

מחברים

גליון רמ"ט
פרשת דברים -
חזון תשפ"ה

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישראל

חדש בהיכל <<<

תניא ביאור משולב ה (פרקים לב-ל)

'ליקוטי אמרים תניא' להרה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי זיע"א, במהדורה חדשה ומפוארת. עם ביאור משולב בתוך דברי רבינו המחבר זיע"א, כדי להועיל להבנת הדברים, ובתוספת ציונים והרחבות. עם ילקוט ביאורים נרחב פירושים והוספות לדבריו הק'. כל הספר הוגה עפ"י דפוסים ישנים, עם הוספות ותיקונים רבים. נסדר מחדש, עם חלוקה לקטעים, סימני פיסוק, כותרות לכל קטע. כל אלו נסדרו בכלי מפור, כמיטב ספרי 'ממלכת התורה עוז והדר'.

ראשית חכמה המבואר ב (שער האהבה - שער התשובה)

ספר ראשית חכמה המבואר אשר חברו החכם הקדמון רבי אליהו די וידאש זיע"א מתלמידי האשל הגדול המקובל כה"ר משה קורדואירי זצ"ל. חברו באדמת ארץ הקדש בצפת תוב"ב. בספר נוסף מבוא נרחב לתורתו, הקדמה לדבריו, ביאורים וציונים, תמצית וסיכום השערים, ביאור הזוהר.

באר מים חיים המבואר שמות ב (יתרו-פקודי)

ספר באר מים חיים המבואר להרה"ק רבי חיים מטשרנוביץ זיע"א, מהדורה מבוארת בביאור נרחב להבנת דבריו, ובתוספת הערות וציונים, הטקסט כולו הוגה ע"פ דפו"י ונערך מחדש ונוקד בניקוד מלא, נוספו כותרות משנה לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים ופרקי תולדות. סדרה זו עתידה לכלול בע"ה 9 כרכים, ועתה יוצא לאור כרך ו' על חומש שמות מתוך הסדרה השלימה.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

השבוע בגליון:

הטעם שנקרא החוזה בפי העולם
חשיפה: "הרבי מלובלין" | עמ' י"א

עבודת הצדיקים באמירת
האור החיים הק': "התורה" | עמ' ב'

האם לומר נוסח הקינה שתיקנו
אקטואליה: "לזכרון השואה" | עמ' ט'

פניני אביר יעקב | עמ' ה'

כחודש ימים ישב רבי אברהם ותלמידיו בכלא. בשעות היום הועבדו בפרך, בנשיאת קרשים וקורות לבנין בית, ובשעות הלילה היו לומדים בעל פה דפי גמרא ופרקים מ'מסילת ישרים'. לאחר שיהודי הומל, בכללם פועלים ובעלי מלאכה, העידו שאין להם כל שייכות לעניינים פוליטיים, שוחררו התלמידים מבית הסוהר, אבל את רבי אברהם הוסיפו להחזיק והיה צפוי למשפט ולעונש מות ביריה, חלק בגין חטאו היחיד: הרבצת תורה. חלק מהתלמידים הסכימו להיכלא שוב מרצונם הטוב ובלבד להיות במחיצתו.

רבי אברהם נדרש אז בחקירות ובעניינים לגלות, מהו סוד השפעתו העזה על הנוער היהודי, וכן האשימוהו ש"הדיח" באמצעות עוזרין - חלק מבניהם של טובי העסקנים הקומוניסטיים לדרך המזורה של נובהרדוק. תבעו לחתום על התחייבות שלא יוסיף עוד לנהל ישיבה - ולא חתם. לבסוף, בדרך נס ופלא, התבטל המשפט שעמדו לערוך נגדו ונקרא לו דרוד. עם נאסר עליו לקיים ישיבות בהומל ובסביבותיה.

מספרים, אגב ששאלו חוקר ייבסקי: מדוע נחשבת בעיניך יציאת מצרים לנס, אולי משה ואהרן פשוט היו "מהפכנים" כמו ברוסיה של ימינו? רבי אברהם השיבו תשובה עוקצנית נועזת: "לעולם המהפכנים לא מחזיקים מעמד ימים הרבה, תמיד יקומו עליהם מורדים חדשים לחסל אותם, ואם משה ואהרן מלכו בישראל לא פחות מ-40 שנה ומתו לבסוף על מיטתם ואיש לא הרגם, בהכרח מדובר פה במאורעות נסי, ולא בסתם מהפכה ארצית!"

מרכיצי תורה ומוסר ("ח"ד עמ' קצו)

חכם עדיף מנביא

הבו לכם אנשים חכמים ונבנים (א, ג). וברש"י מבנים דבר מתוך דבר.

פעם אחת היה הגה"ק בעל הדברי חיים מצאנז זצ"ל בווען, ולקראת חצות הלילה הורה למשמשו לנעול את הדלתות, ולא להניח לאיש להיכנס אליו, פרט למבקשים לשוחח עמו בדברי תורה.

והי בחצות הלילה, הגיעה רכבת ממטערסדארף לווען, ובה הגה"ק רבי דוד הערש עהרנפלד זצ"ל, חתנא דבי נשיאה מרנא ורבנא החתם סופר זצ"ל.

ביקש רבי דוד הערש לבוא לפני הגה"ק מצאנז זצ"ל, אך המשב"ק מנע בעדו, באמרו כי אין הרבי מקבל קהל לברכה בשעה כזו. אולם כשאמר רבי דוד הערש שאין בדעתו לדבר במילי דעלמא, אלא כל חפצו בתורה, הכניסו המשב"ק אל הקודש פנימה.

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

כתובים ועומדים

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל (א, א). וברש"י לפי שהן דברי תוכחות ומנהג כאן כל המקומות שהכניסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכיר ברמז, מפני כבודו של ישראל.

מסופר על הגה"ק רבי עמרם בלום זצ"ל אב"ד אויפאלו, שפעם אחת לאחר דרשתו בפני קהל עדתו, ניגשו אליו כמה מאנשי הקהילה, והעירו לו על כך שהוא מכלים אנשים ברבים, כשמוכיהם לעין כל בעת דרשתו.

אמר להם: "אם כן מה רצונכם שאומר בדרשה?" ענו לו בני הקהילה: "זאל דער רבי זאגן וואס עס שטייט" [יאמר נא הרב את הדברים שכתובים בספרים].

בדרשתו הבאה אמר: "מ'האט געבעטן זאגן [בקשו ממנו שאומר] וואס עס שטייט, ואכן כך אעשה!".

הוא הראה באצבעו על אחד מהנוכחים וקרא בקול: "דא שטייט דער שייגעץ וואס האט עובר געווען כך וכך, אונד דא שטייט דער וואס איז נישט מקיים כך וכך!" - המילה "שטייט" באדיש יש לה שתי משמעויות, "כתוב" וגם "עומד", אנשי הקהילה בקשו שהרב יאמר רק את מה שכתוב, אבל הוא פירש את הדברים שעליו לומר מי עומד כאן, ולכן התחיל להוכיח אנשים כדרכו:

הנה כאן עומד האיש הנקלה פלוני שעבר על האיסורים האלו, וכאן עומד האיש פלוני שאינו מקיים את המצוה הזאת וכדו'.

רשומים בשמך (עמ' קיט)

תשובת השנונה והעוקצנית של הגר"א יפה' לחוקר הקומוניסטי

וְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂרֵי עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דָּבַר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' (א, ג). וברש"י - מלמד שלא הוכיחו אלא סמוך למיתה.

בלי שבת קודש פרשת דברים - שבת חזון (שנת תרפ"א) התפרצו סרדיטים אנשי הבולשת הקומוניסטית ('ציקא') אל תוך בית המדרש. בפנים מצאו את הגאון רבי אברהם יפה' (ראש ישיבת נובהרדוק) ועשרות תלמידיו יושבים ולומדים מוסר ליד עששית.

"אתם עוסקים פה בפעולה קונטר-ריבולוציונית סודית", רעם קולו של ראש הקבוצה, איש ה'ביסקציה' כשאקדחו הדרך בידו. "אתם במעצר". באומץ לב המרה רבי אברהם את פקודת הסרדיטים, שערכו במקום חיפוש מדוקדק וציווהו לטלטל את העששית, מפני חילול שבת.

שוכבים חיים עומדים, והפתרון הוא שהחיים נקראים מתים כדכתיב וַנַּחֲרֵם אֶת כָּל עֵיר מִתָּם וכאן עומדים הנקודות זה על גבי זה, אבל בתיבת מתים שוכבים הנקודות.

שיח צדיקים - בפרשתנו

מתים שוכבים - חיים עומדים...

ונַחֲרֵם אֶת כָּל עֵיר מִתָּם (ב. לז).
הרב בעל אבן עזרא אמר בחכמתו על דרך צחות שאין בין חיים למתים אלא הנקודה, וסימנך מתים

ווארט מהאור החיים הק'

עבודת הצדיקים באמירת התורה

אמירת "דברי תורה" - אצל תלמידי מרן הבעש"ט הק' זיע"א - בפני קהל עדת ישרון, לא היתה דבר של מה בכך, לא דרוש ופולפול בעלמא, וכמובן לא משחקי מילים וגימטריאות, אלא גבוה מעל גבוה, הכנה גדולה וכוחות רבים השקיעו קודם אמירת 'התורה'.

מסופר על הרה"ק האהבת ישראל מוויזניץ זצ"ל שמנהג היה לו שלפני התורה היה מזומזם לעצמו איזה ניגון, (ראה בהקדמה לספרו מש"כ בנו הרה"ק האמרי חיים מוויזניץ). פעם אחת כשהיה בדיחא דעתיה כיבד את הדיין מקאסוב זצ"ל בעל ה'בית פנחס' (שהסתופף בצילו על אף שהיה מבוגר ממנו בהרבה שנים) לומר דברי תורה, נענה הדיין ואמר: "אכן תורה אני יכול לומר אולם ה'בוס בא' לפני התורה זאת לא אוכל", כלומר ההכנה שצריך לפני האמירת התורה, לזאת צריך הכנה דרבה (מפי הרה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל).

עכ"פ עבודה מיוחדת היתה זאת, אחת מהדברים הפלאיים ב'תורה' שמסרו הצדיקים היה דבר זה - שיכלו לומר דבר אחד ולהתכוון בזה לכמה אנשים בבת אחת, שכל אחד יבין לפי השגתו משמעות שונה האמורה לגביו. נקודה זו מצאנו בדברי רבינו האור החיים הק' וכדלהלן.

בפרשתנו בעקבות הדברים שהוכיח משה רבינו ע"ה את כלל ישראל אומר האוה"ח הק' - שלחלק מהקהל התכוין לגנאי ולחלק מהם לשבח וכה כתב:

"וַיַּעֲנֵנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּרְתָּ לַעֲשׂוֹת" (א, יד), רז"ל דרשו זאת לגנאי (ספרי פסקא יד), שאמר להם היה לכם לומר רבנו ממי נאה ללמוד וכו' ממך שנצטערת עליה וכו' אלא שאני יודע וכו' עיין שם (-כלומר, כשבקשתי ממכם "הבו לנו אנשים חכמים ונבונים וכו' היה לכם לומר שאין אתם רוצים לשמוע אלא ממנו).

ואפשר לפרש - אומר האוה"ח - הכתוב לשבח, שישראל נצטערו על הדבר (שלא ישמעו מפה קדשו) אבל להנאת משה מחלו על עצמם, והוא אומר "טוב הדבר" להקל מעל רבינו, הגם שהוא קשה אצלינו לעשותו ללמוד מפי תלמידך, והוא אומר "אשר דברת", דברים קשים אצלינו "לעשות אותם", וכו'.

ואפשר לומר כי משה נתחכם לדבר דברים הנשמע מהם שני דרכים, אחד לגנאי כמו שאמר בספרי, ואחד לשבח כמו שפירשנו, וטעמו כי בישראל היו שני סוגים, אחד כת הצדקת, ואחד כת הקנטרנית, וכל אחד מהם יודע ומכיר את עצמו, וכשאמר הדברים כל אחד יבין את אשר עם לבבו, כת הצדקת דבריו להם כדרכיו כמו שפרשתי כי יודעים בעצמם מה היתה כוונתם, וכת הקנטרנית יכאיבו אותם הדברים כפי מה שענו, ויבינו כפירוש הספרי עכ"ד.

כן מסופר על הרה"ק רבי ברוך מוויזניץ זצ"ל בעל האמרי ברוך, שדרכו בקודש היתה שלא לומר כמעט דברי תורה בקהל, שפעם אחת שאלו אותו מקורביו בעת שאמר בינו לבנים דברים יקרים מפנינים, אשרי אוזן שומע זאת, ושאל אותו מדוע מונע את עצמו מלומר דברי תורה גם לפני קהל חסידיו, השותים בצמא את דבריו ולחזק את לבבם באמונה ויראת ה'.

והשיב לו בזה"ל: "תורה זאגין איז ניישט קיין קינץ, דער עיקר איז, צו זאגן יעדער זאל פארשטיין און זאל וויסען אז מי מיינט איהם, און מי זאל טאקע יעדען מיינען" (תרגום חופשי: להגיד 'תורה' אין זו 'חכמה', אלא העיקר הוא לומר דברי תורה שכל אחד יבין וידע שאליו מתכוונים, ובאמת יתכוונו לכולם). ובזה פירש הפסוק בפרשתנו (א, א) "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" כלומר, שמשה רבינו ע"ה דיבר בדיבור אחד "אל כל ישראל" לכל אחד מישראל כפום דרגא דיליה. (אמרי ברוך פ' דברים)

נטל הגרד"ה שלום מה'דברי חיים" והחל לפתוח פיו בתורה, והיו נושאים ונותנים בדברים עמוקים, הלה שואל כענין, ושכנגדו משיב כהלכה, רבי דוד הערש בכה, והגה"ק מצאנו בכה.

לפתע פנה הגה"ק מצאנו לרבי דוד הערש ואמר: "הגידה נא לי, וכי אינכם חתנו של ה'חתם סופר"?

תמה רבי דוד הערש כיצד עמד הגה"ק מצאנו על זהותו, ושאל: "זאת מנין לכם?"

השיבו הגה"ק מצאנו: "לפני כארבעים שנה, בהיותי אברך צעיר הסמוך על שולחן חותני הגאון ה'ברוך טעם' מלייפניק, שלח ה'חתם סופר' מכתב שאלה אל מורי וחמי הגאון, ומכיון שחותני היה טרוד מאוד בענייניו, לא אסתייעא מילתא בידו להשיב על מכתבו של החתם סופר, על כן התנצל שאין ביכולתו להשיב בעצמו, וציוה עלי להשיב תחתיו. כאשר קיבל החתם סופר את מכתב התשובה, לא נשא הדבר חן בעיניו, על כן ציוה אף הוא על חתנו להשיב תשובה למורי חמי ה'ברוך טעם', וכמובן שאנכי קבלתי את ה'תשובה' שכתב חתנו.

וכעת, סיים הגה"ק מצאנו, "בשמעי את דבריכם ואת מהלך מחשבתכם ודרככם בתורה, הנני מרגיש שהיא אותה 'דרך הלימוד', אשר הכרתי זה מכבר, בעת קריאת אותו 'מכתב התשובה', ועל ידי זה נוכחתי לדעת כי הנכם חתנו של ה'חתם סופר'!"

אמר רבי דוד הערש בהתפעלות: "אילו הייתם אומרים, שהנכם מכירים אותי ב'רוח הקודש', לא היה דבר חידוש אצלי, כי הרבה 'רוח הקודש' זכיתי לראות בבית מורי וחמי ה'חתם סופר'. אולם, זאת שהכרתם אותי על פי 'דרך הלימוד', אחרי שנים כה רבות, זהו חידוש גדול עבורי!"

רשומים בשמך (עמ' פב)

בשבת חזון יש להקדים את השבת למעט מן האבילות

דבר נפלא היה מרגלא בפומיה דכ"ק מרן האדמו"ר רבי שלמה מבאבוב זצ"ל מדי שנה בשנה בימי בין המצרים, שצדיקים וחסידים מימי קדם הנהיגו בביתם שבערב שבת חזון ידליקו הנשים נרות שבת קצת במוקדם ממה שרגילים להדליק בכל ערב ש"ק, וטעמם ונימוקם עימם, מה שמבואר בספרי קודש גודל מעלתה ומדרגתה של שבת זו, ועל כן מקבלין אותה במוקדם כדי להרבות ולהגדיל את היום הקדוש, ולמעט מן האבילות של שבוע שחל בו ת"ב.

"פרי הכרם" - באבוב (גליון יח)

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
מספת השבת	מספת השבת	מספת השבת	מספת השבת	מספת השבת
אילת השבת	אילת השבת	אילת השבת	אילת השבת	אילת השבת
כניסת חג	כניסת חג	כניסת חג	כניסת חג	כניסת חג
20:52	19:15	20:50	21:52	21:58
20:15	20:52	21:17	20:59	21:48
19:00	20:15	20:50	21:21	20:33

מחברים
את היזום!
הגיון רחמי נבית עוז אהרן - אור לישרים
newsletter.mechubarim@gmail.com
שירות למיל האיש להצטרפות:

קו מענה הלכה
שע"י ממלכת עוז והדר
02-803-9999
אב"מ: rav@abiryaakov.com
קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

מחברים
ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפי
"ספרי אור החיים"
העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ספרי אור החיים
מרכז הספר והיהודי הגדול בעולם

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68
הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | חננון 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 8
אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הר"ן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 18 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

איכה אָשָׁא לְבַדִּי:

סיפורו המופלא של ר' יצחק, "יהודי פשוט" שחי בציפייה תמידית לגאולה, כששופר, צבע ומברשת מוכנים לביאת המשיח, וכיצד אמו הצדקת לימדה אותו את סוד קירוב הגאולה דרך עניית "אמן יהא שמיה רבא".

לא תגורו מפני איש:

**הרב מרדכי וינשטיין,
שנמנע מ"לגור מפני איש",
מצא דרך גאונית לקיים את
דין ההכרזה הקשה
תוך העצמת חשיבות התורה
באופן יוצא דופן.**

ההלכה אומרת, שאם עושים ברית מילה לילד ממזר צריך להכריז בברית שהוא ממזר, כדי שיתפרסם הדבר, וכשהילד יגדל ידעו כולם שאסור להתחתן איתו.

בחפיפה הייתה אישה שלא קיבלה גט מבעלה, ובעת היותה אשת איש "התחתנה" עם אדם אחר, ונולד להם בן. הברית נועדה להיות ביום כיפור, בבית הכנסת. כולם ידעו, שאם יכריזו שהתינוק ממזר, מול קרוביה של האישה - שהיו גסי רוח ורחוקים מקיום תורה ומצוות - יחוללו הללו מהומה גדולה ואדירה, שהשלכותיה יורגשו לאורך ימים.

ועם זאת, בשולחן ערוך כתוב להכריז. **רבי מרדכי וינשטיין** היה איש אמונם של גדולי ישראל. הוא שמע שעומדת להיות ברית מילה באותו בית כנסת, וצריך להכריז, אבל אף אחד לא מעז להכריז.

הוא היה איש תקיף, שקיים כל ימיו "לא תגורו מפני איש". הוא התכונן להכריז באופן גלוי, שהתינוק ממזר, אבל הקב"ה שם בפיו, ברגע האחרון, הכרזה שונה במקצת:

עשו את הברית אחרי קריאת התורה, והוא אמר, "רבותי, עכשיו הולכים להתפלל מוסף, וזה מוסף מיוחד, של עבודת יום הכיפורים. אם היינו זוכים, בית המקדש היה קיים והיו מקריבים קרבנות. כידוע, שיא השיאים של עם ישראל זה כהן גדול ביום הכיפורים, שנכנס להקטיר קטורת בקודש הקודשים. בתורה כתוב 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו, וכיפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל עדת ישראל'. והכהנים והעם העומדים בעזרה, כשהיו שומעים את השם הנכבד יוצא בקדושה ובטהרה, היו נופלים על פניהם. איזו התרגשות!

"רבותי, כולם מבינים שכהן גדול הוא שיא השיאים, ובפרט ביום הקדוש ביותר כשהוא נכנס למקום הקדוש ביותר, לפני ולפנים. אבל תדעו לכם, שהממזר הזה, אם הוא ילמד תורה הוא יהיה חשוב יותר מכהן גדול ביום הכיפורים!"

באותה הכרזה, שחוכמה גדולה הייתה בה, הכריז הרב מרדכי וינשטיין על שני דברים - על חשיבות לימוד תורה ועל היותו של התינוק ממזר.

(הגאון רבי יצחק קולצקי שליט"א - דורש טוב)

כיצד? פשוט: הרי עניית 'אמן יהא שמיה רבא' מעוררת רחמי שמים לגאול את עם ישראל. ואף כי היא עצמה יכולה ללכת לבית הכנסת רק בשבת קודש, הרי יצחק שלה יכול ללכת מדי יום. וכך מדי בוקר היתה האם המסורה מעוררת את לב בנה ללכת לבית הכנסת ולענות 'אמן' ו'אמן יהא שמיה רבא' ככל היותר, כדי שיעשה את שלו לקירוב הגאולה!

עם שובו מבית הכנסת, היתה שואלת אותו אם אכן ענה 'אמן יהא שמיה רבא'. נהרה השתררה על פניה כששמעה שבנה יקירה מחמד ליבה 'עשה את שלו להיום' לקירוב הגאולה. סיפוק עצום וקורת רוח מילאו אותה בשומעה שבנה אהובה זעק בכל כוחו: 'אמן יהא שמיה רבא', קירב את העולם צעד נוסף אל הגאולה הנספדת...

ויהי היום, אין ויהי אלא לשון צער. יצחק עדיין היה ילד, ומשובות ילדים עניינו אותו. באחד הימים, כששב הביתה ונשאל אם ענה 'אמן יהא שמיה רבא' כראוי, נענה ואמר שהיה עסוק במשחקי הילדים היום, והחמיץ 'אמן יהא שמיה רבא' אחד... הוא לא תיאר לעצמו את התוצאה הכואבת:

אמו לא ענתה, לא השיבה דבר. רק הביטה בו בצער עמוק, ואז הליטה את פניה בידיה והחלה לבכות בדמעות. היא לא דיברה, לא גערה, לא נזפה בו ולו במילה, אבל שתי עיניה הפכו לנחילי דמעות שוצפות, והיא התייפחה בכאב על החמצת ההזדמנות היומית לקרב את הגאולה!

'המראה של אמי בוכה בכאב על שהחמצתי 'אמן יהא שמיה רבא' אחד - לא יסור מנגד עיניי' סיים ר' יצחק את התיאור הנרגש. 'הדבר נחרט בזכרוני, והותר בי חותם של ציפייה עמוקה לגאולה ושל גודל החובה והזכות לעשות הכל כדי לקרב אותה. מאז כמובן לא החמצתי 'אמן יהא שמיה רבא', ובכל יום ויום אני מצפה לשמוע את פעמי משיח בזכות 'אמן יהא שמיה רבא' שאני זועק בכל כוחי, אבל כנראה טרם השלמתי את אותו יום שבו החמצתי את הזכות...'

עד כאן דברי ר' יצחק, כפי שסיפרם המארח ששמעם מפיו - מגיד המישרים הרה"ג רבי מאיר מיכאל גרינוולד שליט"א. והדברים מעוררי לב: הנה כי כן, ניצבים אנו שוב בימי הציפייה לגאולה. אין כאן עניין של צער וכאב בלבד; בימים אלו הלב מתמלא בזעקה: 'השיבנו ה' אליך ונשובה, חדש ימינו כקדם. מתי נבוא ונראה פני אלוקים!'

בידינו לקרב את הרגע הזה, והדבר פשוט ונגיש כל כך: 'אמן יהא שמיה רבא'. בכל תפילה, בכל הכח, בכוונה מלאה ובציפייה עצומה לזכות לראות שיתגדל ויתקדש שמו יתברך בעולם, שנזכה לגילוי השכינה במהרה בימינו. אחים יקרים, הבה נתחזק בעניית 'אמן יהא שמיה רבא'; הבה נעשה את שלנו כדי לקרב את הגאולה; הבה נקבל על עצמנו עכשיו את הזכות והחובה להתאמץ ביתר שאת בעניית 'אמן יהא שמיה רבא' - ונקרב את הגאולה!

(גליון פניני פרשת השבוע)

ר' יצחק היה יהודי מהסוג שנקרא 'יהודי פשוט'. התהלך בתמימות ובאמונה בצידי הדרכים, מופלא באהבת התורה שפיעמה בו, אבל לא התבלט בשום עניין מיוחד. הוא היה יהודי מבוגר וגלמוד, והתגורר בודד בבית פשוט שראה ימים יפים יותר. אבל בבית הזה, ממש מול הכניסה, היו מונחים כמה פריטים שהעידו על ייחודיותו הגדולה של ר' יצחק.

כמו בכל בית יהודי, גם אצל ר' יצחק היה חלק בלתי מטויח בשיעור של אמה על אמה מול פתח הבית, 'זכר לחורבן'. אבל שלא כמו בכל בית, מתחת ל'זכר לחורבן' היה מדף קטן ועליו נחו שלושה פריטים: שופר, מברשת ודלי צבע קטן. הם ניצבו שם במשך שנים, ואיש לא שאל לפשרם; מתי מעט היו באים לביתו, והם התרגלו למחזה הזה.

באחד הימים, אחד מידידיו שאלו לפשר העניין, ור' יצחק השיבו בפשטות: הן הוא מצפה לגאולה בכל רגע ולפיכך הוא ערוך ומוכן; בהישמע הבשורה, ראשית יתקע בשופר ויצטרף לשופרו של משיח. בנוסף, הרי באותו רגע לא יהא עוד צורך ב'זכר לחורבן', ומי כמוהו חפץ כבר לשכוח מהחורבן. לפיכך הציוד כבר מוכן לכך, הצבע והמברשת...

האורח התפעל מהתשובה, ושאל את ר' יצחק: אם הוא כבר מוכן כל כך לגאולה - היכן הבגד שבו יקבל את פני משיח צדקנו? ר' יצחק השיב מיד שהוא עומד מוכן בארון, איזו שאלה בכלל. כל יום הוא עובר ליד הבגד, מסיר ממנו כל גרגר אבק, מוודא שהוא מגוהץ למשעי. 'קודם אני אצבע את ה'זכר לחורבן', ברור', אמר ר' יצחק ולבו הומה לרגע הזה, 'ואז אני אתלבש מיד - החליפה היפה מוכנה!'

אותו אורח שביקר אצל ר' יצחק באותו היום, שימש לעתים תכופות גם כמארחו של ר' יצחק. מכיוון שהיה גלמוד, נהג ר' יצחק להתארח אצלו לעתים. בביקור הבא שאל המארח את ר' יצחק: 'ומה יקרה אם משיח יופיע עכשיו? הרי החליפה בבית!' ר' יצחק הרהר לרגע, ומצפוננו נקפו על ששכח מהציפייה לגאולה. בביקור הבא הופיע ר' יצחק ושקית מזהדרת בידי, בתוכה מקופלת חליפה נאה בדייקנות מוקפדת...

עתה היה תורו של המארח להתפעל שוב, והוא שאל: 'אמור לי, ר' יצחק, מהיכן יש בך כיסופי קודש לגאולה עד כדי כך? הרי דרגה כזו של ציפייה לגאולה - מצינו אצל צדיקים קדומים, אבל אתה - מנין הציפייה הגדולה כל כך לביאת המשיח?'

לנוכח השאלה הזו, ר' יצחק נע בגלגלי הזמן כיובל שנים לאחור, אל שנות ילדותו במצרים - שם נולד וגדל. וכך סיפר:

אמו של ר' יצחק היתה אשה שבערה בה אמונה יוקדת בבוא עולם, וציפייה גדולה לזכות לראות בשוב ה' ציון. היא לא היתה אשה בעלת יכולות מיוחדות, לא היה בידה לתלות מודעות או לעורר לבבות לצפות לגאולה, אבל דבר אחד היה לה: בן יקר, ושמו יצחק. והיא האמינה בכל כוחה שיצחקילה שלה - בידו להביא את הגאולה.

בַּעֲמֵק הַבְּכָא:

עדות אישית מטלטלת מאושוויץ, על רב שחתך את טליתו היקרה לטלית קטן כדי לשמור על המצווה, וכיצד מסירות נפשו זיכתה אותו להגנה ניסית ולנקמה בצורר.

בחרי אף, תפס השומר את הבגד וקרע אותו לגזרים, לנוכח עיניו הדומעות של הרב - - -

'אוי ואבוי!' - החל הרב בוכה ומיילל, 'מה יהיה? לקחת לי את הבגד, לקחת לי את ההגנה!' - התחנן שוב, מבקש לעצור את הקריעה הנפשעת, את השחתת הבגד שמסר את נפשו לשומרו, והוא ששמר עליו... אך השומר האכזר לא אבה לשמוע, תפס את הבגד והשליכו אל התנור הבוהר, שם הפך למאכלת אש...

הרב התפרץ בבכי מסעיר, מלווה במבט הומה את הבגד הנשרף. השומר לא נתן לו אפילו להיפרד מהבגד כראוי, וזירזו לעלות אל הרכבת הממתנה. בלב קרוע ומורתח עלה הרב אל הרכבת, מבכה את בגד הציצית היקר שאבד לו, את השמירה וההגנה שכבר לעולם לא ישובו. עם זאת, התחזק הרב באמונה כי מסירות נפשו והעובדה כי כה התאמץ והתחנן על בגד הציצית, יעמדו לו להגנה ושמירה גם בשלבים הבאים...

וכך אכן קרה, עוד באותו ערב. השעה היתה שעת לילה מאוחרת, כשהרכבת שעטה על המסילות בואכה גרמניה. בתוככי קרונות המשא הצטופפו מאות יהודים שישבו צפופים וצמודים זה לזה, דחוסים בדוחק נוראי, וכדי לעצום עין לשינה מינימלית - הוצרכו להישען זה על כתף זה. במרכז הקרון, כמו פריץ מדושן עונג, שכב על ספסל רחב הקאפו האכזר ששרף את הציצית, וישן שנת ישרים כשקול נחירותיו מהדהד ברחבי הקרון...

גם הרב מיזלש ניסה להירדם מעט, והשעין את ראשו על כתפו של בנו זלמן לייב שישב לצידו, מנסה לעצום עין. עברו כמה דקות, כתפו של הבן החלה לכאוב מהתנוחה בה הוא נושא את ראש אביו, ופנה לאביו בבקשה: 'טאטע, עס טיט מיר אזוי ווייא, איך קען עס לענגער נישט אויס האלטען' ('אבא, הכתף כואבת לי מאוד, אני כבר לא מחזיק מעמד')...

ברגע הראשון, הדבר נראה מוזר. מדוע שהבן יסרב לשאת את ראש אביו על כתפו, במקום בו כל יהודי מושיט את כתפו לראשו של חברו? מה קרה לבן, שהתנוחה כל כך הכבידה עליו, עד שגרמה לו לפנות לאביו בקריאה נרגשת כי יטה את ראשו לצד השני?!

גם האב התפלל, ובתיאורו, הוא מסביר עד כמה היה הדבר לפלא בעיניו. אך עם זאת, לאור בקשת בנו מקרב לב, וכיוון שאב לעולם ינסה להיטיב לבנו - הרים את ראשו מכתף בנו, והטיח את ראשו לצד השני - להשכיב את הראש על כתף היהודי היושב בצמוד אליו מהצד השני. מירוח צר נוצר בין ראשי האב והבן...

באותה עת, בשמיים הכהים הפרושים ממעל, נצנצו פנסי מטוסי ארצות הברית. מפציצים כבדי משקל ורחבי גרם חיפשו את הנקודות המיועדות להפצצה, וגילו רכבת נאצית שועטת על המסילות. עד מהרה לחץ הטייס על הכפתור הנכון, ושיגר פצצה עוצמתית במיוחד לעבר הרכבת. בניסי ניסים החטיאה הפצצה את הרכבת עצמה, ורק רסיס ממנה נשר לתוכה...

הרסיס פער חור בתקרת הקרון בו היה הרב מיזלש, ועבר במירווח הצר שבין ראשו לבין ראש בנו - כן, באותו מקום עליו השעין האב את ראשו אך לפני שניה... משם המשיך הרסיס היישר לספסל אליו שכב השומר הנאצי הארור, וברגע אחד פגע בשתי ידיו, מותיר ידיים כרותות למחצה ושותרות דם...

הנאצי התעורר והחל לזעוק מייסורים, משתנק מבכי, צועק בקול, מתייסר עד אין קץ. נס פלאי היה זה, שהרב ניצל בהטיית ראשו לצד השני שניות ספורות קודם לכן, לאור בקשתו המפתיעה של בנו. הציצית המשיכה להגן עליו בשל מסירות נפשו, ונקמה את נקמתה בצורר האכזר שהשחית אותה ברשעותו...

כל הנוכחים בקרון, הביטו בנעשה בחרדה משולבת בתדהמה. הן זה לא ייאמן, כיצד הרב שמסר נפשו על הציצית ניצל בכמה שניות, ואילו הרשע שפגע בציצית שילם את המחיר במלואו, עד שנקטעו באחת שתי ידיו שהשחיתו את הבגד היקר. מדהים עד כמה יכולת הציצית להגן ולשמור על מי שהתמסר לה באדיקות, ולנקום את נקמתה במי שהפריע ללבישתה במסירות נפש!

כי גם אחרי שהציצית לא היתה עליו, מסירות נפשו למענה הצילה את חייו, והשיבה לשונאו את גמולו בראשו. הצורר הנאצי האכזר סיים את חייו בייסורים, ולעומתו - הרב השתחרר כעבור ימים בודדים וזכה להקים משפחה וקהילה לתפארת, מכונן חיים חדשים ועשירים ביהדות ובעשיה. ולדורי דורות עוד יהדהד המסר העולה מספורו המטלטל.

הסיפור המסעיר הבא, כתב בעל המעשה בעצמו, בעדות אישית מטלטלת לב ומסעירת נפש, מתוך התופת הנאצית בימי השואה האיומה. הדברים מופיעים בספר 'מקדשי השם', שכתב הגאון הרב צבי הירש מיזלש זצ"ל, רב העיירה ניימארק שבגליציה ולימים רב במחנות העקורים עד שהפך לרב קהילת 'שארית ישראל' בשיקגו, וספרו מתאר בקולמוס ספוג דם את גלגוליו בעמק הבכא, וזה דבר המעשה:

היה זה בשערי המקום הנורא ביותר עלי אדמות, מחנה ההשמדה אושוויץ. לשם הגיעו הרב ובני משפחתו, כשבחיקו של הרב טמון החפץ האהוב עליו מכולם - הטלית היקרה אותה קיבל בירושה מזקנו, הרה"ק בעל ה"ייטב לב" מסיגעט זי"ע. בדרך לא דרך הצליח להחדיר את הטלית לצריף אליו שובץ, אך הבין כי מסוכן להתעטף בטלית גדול במחנה בו שורצים אנשי קאפו אכזריים, ולפיכך, בצער רב, כשלבנו נקרע ושותר דם, חתך הרב את הטלית הגדולה, נקב חור במרכזה, והפכה לטלית קטן.

אמנם, גם ללבוש טלית קטן זה מסוכן במחנה אושוויץ, אבל לפחות ניתן ללבושה תחת הבגדים, ולקוות שלא ישימו לב. הדבר היה כרוך בסכנה של ממש, שכן בגדי האסירים במחנה היו זהים ודקים, ובמבט מעמיק ניתן היה לגלות כי מתחת הבגד השגרתי - מדי האסיר, לובש האסיר בגד נוסף.

אך הרב לא יכול להיפרד מבגד הציצית היקר. 'לבי בטוח שמוצא ציצית תהיה לי לסגולה ולשמירה מפני המזיקין בשעת הרס העולם' - הוא מעיד על תחושתו. במקום כמו אושוויץ, כשסכנה כבידה מרחפת מעל החיים, הצורך בלבישת הציצית נחרץ וגדול הרבה יותר מבימי שגררה...

מדי ערב, אחרי יום עבודה מפרך, הלכו האסירים לצריף העלוב שנשא את השם מקלחת, היה זה חדר קטן שצינור מים קרים בתקרתו. בכניסה ישב שומר אכזר שהביט ביהודים היוצאים מהמקלחת, בחן אותם לוודא כי איש מהם אינו יוצא עם יותר מבגד אחד. כדי להפיג את שעמומו, היכה לא פעם יהודי מזדמן, סתם, בשם האכזריות שנודעה לשמצה...

כשראה השומר את הרב יוצא, הבחין כי בגדיו עבים מהרגיל. חיש קרא אליו את הרב, ואחרי חבטה הגונה על ראשו החל ממשש את בגדיו, מוצא מתחתיהם את הבגד היקר - את בגד הציצית... הרב רעד על מקומו באימה, עיניו בהקו בחוריה, ואילו השומר צחצח את גרונו ושפשף את אלתו, לפני שהחל לצרוח ולהצליף: 'בוש לך יהודון מלוכלך! מהיכן גנבת את הבגד הזה? וכי לא די לך בבגדים הנאים שהמחנה מספק לך?' שאג הצורר והצליף ברב מכות רצח...

אחרי דקות ארוכות של הכאות והשפלות, שוחרר הרב, אסף את עצמותיו השבורות, עצר את שטפי הדם, ויצא לצריף שלו. מיד בכניסתו לא הביט על עצמותיו הדואבות ולא חשב את פצעיו, ראשית בדק את בגד הציצית, לוודא כי נותר בשלמותו... כשגילה כי הבגד עודו לגופו, מלוכלך בכתמי דם ומאובק היטב אך עדיין כשר ומהודר ללבישה - עיניו נצצו משמחה וכמעט ששכח את המכות הרבות שחטף...

מה לו מכות, מה לו הכאות, מה לו חבטות... מה צריך יהודי יותר מבגד ציצית? מה עוד חלומה הטוב ביותר יותר מלשמור על בגד הציצית קרוב ללבו? הן כל עוד הבגד עליו - הוא מוגן, הוא שמור. כל פגע רוחני וכל מזיק גשמי, לא יוכלו לו. הנה, גם השומר האכזר יכול היה להורגו באבחת יריה אחת, אבל לא עשה זאת! האין זו עדות להגנתה של הציצית?

הרב המשיך ללבוש את הציצית במסירות, לכל אורך תקופת המלחמה. לקראת סיומה, החלו הנאצים בתוכנית שטנית ומרושעת להעביר את היהודים אסירי הפרך אל תוככי גבולות גרמניה. רגע לפני שעלו על הרכבת, הוכרחו להתייצב בשתי שורות ישרות, ולעבור בסך לפני הקאפו - השומר שעתידי ללוותם במסע, שספר אותם ומישש את בגדיהם, מוודא כי אינם מברחים עימם כל ציוד בטחוני או בעל ערך.

כשהגיע אל הרב מיזלש, מיד במישוש הראשוני, הבחין שמשוה אינו כשורה. בחמת זעם משך את חולצתו, ולנוכח עיניו הנדהמות גילה שם בגד מזהיב מיושן, מאובק ומקומט, וחוטים קשורים לו בצידיו. הרב הביט לעברו בחרדה גלויה, ואז, במשיכה אכזרית וחזקה, משך השומר הנאצי את בגד הציצית, וקרע אותו מעל גופו של הרב...

'לא, לא, רק זה לא!' - זעק לעברו הרב באימה. 'הבגד הזה לא שווה כלום, אתה לא צריך אותו. אנא, תן לי אותו בדרכי האחרונה!' - התחנן הרב כמבקש על נפשו...

אך בקשת הרב עוררה את חמת זעמו של השומר, וכשלא מצא כל פריט בעל ערך אחר - בחר לבטא את זעמו על בגד הציצית היקר...

פנינים על הפרשה:

נמצא עקר הכל היא התורה, ולכן כח התורה הקדושה יכול האדם להתחכם כנגד יצר הרע ולבטל ולהפך מועצותיו הרעים, ולעשות כל מצוה ומצוה בשלמות כהלכתה. וזהו שנאמר מאיבי תחכמי מצותך, הכונה כיון שהזכיר 'מה אהבתי תורתך', דהיינו אני דבק בה ועוסק בה מאהבה לשמה, ובה אני מבטח שלא ינצחני יצר הרע וחילותיו במועצותיהם, שכן התורה ותחבולותיה, יותר מתחבולות יצר הרע, דהתורה כתיב בה (משל' כד ו') 'כי בתחבולות תעשה לך מלחמה', והינו מלחמתה של תורה. וזהו מאיבי תחכמי מצותך, דהיינו תורתך הקדושה שנתת לנו ואני אוהב בה ודבק בה, כח סגלתה העצומה היא נותנת חכמה בי לעשות מצותיך כתקונך, ואין יצר הרע מועיל בי במועצותיו ותחבולותיו. וזהו מאיבי תחכמי, דהיינו יותר מלחמה שמתחכמים איבי שהם יצר הרע וחילותיו, ועושים לי תחבולות כדי שלא לעשות המצות בשלמותם, יותר מתחבולותיהם נותנת בי התורה חכמות כדי לעשות המצות בשלמותם. וזהו תחכמי מצותך, דהיינו התורה נותנת בי חכמה לעשות מצותיך כתקונך, וזהו תחכמי מצותך, דהיינו התורה תחכמי לעשות מצותיך בשלמותם. והטעם, כי לעולם היא לי, דהיינו התורה לעולם כך סגלתה שמצלת את האדם מיצר הרע ומכל חילותיו, כמו שאמרת מפי כבודך בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין:

תורה מנינה על לומדיה גם כשאין עוסקים בה

אי נמי אפשר לומר לפי מה דקיימא לן (סוטה כא) דהתורה בין בעדנא דעסיק בה ובין בעדנא דלא עסיק בה אגוני מגנא ואצולי מצלא וזהו שנאמר מה אהבתי תורתך, דהיינו אני דבק בה תמיד, והטעם משום שהיא מצלת אותי מאיבי שהם יצר הרע וגונדא דחמא דיליה, והתורה היא הנותנת לי חכמה להנצל מיצר הרע וגונדא דחמא דיליה כדי לקים מצותיך, וזהו מאיבי תחכמי מצותך, דהיינו התורה מגנה עלי ומצלת אותי מן החיצונים כדי לקים מצותיך, משום שהיא סגלתה בין בעדנא דלא עסיק בה אגוני מגנא ואצולי מצלא, וזהו כי לעולם היא לי, דהיינו לעולם בין בעדנא דעסיק בה בין בעדנא דלא עסיק בה אגוני ומצלא כאמור:

(מעגלי צדק אות מ"ם)

לימוד התורה מציל מיצר הרע

מאיבי תחכמי מצותך כי לעולם היא לי (תהלים קיט חז).

אפשר לומר, דהנה נחש הקדמוני הרמאי נאמר בו (בראשית ג א) 'והנחש היה ערום', וליכא מאן דידע למפתי כותיה, ולכן ראוי האדם להשמר ממנו מכל צד ומכל פנה. וכמו שהנחש עושה תחבולות ועצות רעות כדי לתפש את האדם ברשותו, כך צריך האדם שייעשה תחבולות ועצות טובות להמלט ממנו (ברכות יז), ובפרט בשעה שירצה האדם לעשות שום מצוה, ישמר עצמו ביותר, שיצר הרע רצונו שלא תעשה המצוה ההיא בשלמות, ומתאמץ בכל כחו להטיל בה איזה פגם שלא תהיה שלמה. וצריך האדם לידע שבאותה השעה השטן עומד על ימינו לשטנו, ויתאזר האדם בכח כדי לעשות אותה המצוה בשלמות, וזכות התורה וכתה הוא שמסייע האדם על ענין הזה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (קידושין יז) אמר הקדוש ברוך הוא אני בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. משמע מזה דכל מה שיצר הרע מרבה בתחבולות ועצות רעות, דהתורה מפרה כל תחבולותיו ומועצותיו הרעות, ועל זה נאמר (תהלים יט ח) 'עדות ה' נאמנה מחכימת פתי', דהיינו אפלו אדם שעדין פתי מצד יצר הרע, כשיעסק בתורה היא מבטלת ממנו פתוי יצר הרע, ואמר בזה 'עדות ה' נאמנה', הכונה דאמונה וקבלה בידעו דהתורה היא המצלת מיצר הרע, דכך אמר הקדוש ברוך הוא בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין:

אך צריך האדם ללמד ולקיים, כמו שנאמר (דברים יז) 'ושמרתם ועשיתם כי הוא חכםכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל הקשים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה', הכונה דכשישמעו הגוים שנצטוויתם על תרי"ג מצות, רמ"ח עשה ושמ"ה לא תעשה, ואתם מקיימים אותם ולא הועיל בכם גרוי ופתוי יצר הרע, יתמהו על זה הדבר תמיהה גדולה, אשר הם בשבעה מצות לא יכלו לעמוד, ואתם בתרי"ג יכלתם לעמוד. ויאמרו הגוים זה סגלה הנפלאה תלויה בתורה הקדושה שקבלתם, שכתה גדול מכל היצר הרע, ואינו שנה לנגדה כלום. וזהו שנאמר 'רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה', דהיינו יאמרו העקר הוא החכמה שנתנה להם, שבה נקראים 'עם חכם ונבון', בזאת החכמה שגרמה להם:

עצות וסגולות:

סגולת ותיקון חצות הלילה

צריכים להשתתף בצער השכינה בחצות

והנה הצער הגדול שיש לשכינת עזנו הוא בכל לילה ולילה, שנדחית ממקומה הקדוש העליון, שהוא עולם האצילות, ויורדת לעולמות בריאה יצירה עשיה, ששם אחיות הקלפות, וכשיורדת שם היא בצער גדול, ובחצות הלילה היא שואגת ומקוננת על שנפרדה מדודה, וצריכים יראי ה' וחושבי שמו להשתתף עמה בצערה ולקום באותה שעה לקונו ולבכות על צערה. ואחר כך יעסק בתורה, כדי לתת לה סיוע לעלות בבקר על ידי התפלה למקומה. ועל זה הדבר צריך האדם להתאמץ ולהתחזק בכל לילה, ובפרט מאחר שאנחנו גרמנו לה, חובה עלינו להתאבל עמה.

(אלף בינה, אות ח"ת ו')

הקם בחצות - חלקו עם הצדיקים בגן עדן

מי שקם אחר חצות לעסק בתורה, דאיתה שעה עת רצון שבה הקדוש ברוך הוא משתעשע עם הצדיקים בגן עדן (ח"א פכ: ח"ב קעג), והקם באותה שעה נוטל חלקו עם הצדיקים אשר שם, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (תנייג יב) כל העוסק בלילה בתורה חוט של חסד משוף עליו ביום, שנאמר (תהלים מב ט) 'יומם יצוה ה' חסדו' משום ד'בלילה שירה עמי', והחוט של החסד הזה עקר משעשוע הצדיקים אחר חצות.

(פיתוחי חותם פרשת חוקת, ד"ה על כן)

להיות זריז לקום אחר חצות

הרוצה להיות חלקו עם השעשוע שמשעשע הקדוש ברוך הוא עם הצדיקים בגן עדן אחר חצות, צריך להיות זריז לקום אחר חצות לעסק ברה"ש של תורה.

(פיתוחי חותם שם)

הקם בחצות צריך ליהרר בעוד דברים

והנה באמת צריך לידע דלאו בקימת חצות לבדה תליא מלתא, שצריך שיהיה זה הקם בחצות שלם בכל דרכיו, שיהיה מתפלל בכל יום שלש תפלות כראוי, ויהיה משאו ומתנו באמונה, ולא יוצא שקר על פיו. ואם הוא בעל תורה לא יתבטל מדברי תורה כל עת שאינו עוסק במלאכה או בסחורה. כלל העולה, יהיה זריז במצות עשה ולא תעשה כראוי, וכשיהיה עושה כך אז קימת חצות תועיל לו להשלימו בשלמות, אבל אם הוא זהיר כי אם בקימת חצות לבד ואינו חושש לקיום המצות, עליו נאמר (תהלים קכז א) 'שוא שקד שומר', שאין הקדוש ברוך הוא והצדיקים שבגן עדן מקשיבים לקולו כלל, רק אומרים לו שחק שחק, שתיקתך יפה מדבורך. לכן יזהר האדם שיהיה שלם בכל דרכיו, כדי כשיהיה קם בחצות לילה יקשיב הקדוש ברוך הוא והצדיקים שבגן עדן לקולו, ויכתב בספר זכרון מבני היכלא דמטרוניתא.

(מעגלי צדק, אות ח"ת, ד"ה חכו ממתקים)

קימת חצות הוא עיקר הדביקות בשכינה

ואפשר לומר זה בפסוק (דברים יז) 'ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום', 'ואתם הדבקים' גימטריא 'זה הוא חצות הלילה', דעקר הדבקות בשכינה והקדוש ברוך הוא הוא קימת חצות. ובה זוכה כל יום לחיים חדשים, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (תנייג יב) כל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד משוף עליו ביום, שנאמר (תהלים מב ט) 'יומם יצוה ה' חסדו' משום ד'בלילה שירה עמי'.

(מעגלי צדק, אות ק"ף, ד"ה קדמתי בנשף)

צילום: הרב מרדכי זאב שומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

הגאון רבי מנשה ישראל רייזמן שליט"א: דוגמא לדבר הוא הסיפור הנודע מהבעל שם טוב הקדוש זצ"ל, שפעם הפציר באחד מגדולי תלמידיו, רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זצ"ל, שיאות להתמנות לרב באחת הערים, אך הוא מיאן. אמר לו הבעל שם טוב: "אם לא

תקבל על עצמך את הרבנות, תאבד את שני העולמות!". אמר לו: "אף על פי כן! לא אסכים לקבל על עצמי את שררת הרבנות שאיני ראוי לה". ואז אמר לו הבעל שם טוב: "ברוך אתה לה' וברוך טעמך, רק לנסותך באתי".

הצדיק ה'נבון' מבין שהוא בניסיון תמידי

נֶאֱקָח אֶת רֹאשֵׁי שְׁבֻטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְיָדָעִים (א, טו)

פירש רש"י: "אנשים חכמים וידועים" - אבל 'נבונים' לא מצאתי. זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה ולא מצא אלא שלש - אנשים צדיקים, חכמים וידועים.

כידוע, יש שלוש מדרגות - חכמה, בינה ודעת: 'חכמה' - היא ההשכלה היסודית, 'בינה' - היא המשכת החכמה והבנת דבר מתוך דבר, ו'דעת' - היא חיבור הדברים והתקשרותם לידי מעשה.

אם כן, שייך שתהיה ב'אדם' 'בינה' בלי 'דעת', וכמו שנאמר על הנשים שיש להם בינה יתרה אך דעתן קלה. אך לא יתכן שיהיה האדם שלם ב'דעת' אך תחסר לו 'בינה', כי כך הוא הסדר - 'חכמה', 'בינה' ואחר כך 'דעת'.

והנה, דור המדבר הוא 'דור דעה', דהיינו שהיו שלמים ב'דעת', על כרחך שהיתה בהם לא רק 'חכמה' אלא גם 'בינה'. ואם כן תמוה, איך יתכן שבכל אותו 'דור דעה' לא מצא בהם משה רבינו 'נבונים'?

ביאר ה"תפארת שלמה": "ה' צדיק יבחן" (תהלים יא, ה) - הקב"ה מנסה את הצדיק ואיש המעלה. וכיצד? על ידי שמרומם אותו למדרגות גבוהות, ואז מעמידו למבחן - האם ייכנס בו שמץ של גבוהות לב, או שגם ממרום מדרגתו יצליח להשפיל עצמו בענוה ושפלות הרוח ויחשיב עצמו כפשוט שבפשוטים.

דוגמא לדבר הוא הסיפור הנודע מהבעל שם טוב הקדוש זצ"ל, שפעם הפציר באחד מגדולי תלמידיו, רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זצ"ל, שיאות להתמנות לרב באחת הערים, אך הוא מיאן. אמר לו הבעל שם טוב: "אם לא תקבל על עצמך את הרבנות, תאבד את שני העולמות!". אמר לו: "אף על פי כן! לא אסכים לקבל על עצמי את שררת הרבנות שאיני ראוי לה".

ואז אמר לו הבעל שם טוב: "ברוך אתה לה' וברוך טעמך, רק לנסותך באתי".

הקב"ה שלח את הבעל שם טוב להכניס בתלמידו הרהור של גאווה, אך רבי יחיאל מיכל עמד בניסיון.

מעין זה יש לפרש, שזהו הניסיון שניסה הקב"ה את משה רבנו. במשך שבעה ימים הקב"ה משל אותו ושיקל על עצמו את השליחות להוציא את בני ישראל ממצרים, אך כל השידולים אינם מועילים. משה רבנו נוהג בשפלות רוח וממאן לקבל על עצמו את השליחות וההנהגה. עד שמעידה התורה (שמות ד, יד): "ויחר אף ה' במשה", כביכול חרה אף ה' במשה על סירובו. אך באמת חרון אף ה' היה רק לפנים, כדי להעמידו בניסיון, ואולי זה מה שיגרם לו להסכים לקבל על עצמו את הגדולה.

אך משה רבנו נותר בענוותנותו וסירב לקבל על עצמו גדולה ושררה. ועל ידי שעמד בניסיון נודעה לעולם מעלתו של משה רבינו, ואז הוכח שהוא אכן ראוי להנהיג את ישראל.

אלא שמשה רבנו היה 'נבון' והבין כי הגדולה שזכה לה איננה סיבה להשתבח בעצמו, אלא זה גופא ניסיון שה' מנסהו. ועל כן, גם לאחר שכבר עלה לגדולה, הוא התמיד בענוותו. כששב אל יתרו חותנו, הוא לא אמר לו: 'שבתי הנה בשליחות ה' כדי להנהיג את ישראל', אלא אמר לו בענוה (שם פסוק יח): "אֵלֶיךָ נָא וְאֶשׁוּבָה אֶל אֲחֵי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם", אני מתגעגע לאחים שלי... וגם לאחר מכן, כשהחל להנהיג את ישראל, הוא חוזר ואומר לקב"ה בענוות אמת (שם ה, כב): "לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי, האם לא צדקתי כשאמרתי שאיני ראוי להנהיג את

ארכיון "עוז והדר"

הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א: וכל-שכן שמידה טובה מרובה, אם נתחזק בתורה ובתפילה ובאמונה זכה וברה, נזכה בודאי להיות בונים בית המקדש ולהכניע את הקליפות שמקורם מהגלות, כי כשזה קם זה נופל כנ"ל.

כל אחד בונה בית המקדש

יש לדעת שכל אדם במעשיו והתנהגותו בתורה ובתפילה ועבודת השם, בונה לא רק את בית המקדש הפרטי אלא גם את בית המקדש הכללי, כמבואר הרבה בספרים הקדושים.

והאדמו"ר הקדוש מסאטמאר זי"ע בהקדמה לספר ויואל משה (עמוד ט) מאריך בזה, ומביא סיפור נורא מהרה"ק הדברי חיים מצאנז זי"ע בעניין זה, וזה לשונו הקדוש שם בהקדמת 'ויואל משה' בעמודים ט-י: "אפשר לומר על דרך שאמרו שבית המקדש של מעלה נבנה על ידי עבודת הצדיקים ומעשיהם הטובים, וכשיהיה נגמר בית המקדש של מעלה, יבוא משיח צדקנו. אבל הרשעים במעשיהם גורמים חורבן למעלה והורסים מה שהצדיקים בונים שמה במעשיהם הטובים. ופעם אחת אמר מרן הקדוש מצאנז בעל דברי חיים זלה"ה בשולחנו הטהור, שהבית המקדש של מעלה נגמר אלא שחסר עדיין הפרוכת. וענה הרה"ק רבי יהושע מטאמאשוב זלה"ה, שאנחנו מאמינים באמונה שלימה שרבינו הקדוש יוכל לעשות הפרוכת, ולא השיב אז הדברי חיים זלה"ה דבר. אלא פעם אחרת כשישב אל השולחן התחיל לומר: 'מהיכן אתם יודעים שלא עשיתי את הפרוכת, אלא שרשע גדול במעשיו קרע אותה' וכו' שומו שמיים על זאת". עכ"ל הקדוש. וכן מביא שם מהספה"ק "זרע קודש" להרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע בפרשת כי תצא על הפסוק "כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ וְעֵשִׂיתָ מַעֲקֶה לַגֵּג" (דברים כב, ח), וזה לשונו הקדוש: "ע"פ מה שפי' 'ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם', ש"בונה ירושלים ה'" (תהלים קמו, ב) - ובמה בונה אותה "בְּיָמֵינוּ" - ע"י הימים שלנו, שבכל יום כשאדם עובד אותו יתברך - הכל לפי מעשיו - בונה את ירושלים ובית המקדש, יש בונה ביום אחד שורה שלימה, ויש מניח למשל לבניה אחת - כן בונה האדם מישראל שעובד את השם בכל יום עד שיהיה נבנה הבית המקדש הנצחי בשלימות במהרה בימינו".

ומסיים שם הרה"ק מראפשיץ: "וכן שמעתי מהרב הקדוש הרבי אלימלך מליזענסק זצ"ל, שכשעשה עליית נשמה ראה שנושאים את כלי הבית המקדש, ואמרו לו שהם אותם הכלים שהוציא הוא מהגלות. ופעם אחת אמר שנפל בית טומאה אחד בצורה גדולה מאד, ובכל יום עולים אלפי אלפים בעלי מלאכות בנאים לבניית החומה, אבל יש לי שומר טוב, כשהרב יעקב יצחק מלנצהוט [הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע] מתפלל תפילת שמונה עשרה מתפילת מנחה, מפיל כל מה שבונים. והבנתי דבריו הקדושים - שעי" תפילתו בונה חומות וישראלים ובית המקדש, ולפי ערך שבונה חומות ירושלים, לפי ערך זה מפיל הבית של טומאה, כי כשזה קם זה נופל, עכ"ל הקדוש (של הרה"ק מראפשיץ זי"ע). ובזה מובן האריך הרשעים עושים חורבנות בבית המקדש של מעלה, כי הוא 'זה לעומת זה' של כוחות הטומאה שלהם, וה' ירחם" עכ"ל (של ויואל משה).

וכל-שכן שמידה טובה מרובה, אם נתחזק בתורה ובתפילה ובאמונה זכה וברה, נזכה בודאי להיות בונים בית המקדש ולהכניע את הקליפות שמקורם מהגלות, כי כשזה קם זה נופל כנ"ל.

וחכמינו ז"ל (ראש השנה ל. עמוד) דרשו על הפסוק "צִיּוֹן הִיא דִּרְשׁ אֵין לָהּ" (ירמיה ל, יז), מכלל דבעי דרישה. וזה מלבד מה שאמרו חז"ל (ירושלמי פרק א' דיומא) "כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו".

וכבר כתב רבינו הקדוש בלקו"מ (ס' ע"ט ד"ה 'בטח בה' ועשה טוב' וכו'), וזה לשונו הקדוש: "הנה הכלל שצריך כל אחד לראות שמצידו לא יהיה עיכוב משיחא, דהיינו לעשות תשובה שלימה ולתקן מעשיו" וכו' עיין שם באורך. וכל זה מלבד ממה שמואב שחובת האדם בעולמו לבנות את חלק בית המקדש הפרטי שלו, וכמו שדרשו על הפסוק (שמות כה ח) "וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם" 'בתוך כל אחד ואחד' (מובא בשל"ה ובאלישיך ועוד), היינו שכל אחד צריך לחיות כל רגע בחייו עם כוונה זו, להמליך את הבורא יתברך שמו על עצמו, כי זה כל האדם, ובה בונה קומות ומקיים את התכלית שבשבילו ירדה נשמתו לזה העולם, להיות מרכבה לשכינה.

(הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א - קרני אור)

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: וכתב הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א (נועם אלימלך פרשת קרח): וגם זאת, אם הצדיק גוער באיזה אדם גם הגערה הזאת פועל בו שלא ישתקע בחטאו, כי הצדיק בגערותו שגוער בו הוא משבר הכח הקליפה של הרשע.

אוהב את התוכחות

השבועות של אחרי שמונת ימי החנוכה אצל הגה"ק רבי העשיל, רבה הנווד של קראקא, הוקדשו לבדק בית רוחני בכל הכפרים והעיירות שהיו בגלילות עירו ושהיו תחת עול רבנותו. בתוקף אחריותו של רבי העשיל על כל הנעשה והנשמע בתחום שיפוטו הרבני היה נוהג להקדיש זמנים מיוחדים בהם היה מטפל בכל עניין ועניין, כשכך היה מוודא שאין דבר או מקום שאינו מקבל את תשומת ליבו המלאה.

בעיני הצופיות והבוחנות היה רבי העשיל מתבונן היטב בכל ענייני קיום התורה והמצוות בכפרים ובישובים עליהם היה מגיע, מעורר על הדברים הצריכים שיפור ומתקן את הדברים שנתקלקלו. בכל מקום אליו היה מגיע, היה שוכן שם מספר ימים, כפי הצורך, במהלכם היה מבקר בבתי הכנסת ובבתי המדרש, במקוואות הטהרה ובבתי העלמין, ובודק אם הם מסודרים על הצד היותר טוב, או שמה הוזנחו ויש לסדרם. במקומות בהם היה מותקן עירוב, היה סורק ומביט היטב אם לא אירע בו פסול. וכן הלאה והלאה.

לא רק בענייני הכלל היה רבי העשיל מטפל בביקוריו אלו כי גם בענייני הפרט. הכפרים התמימים והישרים היו מביאים לו לבדיקה את התפילין והמזוזות, מראים לו את הטליתות והציציות, ואף מתייעצים עימו בשאלות הלכתיות שהיו להם. רבי העשיל היה מעריך עליהם אהבה וידידות, וכמים הפנים לפנים גם הם אהבו את רבם עד מאוד.

חלק בלתי נפרד מאותם ביקורים היו דרשותיו הנלהבות שאותם השמיע רבי העשיל באזניהם. רבי העשיל היה פותח בדברי אגדה מתוקים מדבש ונופת צופים כדי השם הטובה עליו, ולאחר מכן היה עובר להשמיע באזניהם תוכחות מוסר ודברי התעוררות וחיוזק על העניינים העומדים על הפרק בכלל ועל הדברים הצריכים חיוזק במקומותיהם בפרט. בדרשות אלו היה רבי העשיל מעורר לסור מרע ולעשות טוב, להיזהר בשמירת שבת ובקיום מצוות, ולקבוע עתים לתורה ולתפילה. הציבור היה שותה בצמא את דבריו ושיפור רוחני עצום היה ניכר על פניהם למשך זמן רב.

מקובל היה אצל בני הכפרים והעיירות כי תיכף עם בואו של רבי העשיל למקומם היו עורכים לו מעמד גדול של 'קבלת פנים'. במעמד זה היו כל בני הקהילה מקבלים ברכת 'שלום עליכם' מרבי העשיל, כשהוא מתעניין בשלומם ובמצבם של כל אחד ואחד מהנוכחים ומעריך עליהם ברכות לרוב. מעמד זה היה יכול להימשך שעות ארוכות, שכן הוא היה נערך בצורה מכובדת עם מיני מגדנות ותקרובת עשירה, ורבי העשיל היה משמיע לפניו דברי תורה והלכה במשך זמן רב, כשמפעם לפעם היו נותנים קולם בשיר ובנגן כשבח והודאה להשי"ת על כל הטוב אשר הביא להם.

גם באותו ביקור של רבי העשיל באחד הכפרים, עליו אנו באים לספר, התאספו כל תושבי הכפר היהודיים למסיבת 'קבלת פנים' שנערכה באכסנייה הגדולה של הכפר. בעל האכסניה ברוחב ונדיבות ליבו תרם את חדר האוכל של האכסניה וגם את הכיבוד העשיר שהוגש בפני המשתתפים. הייתה זו 'קבלת פנים' נאה ומכובדת בה כולם נהנו מאור תורתו והתבשמו מחכמתו המופלגת של האורח החשוב. רבי העשיל שבה את הלבבות בדברי תורה ומוסר, כשמפעם לפעם הציבור נותן את קלו בשיר ובשבח, כשירים יהודיים שמחים.

באותו כפר התגורר יהודי אחד שלא השתתף במסיבה זו. היה זה מלמד תינוקות של הכפר, יהודי פשוט ותמים דרך שעשה את מלאכתו נאמנה ולימד את צעירי הצאן את אותיות האלף בית והורה להם את דרך הקריאה. גם את הילדים הגדולים יותר

ישראל?... גם כעת אני סבור כי מוטב שתשלח מישהו אחר במקומי...

והענה והמשיכה גם לאחר מכן, כשכבר התמשכה מנהיגותו של משה רבנו לאורך זמן. הוא היה שרוי בתחושה מתמדת שאינו ראוי לגדולה ולשררה. לכן, לכל אמירה של ה' למשה קדמה קריאה, כי הוא לא העלה על דעתו שה' מדבר אליו...

זהו מנהיג ישראל אמיתי!

כך הקב"ה מנסה את הצדיקים שלו עוד ועוד, עד שהם מגיעים אל השלמות. וזהו שאמר משה

רבנו: כשבאתי לבקש מבני ישראל דיינים, אילו הם היו 'נבונים', היו ממאנים לי, כי היו מבינים שאני בא לנסותם. גם אם הייתי מראה להם חרון אף וגם אם הייתי מודיע להם שאם לא יקבלו על עצמם את השררה הם יאבדו את שני העולמות - היה עליהם לסרב לי! הצדיקים הנבונים יודעים שהם מצויים בניסיון תמידי, וגם אם מציעים להם גדולה, הם אינם מסכימים לקבלה, אלא מבינים שבאים לנסותם...

אמר משה רבנו: חיפשתי דיינים, וראה זה פלא - הרבה נענו לקריאה שלי ונעמדו בתור... אם כן 'נבונים' - לא מצאתי. יש להם את כל המעלות - הם צדיקים, הם חכמים, אך 'נבונים' הם לא...

(הגאון רבי מנשה ישראל רייזמן שליט"א - דורש טוב)

הוא לימד חומש ומשניות והלכות מעשיות.

שמו של האיש ידוע לנו והוא רבי מרדכי ראטנער. ולמה נקרא שמו ראטנער, לפי שהגיע מהעיירה ראטנע. איש לא ידע עליו מלבד זאת שהוא ירא שמים בתכלית, מקיים את המצוות על כל פרטיהם ודקדוקיהם, וכל ההורים מרוצים מהחינוך הטוב שהוא נותן לילדיהם.

במשך כל שעות היום היה רבי מרדכי ראטנער יושב ולומד עם תלמידיו, ולקראת ערב היה מגיע לחדר קטן שהיה לו בבית האכסניה, שם היה אוכל סעודה קטנה שהספיקה לו, ופונה לשינת הלילה בשעה מוקדמת. זאת בשל מנהגו שנהג כמנהג אבותיו לקום בחצות ולומר את סדר תיקון חצות. עם שעת חצות היה רבי מרדכי ניעור משנתו, מדליק את הנר הקטן, מתיישב על רצפת האבן ואומר את סדר התפילה הקבוע.

גם באותו לילה לא הרשה לעצמו רבי מרדכי לשנות ממנהגו הקבוע. הוא ידע כי עליו להשכים קום, ומשכך חובה עליו גם להקדים ולפרוש לשינה. תיכף לאחר שאכל את ארוחתו הצנועה עלה על מיטתו ושקע בשינה טובה. הגיעה שעת חצות, השעון העיר את רבי מרדכי כהרגלו באותה שעה קבועה, והוא ביקש לנהוג כמנהגו, אלא שלהפתעתו המרובה הוא שמע קול שאון עולה מחדר האוכל. עד מהרה הוא הבין: מסיבת קבלת הפנים לרבי העשיל, שהחלה בשעת ערב, עדיין בעיצומה. הוא שמע שירה וזמרה, ואת קולו של רבי העשיל מדבר בפני הציבור.

לא היה רבי מרדכי ראטנער מסוגל לכלוא את רגשותיו הסוערות בקרבו והוא יצא מחדרו, נכנס אל חדר האוכל של האכסניה, שם היה רבי העשיל מסב עם כל בני הכפר, ניגש אל ראש השולחן ואמר לרבי העשיל את לשון הפסוק בספר ישעיה (ג' ז'): 'הוֹ אֶרְאֵלָם, צָעֲקוּ חֻצָּה מִלְּאֲכֵי שְׁלוֹם מִרְיָאָה, כְּמִי שֶׁמֵּתִפֵּל: הֲלוֹא עֵתָּה הוּא זְמַן אֲמִירַת תִּיקוּן חֲצוֹת, לִבְכוֹת וּלְקוֹנֵן עַל חוֹרְבַן בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וּתְפֹאֲרֵתֵנוּ, וְהִנֵּה אַתֶּם יוֹשְׁבִים וְשֹׁמְחִים יַחַד עִם כָּל בְּנֵי הַכֶּפֶר!'

אמנם רבי מרדכי ראטנער לא המתין לתשובה, והוא פנה והלך לו מיד לאחר שאמר את הדברים, אולם רבי העשיל נסער מאד לשמע דברי התוכחה. הוא צוה מיד לסיים את המעמד ולברך ברכה אחרונה. הציבור כולו התפזר לביתו, ואילו רבי העשיל פנה לשנת הלילה באחד החדרים בבית האכסניה.

למחרת בבוקר ביקש רבי העשיל מבעל האכסניה שיקרא אליו את האיש שאמר לו את הפסוק מכיון שברצונו לשוחח עמו. בעל האכסניה מיהר לעשות כרצון רבי העשיל ואמר לרבי מרדכי ראטנער כי המרא דאתרא, רבי העשיל מקראקא, מבקש כי יבוא אליו לשיחה קצרה.

רבי מרדכי ראטנער פנה והגיע מיד לרבי העשיל. רבי העשיל לא הזכיר לו כלום ממה שאירע אתמול אלא פתח ושאל אותו: מה מעשיך בכפר זה? רבי מרדכי נענה: מלמד תינוקות אני! ומה משכורתך מאנשי הכפר? ורבי מרדכי נוקב בסכום אותו הוא מקבל. אומר לו רבי העשיל: אם כן מבקש אני ממך לעזוב את תפקידך כמלמד תינוקות בעיר ולבוא לגור יחד עמנו בעיר הגדולה לאלוקים 'קראקא' המעטירה, שם אשלם לך את כל משכורתך שלמה, ועוד יותר ממה שקבלת בכפר, ועבודתך תהא להיות לי כמוכח. יהיה עליך לעקוב אחר מעשיי בשבע עיניים, לבלוש אחר התנהגותי ולהתחקות על הליכותי, ובכל עוול אשר תמצא, קטן או גדול, יהיה עליך לתת לי תוכחת מוסר נמרצת בדברים נוקבים וברורים, לבל אשוב לכסלה עוד.

רבי העשיל הוסיף ואמר לרבי מרדכי כי אין לו מה לחשוש על עניין הילדים שהוא מלמדם, כיון שהוא עצמו ימצא עבורם מלמד מומחה אחר, אותו יביא מקראקא או בכל מקום אחר, כך שהילדים יהיו תחת השגחה מעולה. גם עם תושבי הכפר,

הבטיח רבי העשיל, כי הוא ידבר עימם ויבקשם לשחררו ממשרתו. אין הדבר תלוי אלא בכך, סיכם רבי העשיל את בקשתו, כדי שתעקור מכאן לקראקא כדי לשמש עבורי כמוכח.

התרצה רבי מרדכי ראטנער לבקשתו של רבי העשיל, וכשרבי העשיל סיים את ענייניו בכפרים ובעיירות, הוא הביא עימו את רבי מרדכי. קבע לו בית דירה בבניין סמוך לבית המדרש הגדול של קראקא, והיה רבי מרדכי ממלא את תפקידו החדש בנאמנות ובמסירות רבה. היה מביט אחריו בעיון רב, מדקדק עמו כחוט השערה, ולא היה דבר קטן או דבר גדול שלא העביר תחת שבת ביקורתו. וככל שהיה מוצא במה להוכיח היה מוכיחו על פניו תיכף ומיד, גם אם היה זה בתוך קהל ועדה.

חלף זמן מה ואירע מקרה בו רבי העשיל איחר לבוא ולהתפלל תפילת שחרית כהרגלו במנין הקבוע והמרכזי של בית הכנסת הגדול בעיר קראקא. תחילה המתינו המתפללים לבואו של הרב, כי חשבו אולי מקרה הוא ועוד דקות ספורות הוא יגיע הנה, אולם משעבר זמן רב, החליטו המתפללים בעצה אחת כי אין מבטלים את המניין הקבוע והם פתחו בתפילה.

רק משנסתיימה התפילה נכנס רבי העשיל אל בית הכנסת. עם עמדו על סף בית הכנסת היה רבי העשיל משוכנע כי הנה זה עתה יגער בו המוכיח נמרצות על כך שאיחר את זמן התפילה ואף יוסיף להטיף מוסר במשך שעה ארוכה. אלא שלמרבה הפלא, ראה רבי העשיל את המוכיח מביט בו בעיניים נדהמות, פוסע אליו בפסיעות מדודות, ואומר לו... ימחול לי רבינו, אך מני היום והלאה איני רוצה יותר להיות למוכיח לו. מבקש אני לחזור לתפקידי הקודם להיות מלמד תינוקות באיזה כפר, ואילו הרב, יואיל נא לחפש לעצמו מוכיח אחר.

היה רבי העשיל עומד ומשתומם בשמעו את דברי המוכיח: לא זו בלבד כי הוא אינו מוכיחו אלא שהוא מסרב להמשיך ולאחוז בתפקיד זה. ברגעים הראשונים לא הבין רבי העשיל מה אירע

כאן ומה הביאו על ככה, אולם כחלוף דקות ספורות הבין רבי העשיל כי רבי מרדכי מסרב ואינו רוצה להוכיחו יותר, מפני שהרב אינו מצייט לו, ונמצא כל דבריו כדברי בטלה שאין בהם תועלת ואין בהם ממש. הנה, הבין רבי העשיל, המוכיח חושב לעצמו, אם דברי התוכחה שלי היו מתקבלים על לב, בוודאי שלא הייתי מהין לאחר את זמן התפילה.

כיון שכך, התחיל רבי העשיל לפייסו בדברים ולבקש ממנו מחילה וסליחה. התנצל רבי העשיל ואמר: אל נא תדונו אותי לכף חובה ואל תחשדו בי בדבר שאין בי. בוודאי שאני משתדל מאוד לקיים ולשמור את כל דברי התוכחה הנכונים עד מאוד, וכל מה שאיחרתי היום אין זה מפני שאיני שם לב לדברייך, אלא מעשה שהיה כך היה: ישבתי בביתי ולמדתי גמרא עם פירוש תוספות, והתחבטתי בהבנתם במשך זמן רב, וכיון שהייתי טרוד בתלמודי עד מאוד, עברו עלי השעות בלי דעת שאני מאחר לתפילה.

נענה רבי מרדכי ראטנער ואמר: אין אני חושד בכשרים חלילה ובוודאי שלא עלה על דעתי שהרב מקל ראש בדברי התוכחה, אדרבה, כבוד תורתם גדול מאד בעיני, וצר לי מאוד שאיני יכול בשום אופן להמשיך במלאכתי ולשמש כמוכיח של כבודכם. חזור איפוא אני ומבקש בכל לשון של בקשה לפטור אותי מתפקידי.

ויהי כשמוע רבי העשיל את דברי המוכיח, אמר לו: אם אכן עומד אתה על דעתך בנחרצות שכזאת, בוודאי שלא אכביד עולי עליך ואמלא בקשתך זו, אולם, בכל זאת, רוצה אני לדעת מדוע אתה מסרב אתה לקיים בי מצוה חשובה זו של תוכחה, שהייתה לי לתועלת מרובה.

הרצין רבי מרדכי ואמר: חס ושלום מלומר שאני מבקש להסתלק מקיום מצות עשה שבתורה, ולא יעלה על הדעת שאני מסרב לקיים מצות תוכחה. בוודאי שאעשה זאת במקומות אחרים ואצל אנשים אחרים עד מקום שידי מגעת. אלא זאת בלבד: אתם, אינכם צריכים למוכיח! והוכחה ברורה לכך היא שראיתי את רבינו יעקב

מאורליינש הי"ד, מבעלי התוספות הנודעים שנהג על קדושת השם, כשהוא מלווה אתכם ובא איתכם לבית הכנסת. אדם שזוכה למדרגה כזאת, אינו צריך למוכיח.

השתומם רבי העשיל מאד לשמע דברי המוכיח, כי אכן בשעות של קודם התפילה יושב היה ועוסק בעיון רב בהבנת דברי רבינו יעקב מאורליינש, ואף בכל הדרך מביתו עד בואו לבית הכנסת היה טורח במחשבתו למצוא פשט בדבריו הקדושים, והנה מתברר שרבינו יעקב מאורליינש ליווה אותו אל בית הכנסת.

ומשתגלה סודו של רבי מרדכי ראטנער, כי אדם קדוש הוא ועיניו צופיות בדברים המכוסים מבני אדם, הוא ארו את מעט חפציו ונעלם מן העיר הגדולה, ואיש לא שמע עליו יותר.

על הפסוק בתחילת הפרשה (דברים א א): **אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר בְּעֶרְבָה מִזֶּה בֵּין פָּאָרָן וּבֵין תַּפֵּל וּלְכָן וְחִצְרֹת וְדֵי זֶהָ**, כותב רבינו הרמח"ל בספרו 'מגילת סתרים': אמרו רז"ל, שכל אלו הם תוכחות שהוכיח משה לישראל. כתיב 'הוכח תוכיח את עמיך', כשאדם חוטא מחזיק כח הסטרא אחרא, והוא נמסר בידה ממש, והוא דבר קשה שהוא בעצמו יחליש כוחה ושיוציא עצמו ממנה. וזה על דרך שאמרו רז"ל (ברכות ה): 'אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים', שכיון שנמסר ביד הסטרא אחרא בעונו, קשה לו להוציא עצמו משם, אע"פ שבכח תשובה הכל נעשה, אבל צריך יגיעה הרבה, ולכך הקב"ה צוה דבר קל שיבא אחד שלא חטא כלום באותו עוון ויוכיח אותו, ובאותה התוכחה והגערה שנותן לחבירו כך גוער באותה המדרגה של הסטרא אחרא הנגשית בעונו ומחליש כוחה ומוציא אותו האדם מיד הסטרא אחרא אם מקבל תוכחתו. כך ישראל חטאו, וכמה פעמים החזיקו כח הסטרא אחרא ונמסרו בידה, והם בעצמם לא היו יכולים להוציא עצמם ממנה, בא משה בכח התוכחות והגעירות שהיה נותן להם, כמו שנאמר 'ממרים הייתם ותמרו את פי ה', ובאותם הגערות היה מכוון לגעור באותם המדרגות של הסטרא אחרא והחליש כוחם.

ויש להשלים זאת עם דברי עצמו בספרו הגדול 'מסילת ישרים' (פרק כג): ואין טוב לאדם אלא שיבקש לו חבירים תמימים שיאירו עיניו במה שהוא עור בו, ויוכיחוהו באהבתם ונמצאו מצילים אותו מכל רע, כי מה שאין האדם יכול לראות, לפי שאינו רואה חובה לעצמו, הם יראו ויבינו ויזהירוהו ונשמר, ועל זה נאמר (משלי כד ו) 'ותשועה ברוב יועץ'.

וכתב הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א ('נועם אלימלך' פרשת קרח): וגם זאת, אם הצדיק גוער באיזה אדם גם הגערה הזאת פועל בו שלא ישתקע בחטאו, כי הצדיק בגערותו שגוער בו הוא משבר הכח הקליפה של הרשע.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר והלום)

להתחיל בפרשת השבוע עם האוצר הכלול

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ובחנויות הספרים המובחרות

השבוע במדור:

האם לומר נוסח הקינה שתיקנו לזכרון השואה | תלמוד תורה בתשעה באב
וערב ת"ב שחל בשבת | כתיבת ספר תורה בליל תשעה באב

מין פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מח"ס תשובות והנהגות

ארכיון 'עוז והדר'

דרישות לתקנות, וזה זמן רב החלטנו שאין אנו ראויים לכך וראוי לישראל כן, ואין בידינו היום לתקן תקנות (ומהאי טעמא התנגד מרן הגר"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) בכל תוקף לכינוס רבנים עולמי שעלולים לתקן תקנות כלליות לכל העולם).

וכל קהלה וקהלה יחליטו לעצמם אם רצונם לומר או לא ועכ"פ שיהיה בלי תקנה קבועה, ואין לחשוש מלומר ולזכור וליתן על לבנו ביום הנורא תשעה באב את גל הצרות שעברו עלינו בעו"ה בזמן השואה האיומה. והרחמן ית"ש יגאלנו מהרה מכל צרותינו ונזכה שיתקיים בנו "שמחנו כימות עניתנו וגו'".

האם לומר נוסח הקינה שתיקנו לזכרון השואה

שאלה: תיקנו כמה גדולים ואדמו"רים נוסח של קינה לומר בתשעה באב לזכרון השואה אם לאומרו גם אצלינו?

תשובה: שמעתי מפקפקים בזה שאין בכחן לתקן תקנות חדשות. ודאי כן הוא, אבל לדעתי אם גדולים או אדמו"רים תיקנו איזה נוסח לקהילתם בלבד וממליצים לאומרה בתשעה באב לזכור השואה אין בזה נדנדוד חשש, ואדרבה ראוי לזכור ולא לשכוח החורבן הנורא ר"ל, שרואים גם שהכניסו בתוך הקינות בת"ב על חורבן הבית גם קינות מיוחדות לחורבן קהלות בימי הביניים, אף שלא נהרגו כמו בזמנינו, כ"ש בדורנו בעו"ה שרוב מנין ובנין חרידי עם ה' גשרפו ונחנקו, הזמן המתאים להזכיר זאת היינו בת"ב דוקא וכמבואר בקינות, נאה ויאה הדבר להתאבל אז גם ע"ז.

אכן אם יאספו רבנים לתקן בזה תקנה כללית לחייב כל קהלה לומר איזה נוסח - יש למנוע הדבר, שאין אנו ראויים בדורנו לתקן שום תקנה לבית ישראל, כי אם מתקנים תקנות אנו מסכנים לעתיד שידרשו מאתנו כל מיני

הגאון רבי אשר וייס שליט"א בעל מנחת אשר ראש בית המדרש 'דרכי תורה' ואב בית דין 'דרכי הוראה'

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

לקרות בדברים המעציבים בשבת, והוסיף עוד דהעיסוק בדברים הרעים בשבת יש בו חשש איסור דכיון דכל שבת הוא עוסק בפרקי אבות ובשבת זו הוא לומד בדברים הרעים הו"ל כאבילות דפרהסיא, ע"ש. ד. המגן אברהם בסק"ז כתב לחדש דכשחל ת"ב בשבת אפשר דאסור ללמוד כל היום כולו, ובאמת כבר כתב כן בלקט יושר, עי"ש.

ובשו"ת חת"ס או"ח סי' קנ"ו כתב לחדש דהמנהג לא ללמוד בערב ת"ב אינו משום אבילות, אלא משום דכך היא דרכה של תורה דהלומד משתעשע בד"ת שלמד שעה ארוכה לאחר גמר תלמודו ושוגה בה כל שעה, וחששו שמא תהיה דעתו על תלמודו שלמד אחה"צ גם לאחר ששקעה חמה, ולפי"ז נחא דאין כאן

אבילות דפרהסיא, דלא משום אבילות נמנע הוא מלעסוק בתורה המשמחת אלא מחשש שישמח בתורתו במוצאי שבת, ודפח"ח. ועיין מה שהוסיף על דבריו בנו הגדול הכתב סופר או"ח סימן ק"א.

ביאור דעת המגן אברהם

והנה במה שכתב המגן אברהם בת"ב שחל בשבת דשמו אסור ללמוד כל היום, לא כן דעת רוב הפוסקים שלא כתבו לדון אלא מחצות ואילך, לכאורה תלויה שאלה זו במה שיש לחקור בכל עצם הדין דת"ב שחל בשבת נדחה לאחד בשבת, האם עיצומו של יום נדחה והו"ל יום עשרה באב כאילו הוא ת"ב ואין בשבת שום גדר צום תשעה באב, או שמא דיני היום שאינם יכולים לנהוג בשבת כגון הצום ואבילות דפרהסיא הן הם שנדחים, אבל מה שאין בו סתירה לשבת קודש במקומו עומד, דאם עצם היום נדחה פשוט דאין איסור ת"ת כל היום, דהלא כיום אחר דמי ואין איסור תלמוד אלא לאחר חצות, אמנם אם רק הלכות מסוימות הן הנדחים מסתבר טעמא דהמג"א דכיון שיכול ללמוד בדברים המותרים, אסור ללמוד דברים המשמחים כל היום כולו.

תלמוד תורה בתשעה באב וערב ת"ב שחל בשבת

שאלה: האם מותר ללמוד פרקי אבות או שאר לימודים בערב תשעה באב שחל בשבת?

תשובה: כתב בשו"ע סימן תקנ"ב סעיף י' "אם חל ת"ב באחד בשבת או שחל בשבת ונדחה לאחר השבת אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו" ומקורו מדברי הגמ' בעירובין מ"א ע"א.

ובמשנה ברורה שם ס"ק כ"ג הביא את דברי המגן אברהם שכתב דמ"מ יאכל בדאבון נפש ולא ישב עם חברים, ואת דברי הבכור שור שחלק עליו וכתב דהרגיל לישב עם חברים בכל שבת וימנע מכך בשבת זו הוי אבילות דפרהסיא האסורה בשבת עי"ש.

ומשמע מדברי הבכור"ש דאף הוא לא התיר אלא למי שרגיל לעשות כן בכל שבת (כמו שהביא המשנ"ב בשמו), אבל באגרות משה או"ח ח"ד סי' קי"ב אות א' כתב דאף מי שאינו רגיל בכך מותר לנהוג כן בשבת זו כמו שמותר לו לאכול בשר ולשתות יין ולא מצינו שלא התירו אלא למי שרגיל בכך, ומה בין בשר ויין ובין מסיבת רעים עי"ש.

אמנם נראה בדעת הבכור"ש והמשנ"ב, דשאני בשר ויין שהתירו חז"ל וכמבואר בגמ' שם וכיון שכך דרך סעודת שבת כבודו ועינוגו כיון דאשתרי אשתרי משא"כ במה שלא מצינו שהתירו אין הדבר תלוי אלא במציאות הדברים אם יש בכך משום אבילות דפרהסיא או לא, ודו"ק בזה כי פשוט הוא.

ד' שיטות בערב ת"ב שחל בשבת

כתב ברמ"א סי' תקנ"ג ס"ב "ונהגו שלא ללמוד בערב ת"ב מחצות ואילך כ"א בדברים המותרים בת"ב ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי אבות" ובהלכה זו דת"ב בשבת ערב ת"ב נחלקו הפוסקים, וד' מחלוקות בדבר: א. המהרי"ל והרמ"א נקטו דדין שבת כדין חול, וכשם שנהגו לא ללמוד בערב ת"ב לאחר חצות בימות החול כך גם בשבת. ב. דעת הרש"ל הגר"א והמאמר מרדכי דגם בימות החול מותר וחומרא יתירא היא הגורמת לביטול תורה. ג. דעת הט"ז בסק"ב ומהר"ם מלובלין בשו"ת סי' צ"א דאף דבחול אכן אין ללמוד בדברים המשמחים, בשבת אין להחמיר דהלא מעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתה ולא מסתבר להחמיר רק בתלמוד תורה, וכ"כ הגר"י עמדין במור וקציעה שם ובסידור בית יעקב, ולשיטתו הלך בסימן ש"ז דאין

הגאון רבי משה בראנדסדארפר שליט"א גאב"ד היכל הוראה ובעל שו"ת היכל הוראה

ארכיון 'עוז והדר'

כתיבת ספר תורה בליל תשעה באב

שאלה: סופר סת"ם שכותב ספר תורה והתחייב לסיימו עד יום י"ז במנחם אב, ועבור כך רוצה הוא לכתוב את ספר התורה בליל תשעה באב. מה הדין?

תשובה: אף על פי שמצד לימוד תורה בתשעה באב, שהוא אסור מעיקר הדין, אין לאסור בנידון דידן. זאת מכיוון שכתובת סת"ם אינה משמחת את הלב, אך עם זאת, יש לאסור את

הכתיבה מצד עשיית מלאכה בתשעה באב, שלא הותרה אלא בדבר האבד. ומכל מקום, בנידון זה אין להתיר אף שהוא דבר האבד, כיוון שבשעת הכתיבה הוא מסיח דעת מן האבילות.

ביאור הדברים: הנה יש לדון בשני חלקים: חדא, אם כתיבת סת"ם נחשבת ללימוד תורה שנאסר ביום תשעה באב, ושנית, לעניין איסור עשיית מלאכה בתשעה באב;

והנה מצד איסור לימוד תורה כתב מרן הקנה בשם ז"ע בפנקס קנה בשם (פסק קס"ה) שנשאל מסופר סת"ם אם מותר לו לכתוב בערב תשעה באב אחר חצות וזה לשונו: ולענ"ד נראה פשוט דשרי דכתיבת סת"ם אינו חשוב כעוסק בתורה שהיא משמחת הלב, עכ"ל. ולפי"ז בנדון דידן הגם דמיירי ביום תשעה באב עצמו דינו אחד ומותר לו לכתוב ספר תורה.

אולם מה דיש לדון הוא מצד איסור עשיית מלאכה כמו שפסק בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תקנ"ד סעיף כב) וכמו שנפסק בביאור הלכה (שם), כהיום מנהג כל ישראל בכל מקום שלא לעשות [מטה יהודה] וכונתו הוא רק עד חצות, עכ"ל. ואף כי בשערי תשובה (שם) הביא משיירי כנסת הגדולה שכתב בשם מהר"י ברונא דר"י הגיה בספר תורה שלו בתשעה באב והגיה בו הסופר טעויות עכ"ל, ושם כתב השערי תשובה דאפשר שעשה כן שלא להשהות ספר שאינו מוגה או שהיה צריך אליו לקרות בו היום, ונראה דמי שנתחדש לו איזה חידוש אין לכתוב בתשעה באב אף על גב דבחול המועד כתבו להתיר שאני תשעה באב דשמחה היא לו כשכותב חידושי תורה וגם שאינו רק יום אחד ואין חשש שישכח, עכ"ד. אמנם כאן שני האופנים שכתב השערי תשובה שמתעמם הגיה הר"י את הספר תורה בתשעה באב אין להם עניין בנידון דידן, חדא, דאין כאן משום לא תשכן באהלך עולה שהרי עכשיו הוא כותב, ושנית שהרי אינו כותב הספר תורה בשביל קריאת היום, ומה שהגיה הר"י היה בשביל קריאת היום שזה הוא הנקרא דבר האבד שמותר לעשותו כמו שפסק בשולחן ערוך (שם סעיף כג) דמלאכת דבר האבד מותר כדרך שאמרו בחולו של מועד, אך בנידון דידן אין להתיר משום דבר האבד כי הגם שמוטל עליו לסיים עד יום מסוים, ואם לא יכתוב בתשעה באב לא יוכל לסיימו. אך כאן כשהוא יכתוב הספר תורה הרי הוא מסיח דעתו מן האבילות, ומבואר בפוסקים עיי' משנה ברורה (סימן תקנ"ד ס"ק מח) דגם באופן שהתירו משום דבר האבד, לא התירו על ידי עצמו, ובוודאי כתיבת סת"ם כיון שצריך להכניס כל מחשבתו בכתיבת האותיות והמסתעף, אין לך הסחת דעת גדול מזה.

ולכאורה נחלקו המחבר והרמ"א בשאלה זו בסימן תקנ"ד סעיף י"ט שם כתב בשו"ע "אם חל ט' באב בשבת מותר בכולן אפילו בתשמיש המטה" והרמ"א כתב "ויש אוסרין תשעה"מ וכן נוהגין". הרי לן דלדעת השו"ע אין דין ת"ב כלל ואף אבילות דצנעא הנוהגת בשבת אינה נוהגת בשבת זו, אך לדעת הרמ"א אין עיצומו של יום נדחה אלא הלכותיו המסוימות בלבד.

וכבר כתבתי במק"א לדון במה שהקשה המנחת חינוך במצוה ש"א למה נדחין ד' הצומות מפני השבת והלא מצוות עונג השבת וכבוד לאו מה"ת הן אלא מדברי קבלה "וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכוּבד" (ישעיהו נ"ח, י"ג), וגם ד' צומות דברי קבלה הם (בזכריה ח', י"ט), ולכאורה יש לן למימר בכל כה"ג שב ואל תעשה עדיף, ישב בדד ויתענה ויבטל מצות עונג שבת בשו"א ולא יאכל ויבטל מצות הצום בקו"ט.

וכתבתי שיש לדון בזה בדרכים שונות: א. אף דמצוות עונג שבת מדברי קבלה היא, אסור להתענות בו מה"ת משום מצות לחם משנה, או משום דהוי מקרא קודש. ב. שבת עיקרו מה"ת משא"כ בד' צומות דאין להם עיקר מה"ת, והארכת כל הצדדים הללו במק"א, מ"מ נראה מתוך סתימת הראשונים שלא העירו ולא הזכירו שאלה פשוטה זו דמעיקרא דדינא ליתא. (ורגיל אני לומר דקושיות גדולות ועצומות בהכרח יש להם תירוצים פשוטים בתכלית כמוכן לכל בר דעת).

ונראה מסתבר דמתחלה תקנו כך נביאי ישראל דכאשר ימי הצום יפלו בשבת ידחו לאחר השבת, דהלא שבת קביעי וקיימי מימות עולם. אבל הצומות ניתנים לקביעה ביום אחר, הם אמרו והם אמרו ומעיקרא כך תיקנו שימי הצום ידחו לאחר השבת. (ומ"מ קילי הצומות הנדחין משום דמ"מ אינם עיקר זמן התענית והפורענות, וז"פ).

אמנם לא כך הבין המנ"ח אלא כתב לחדש דימי הצום המסוימים אינם תקנת נביאים ודברי קבלה אלא דברי סופרים בלבד, ולא תיקנו הנביאים אלא חודשי צום בלבד, וכלשון הפסוק "צום הרביעי, צום החמישי, צום השביעי וצום העשירי" וכו', ומש"כ נדחין ימי הצום דהוי דברי סופרים מפני השבת דהוי דברי קבלה, ע"ש.

ונראה לכאורה דמחלוקת השו"ע והרמ"א תלויה בשני דרכי הבנה אלו, דלהבנת המנ"ח דיינינן בזה כדין כל סתירה בין שני חיובים ומצוות, ואפשר לפי"ז דרך דיני ת"ב הסותרים את הלכות שבת נדחין, אבל לעולם יש על יום התשיעי באב שם תשעה באב והלכותיו, אך לדרכנו פשוט דאין בשבת דין תשעה באב כלל כיון דמעיקרא תיקנו לדחותו לעשירי באב כמבואר.

ואפשר דהבית יוסף לשיטתו, דבסימן תקנ"ג הביא בשם אבודרהם דעשירי בטבת שחל להיות בשבת אינו נדחה כיון דכתיב ביה (יחזקאל כ"ד ב) "בעצם היום הזה", והבית יוסף דחה דבריו וכתב דלא ידע מנין לו ע"ש (ועיי' באור שמח בפ"ה מתעניות דכתב מקור נפלא לדברי האבודרהם מנ"מ בעירובין מ' ע"ב). וכבר ביאר בחידושי מרן רי"ז הלוי הלכות תעניות את דברי האבודרהם בדרכו של המנ"ח דבאמת כל הצומות היו דוחים את השבת אילו אי אפשר היה לדחותם ליומא אחרא מצד תקנת הנביאים, אלא שלא תיקנו הנביאים יום מסוים לצום, ומש"כ נדחים דברי סופרים מפני דברי קבלה, אבל עשרה בטבת תיקנו בו הנביאים את עצם היום הזה, ובדין הוא שידחה הצום את עונג השבת בשו"א.

ונראה דהבית יוסף לשיטתו נקט דבכל הצומות כולם תיקנו הנביאים יום מסוים אלא שאף זאת תיקנו שכאשר יפלו ימי הצום בשבת ידחו לאחר השבת, ומש"כ תמה על כל דברי האבודרהם. (ועיי' מה שהארכנו בסוגיא זו דעשרה בטבת מנחת אשר מועדים ח"ב סימן מ"ג).

בדעת הרמ"א

אמנם לכאורה סותר הרמ"א את דברי עצמו דבסימן תקנ"ד ס"ט נקט דת"ב שחל בשבת אסור בתשעה"מ ואבילות נוהגת בו בצנעא, ומאידך בסימן תקנ"ג ס"ב נקט דמותר בתלמוד תורה ואין בו מנהג לאסור אלא מחצות ואילך. אלא פשוט שאין כל הכרח לומר דהא בהא תליא. וכיון שאין עיקר אבילות נוהג בשבת לא אסורה כלל בת"ת. ובפרט שמעלה על שלחנו כסעודת שלמה בשעתו וכסברת הט"ז וסייעתיה וכמבואר לעיל.

ז' אב תר"ע

הגה"צ רבי משה גרינוולד זצ"ל בעל ערוגת הבושם

כוחו הגדול להשפיע התעוררות לתשובה

בספר "תולדות ערוגת הבושם", המתאר את תולדותיו של הגאון והצדיק, שנכתב על ידי נכדו הרה"ג רבי משה יודא כ"ץ זצ"ל הי"ד (בעל המחבר של הספר "ויגד משה" על מנהגי פסח), שהיה חתנו של בעל "ויגד יעקב" ובנו של ה"ערוגת הבושם".

בספרו, הוא מביא על הידידות העמוקה ששררה בין זקינו ה"ערוגת הבושם" זצ"ל להגאון מהר"ש ענגיל זצ"ל, אב"ד ראדומיסקא. שניהם נסעו יחד אל הרה"ק משינאווא זי"ע והיו דבוקים אליו מאוד. הרב מראדומיסקא היה ידיד נאמן של ה"ערוגת הבושם" והחזיק ממנו מאוד. פעם אמר עליו: "הן אמת שבלימוד איננו מתבטל נגד הרב מחוסט (ה"ערוגת הבושם)", אבל ביראת שמיים הוא ממש כתנא קמא כמו בדור שלפני חמש מאות שנה, ביראתו החופפת על פניו!"

בהזדמנות אחרת, בעת שהיה יחד עמו בגארליץ במשך זמן מה כדי לסדר דין תורה על עניין הרבנות בעיר, אמר: "שבלימוד ברוך השם לא התבטלתי כנגדו, אמנם כשהגיע ליל שבת, ממש נתבטלתי במציאות מגודל קדושתו ודביקותו."

והדבר הנוגע לענייננו, מה שסיפר אב"ד ראדומיסקא זצ"ל מאותו שבת בגארליץ: שביום שבת אחר הצהריים דרש ה"ערוגת הבושם" בבית הכנסת הגדול בעיר, והתאספו אלפי ישראל מרחוק ומקרוב, ובדבריו עורר את בני ישראל בתוכחת מוסר. ובתוך הדברים הוכיחם על הזהירות בכל דבר מה' התחלה, לא להקל בשום דבר, כי מן הקלות יבוא אל החמורות. ותיאר את הדברים בהרחבה, ואמר בזה לשונו:

סוחר הנוסע למסחרו, בתחילה הוא מתפלל כל יום השכם בבוקר, והולך לבית המדרש. ואם יש שם מניין מוטב, ואם לאו הוא מתפלל ביחידות, כי הוא ממנהר לצאת לדרכו, והרכבת לא תחכה עליו. ואז כשמתחיל להתרגל לתפילה ביחידות, כבר חושב שאם כן כבר אינו צריך לבוא לבית המדרש בשביל כך, ויוכל להתפלל בביתו. ואחר כך מגדול המהירות רק מתפלל תפילה קצרה באמרו שההמשך ישלים על הדרך ושם גם יניח התפילין דרבנו תם באמרו שהוא רק ממידת חסידות. ואחרי זמן כבר מתפלל כל התפילה רק על הדרך. אחר כך איתרמי ליה סיבות שונות שהוא מאוד עסוק ועובר עליו חלילה יום אחד מבלי להניח תפילין, ונכנס לכלל 'קרקפתא דלא מנח תפילין' שחז"ל אמרו עליהם שהם פושעי ישראל בגופן חלילה.

וכן הוא הולך ומקל לעצמו לגבי מאכלות אסורות. מתחילה מתיר לעצמו לשתות 'כוס טיי' (תה) אצל נכרי, שהוא רק משום בישול עכו"ם. אחר כך כבר יותר מקל לשתות חלב שחלבו נכרי, וכן הוא הולך מדחי אל דחי, וברבות הימים הוא מפסיק להתפלל לחלוטין ואוכל נבילות וטריפות ונעשה גוי גמור, והכל ממה שהתחיל להקל, עכ"ל. והוסיף אב"ד ראדומיסקא זצ"ל, שבשעת מעשה תמה קצת על הערוה"ב שמאריך בדברים אלו בפרוטרוט. אבל במוצאי שבת, בעת ישיב במסיבת חסידים, ראה איך שאחד מתושבי העיר פרץ אל חדרו של ה"ערוגת הבושם" בבכייה רבה, והתחיל לצעוק: "רבי, אני הנני הסוחר הנוסע! יודע אני

שכוונת הרב עלי וכו', וכעת התחלתי להרגיש עד היכן ירדתי ממדרגה למדרגה מאז התחלתי במסעי מסחרי, והנני מתחרט על מעשי!" עכ"ל. וגם אחרי כמה שנים כשהיה הרב מראדומיסקא זצ"ל מספר זאת, היו עיניו זולגות דמעות, ואמר: "ראה זה פלא, איך שמכניסים הדיבורים בפי צדיק בכדי שבני ישראל יתעוררו ולהחזירם תחת כנפי השכינה!", עכ"ל.

• • •

ז' אב תקע"ה

הרה"ק רבי יעקב יצחק מלובלין זצ"ל

החזוה מלובלין

הטעם שנקרא בפי העולם "הרבי מלובלין"

כתב הרה"ק מראפשיץ זי"ע א' (זרע קודש' פרשת וישלח): כאשר שמעתי מפי אדמו"ר מלובלין שאמר, שהוא מתפלל על אדם שיושפע לו עשירות, ובהשפעה זו נשפע גם יראת שמים, כי שפע המקום ב"ה נכלל מכל טוב, וכשהקב"ה משפיע לאדם טובה, כולל בתוכה כל מיני טובות אפילו יראת שמים, דהיינו העזר הבא לו מקודש, על דרך (איוב מא ג) מי הקדימני ואשלם, ודפח"ח. ולזה יכוון כל אדם בתפילתו על צרכי הגוף, כי נכלל בזה גם צרכי הנפש.

ובספר 'מגיד דבריו ליעקב' (פרשת בשלח) מביא: וזה הענין שהחזוה מלובלין צוקוללה"ה נשאר תוארו בשם 'רבי' אצל העולם שמזכירים את שמו לעולם אומרים 'הרבי מלובלין', על שהיה אוזח בשיטה שהענינות מעבירה על דעת קונו (עירובין מא:). והשתדל בתפילתו על פרנסה בהרחבה על העולם. והמגיד מקאזניץ על שהיה מתנגד לזה והחזיק בשיטתו שיאה עניות לישראל (חגיגה ט:). ולא היה משתדל להיטיב המצב בענין פרנסה נשאר בתואר מגיד על העולם.

(ספיר ויהלום פר' עקב תשי"פ - להגה"ח ר' מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ברכה לראש משב"ר ולמחר ישלם

שח הגה"ק בעל המנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל: שמעתי מאבותי הקדושים זי"ע כי דרכו של רבינו הקדוש איש אלקים החזוה מלובלין זי"ע היה, כאשר רבה הלחץ זו הדוחק בבית מדרשו, כאשר עיניו ראוהו גם עתה בבית מדרשו העומד עוד, קטן מהכיל, בפרט אלפים אנשים אשר באו בצלו צל הקודש, ובאם אחד בשבת קודש (בסעודות) עמד על החלון, ושבר לאונסו או בשגגה את זכוכית החלון, ובשמעו קול שבירת הזכוכית היה דרכו לומר 'ברכה לראש משב"ר' (על פי משלי יא, כו) וסיים 'ולמחר ישלם', עד כאן דברות קדשו. וצריכין לימוד, כי בשלמא מה שאמר 'ברכה לראש משב"ר' היה להמתיק הענין לתת לו ברכה, כדי להסיר מעליו הדינים, כי שגגה יצאה מלפניו בחילול שבת קודש. אמנם מה שסיים 'ולמחר ישלם' הוי ח"ו כעין דברי חול בשבת, ומה כונת הקדוש בזה.

על כן נראה לומר (-מלבד שהיה לו סודות ויחודים בכל דיבור) על פי הלכה, כי באמת היה מקלקל בשבירת הזכוכית, ופטור בודאי מחילול שבת (ראה שבת עג, ב) אמנם אם השיג ברכה על ידי זה מרובו הקדוש, הוי אצלו שוה הרבה, ושוב הוי כחילול שבת, על כן הגיד 'ולמחר ישלם' וכיון דהוא פסידא דממונא, בודאי שוב הוי מקלקל, ולא ניחא ליה, ושוב פטור.

(דברי תורה - מהדורא תניינא אות קל)

• • •

ז' אב תקכ"ח

הרה"ק רבי מסעוד חי רקח זצ"ל בעל מעשה רקח על הרמב"ם

מלמד שמותר לכל לדוג בחכה בים טבריה, אף שאינה בשטחו

'עשרה תנאים התנה יהושע ובית דינו בשעה שחלק את הארץ... וכן התנה שיהא כל אדם מותר לצוד דגים מים טבריה, והוא שיצוד בחכה בלבד, אבל לא יפרוש קלע ויעמיד ספינה שם, אלא בני השבט, שהגיע אותו הים בחלקם'. - הדבר מבואר שאין בכל גבולי ארץ ישראל, ים מגוף הארץ אלא ימה של טבריה. ויפו, אף שיש בה ים גדול, אינו מארץ ישראל, לכן התנה ים של טבריה. ועיקר הדין כתבו שם התוספות, שפריסת קלע נאסר אפילו לבעלים עצמם, כמו ששינו לפנים, שהתנו השבטים זה לזה וכו' עיין שם. ורבנו התיר פריסת הקלע לבני השבטים מפני שקשה לו לשון הברייתא ששינו: 'בראשונה התנו' - משמע שלא התקיים תנאם, שהרי בא יהושע וביטלו. ועוד, שהרי זה שפריסת קלע תנאי בשם יהושע, ואם מתחילה התנו השבטים על זה, למה תלו הדבר ביהושע, מכוח זה מפרש רבנו, שהברייתא אומרת 'אפילו לבני השבט', ובא יהושע והתנה שלבני השבט יהיה מותר, והוא שאמר רבנו 'הוא שיצוד בחכה בלבד' - לא בא אלא להוציא פריסת הקלע שאסר אחר כך, אבל פריסת רשת ומכמורת הותר לכל אדם, והרי הוא בכלל צידה, שהתיר זיכרונו לברכה, שסתם צידה היא רשת.

(מעשה רקח על הרמב"ם חלק ד', הלכות נזיק ממון, הלכה ג', עמ' י"ד)

• • •

ז' אב תרס"ז

הגאון רבי יצחק בלאזר מפטרבורג זצ"ל

בעל פרי יצחק כוכבי אור

רקד על השולחן לשמחת חתן וכלה

דרכו היתה להענות לכל הזמנה של שמחה, ואף ה' רגיל לשמח את החתן ולרקוד לפניו על השולחן, ואף נהג כן בחתונות שני של רעהו רבי נפתלי מאסטורם כשהי' כבר למעלה משבעים שנה, בהטעימו שכיון שיש מצוה לשמח חתן וכלה הרי אין הבדל אם הוא בן שבע עשרה שנה או שבעים.

(כוכבי אור - תולדותיו בריש הספר)

היה יכול להרהר בדברי תורה ברחובות העיר שהיו נקיים

הגאון רבי יצחק בלאזר בעל ה'פרי יצחק' צוק"ל היה רב העיר פעטרבורג, ובזמנו לא התגוררו שם גדולי תלמידי חכמים, כי הרוסים לא נתנו ליהודים להתגורר כי אם בעיר שהוקצו להם, וכדי לגור בעיר הבירה היה צריך אישורים מיוחדים, ולכן רק אלו שהיה להם קשר בעניני המלכות השיגו אישורים לכך, ומשום הכי לא נהנה ה'פרי יצחק' מן הרבנות דשם, אכן נשאר בגלל המשכורת הגדולה ששילמו לו כדי שבוז יוכל להדפיס את ספריו הרבים, וכשהיה לו כל הסכום הדרוש לו עלה לגור בארץ ישראל.

לימים אמר שלא היה לו שום תועלת ברבנות בפטרבורג, כי אם שהיה יכול גם ברחוב להרהר בדברי תורה כי היו הרחובות נקיים מכללך צואה... (מפי ספרים וסופרים עה"ת י"ב עמ' רסח בהערות)

בס"ד

מערכות

ועקדת יצחק לזרעו וזכורו

המבואר
להרה"ק רבי משה חיים
אפרים מסדילקאב
זי"ע"א

עקדת יצחק המבואר
להחכם הקדמון רבי יצחק שראבנה זי"ע"א

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ☎ להשיג בחנויות הספרים

בס"ד

מערכות

דגל מחנה אפרים

המבואר
להרה"ק רבי משה חיים
אפרים מסדילקאב
זי"ע"א

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ☎ להשיג בחנויות הספרים

בס"ד

מערכות

94 הזשלמה הסדרה המוזמנטלית הרמב"ם המבואר

הפרוייקט
ההיסטורי

טקסט ומסמך ב"ג נפתח
באור רחוק משובב על הדף
כותרות ודקדוקות נרחבות
ילקוט באורים בוקף
מאות אלפי הערות וחוספות
חובה לכל בן ישיבה

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ☎ ובחנויות הספרים המובחרות

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריין שליט"א

בס"ד, גיליון ל"ב

הנאה ממעשה שבת

יוסף ע"פ הרמ"א סימן רע"א, וכ"כ בחוט שני ח"א עמ"נ.

ב. כיבה את האור בשוגג, מותר לילך לישון שם, דאין השינה נקראת הנאה מגוף המלאכה. [שו"ת משנה הלכות ח"ו סע"ח].

ג. נשען בטעות על המתג [שבו מדליקים ומכבים האור], אזי בין כשנדלק ובין כשכבה האור, מותר ליהנות שם, דלא הוי בכלל מלאכת שוגג, אלא כמתעסק בעלמא. [שו"ת אז נדברו ח"ו סי"ז].

ד. הדליק או כיבה את האור מחמת הרגל בלא כוונה, דינו כהדליק בשוגג, ואין זה כמתעסק בעלמא דצריך כל אדם זהירות יתירה בזה, וטוב להניח איזה סימן על המתג כדי שלא יכשלו ח"ו בהדלקה וכיבוי בשבת. [שו"ת משנה הלכות שם סע"ז].

ה. אירע תקלה בתאורה העירונית ותוקן על ידי יהודים האם מותר ליהנות מזה.

תקלה עירונית שתוקנה על ידי פועלים יהודים בשבת, אינה אוסרת את ההנאה שבאה לו על ידי כך, כי בזמן שמתקנים מתקנים גם עבור חולים שיש בהם סכנה, וממילא מותר גם לבריאים, ואפילו נצטוו להתבשילים שעמדו על הפלטה ונתחממו שוב, מותר לאכול דאין התבשילים נאסרים בהנאה. [ש"י"כ פ"ב הע' קעד, חוט שני ח"ב עמ"ו, ע' במאור השבת ח"א עתכ"ה].

ט. שלא לקנות מוצרים ממפעלים מחללי שבת.

אין לקנות מוצרים ממפעלים שמחללים שבת, דהוי כמסייע לידי עוברי עבירה, ויש בו גם חשש איסור דלפני עיור לא תתן מכשול. [כה"ח שם סק"ב בשם שו"ת כתב סופר ס"ו, בשבת היום שם עמוד ח', הביא דאין לקנות תוצרת מבתי חרושת שמחללים שבת בקביעות, ובעל הקהילות יעקב הדפיס תשובה להחמיר בדיון זה, והגר"ח קניבסקי אמר שאביו לא חזר והדפיסה פעם שנית משום דבשעת הדחק והפסד יש להקל].

י. אוטובוס שיצא מביתו כאמצע שבת כדי להגיע במוצאי שבת למקום האיסוף.

אוטובוס שהגיע לאסוף נוסעים במוצאי שבת גם אם יודעים שיצא מביתו כאמצע השבת, במקום הצורך מותר לנסוע בו, א' דמעשה האיסור חלף והלך לו, ב' בהכרעת המשנה ברורה הוא שבמקום הצורך לא אסרו ליהנות ממעשה שבת מיד במוצאי שבת אפילו כשנעשה במזיד. [שו"ת מנחת יצחק ח"ט סל"ט, אז נדברו ח"ה סי"ז או"א, ועיין במה שכתבנו לעיל סעיף ד].

יא. דלת אלקטרונית שנפתחה כשמתקרבים אליה המצוי בבתי חולים.

אם נפתח על ידי יהודי שאינו שומר תורה, אסור ליהנות מזה ולהיכנס דרך שם, אלא ימתין לנכרי שיכנס שם ויכנס יחד עמו, ולצורך חולה אפילו שאין בו סכנה מותר לומר לנכרי שיפתח לו הדלת. [ילקוט יוסף שם סכ"ח, שבת היום שם סק"ט, אמנם שמעתי ממורי הוראה דאפשר להקל בזה].

יב. האזנה לקלטת שהודלק באיסור משכן שאינו שומר תורה ומצות.

בשו"ת הר צבי [או"ח ח"א סקפ"ג] כתב דאסור להאזין לזה, דהוי הנאה ממעשה שבת.

ב. דין הנאה ממלאכה האסורה מדרבנן.

לדעת הפרי מגדים אין חילוק אם איסור עשיית המלאכה מן התורה או מדרבנן, אולם לדעת הגר"א והחיי אדם וכן נראה נוטה דעת המשנה ברורה, העושה מלאכה האסורה מדרבנן בשוגג, אין לקנסו ומותר גם לו ליהנות מהמלאכה אפילו בשבת עצמו, ובמזיד, בשבת עצמו אסור לכולם, ובמוצאי שבת מותר גם לו מיד, ובביאור הלכה הניח דין זה בצ"ע, דנראה דלעושה המלאכה עצמו אסור לעולם. [הו"ד בביאור הלכה שם ד"ה המבשל. ועי"פ זה דנו הפוסקים להתיר הנאה ממזג או מאוורר שהודלק בשבת בשוגג דאיסור הדלקתם מדרבנן לדעת הרבה פוסקים, ולהחזו"א או"ח ס"ן סק"ט איסור הולדת זרם מן התורה].

ג. ספק מעשה שבת.

כתב המשנה ברורה [שם סק"ב] דמלאכה שנחלקו בה הפוסקים אם מותר לעשותה בשבת, אין לאסרה בדיעבד דאיסור הנאה ממעשה שבת מדרבנן וספיקא דרבנן לקולא.

ד. המתנה בכדי שיעשו במעשה שבת שנעשה על ידי מחלל שבת.

א. כתב במשנה ברורה [שם סק"ה] דמעשה שבת שנעשה בשוגג על ידי ישראל, מותר ליהנות ממנו במוצאי שבת מיד, ואין צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו אלא כשאמר לנכרי לעשות מלאכת איסור, דכיון שקל בעיניו לומר לנכרי לעשותו, קנסוהו חכמים להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו שלא יבוא לעשות כן פעם אחרת, ועוד דבישראל אין לחשוש שיעשה כן פעם אחרת דלא ימצא אדם מישראל שישמע לו דאין אדם חוטא ולא לו.

ב. בפרי מגדים [סימן שכה בא"א סק"ב] הסתפק בישראל מומר [מחלל שבת] אם נידון לענין זה כנכרי, דלטעם א' אין צריך להמתין, דאינו קל בעיניו לומר לישראל אפילו שמחלל שבת שיעשה עבורו חילול שבת, ולטעם ב' צריך להמתין, דמחלל שבת יכול לשמוע לו פעם אחרת, ולדינא כתבו הפוסקים דמחללי שבת בפרהסיא נידונים לענין זה כנכרים, ונוסף לזה גם חובת מחאה וחילול ה'. [שו"ת מנחת יצחק ח"ט סל"ט, שבט הלוי ח"ג סנ"ד].

ה. דין קדירה שבישל בה ישראל בשבת.

קדירה שבישלו בה בשבת באיסור, כתב המגן אברהם [שם סק"א] בשם הרשב"א שגם הקדירה אסורה. [ודוקא בתוך מעל"ע אמנם לאחר מעל"ע הקדירה מותרת, פמ"ג סימן רנג סקל"ט, וכ"כ בדעת תורה ריש סימן שיח].

ו. מלאכה שאינו יכול ליהנות ממנו בשבת במה קנסוהו.

כתב בביאור הלכה [שם ד"ה אחת משאר מלאכות] דמלאכה שיכול ליהנות ממנו רק אחר השבת כגון הנוטע בשבת, אזי שוגג דינו כמזיד וצריך לעקור הנטיעה לאחר השבת.

ז. הדליק או כיבה את האור בבית בשוגג.

א. הדליק את האור בבית בשוגג, אסור ליהנות מאורו, כגון לקרוא שם, כדין עושה מלאכת איסור בשוגג בשבת, ומכל מקום אין צריך לצאת מהבית, דלא קנסוהו אלא בהנאה ישירה מגוף האור אך עצם הימצאות בבית לא מסתבר לאסור גם אם הוא נהנה מהאור. [ילקוט יוסף שם סי"ד בשם אביו הגר"ע

בישול בשבת ב'

א. בישול בחמה ובתולדתה. ודין הוצאת מים חמים מהכרז בשבת.

א. מותר להניח מים צוננים בפני השמש כדי שיתחממו, דמותר לבשל בחמה בשבת, אמנם אסור לבשל בתולדת חמה, כגון לצלות ביצה בחול שנתחמם מן השמש. [שו"ע סימן שיח ס"ג].

ב. על פי זה כתבו גדולי הפוסקים להחמיר שלא לפתוח את ברז המים החמים בשבת, כי כאשר מוציאים את המים החמים נכנסים במקומם מים קרים ויכולים להתבשל, ופעולה זו נחשבת לבישול בתולדת חמה, ועוד,

דהרי אם נעמיד כוס מים למול השמש, לעולם לא יגיע לחום יד סולדת בו, הוי אומר שהקולטים של דוד השמש הם הגורמים לריכוז קרני השמש ולבישול המים, ולכן דינם כבישול בתולדת חמה. [ודין זה מדובר במים שהוחמו על ידי דוד שמש דאי מבזילר אסור מדינא לכו"ע דהוי תולדות האור].

ג. בברז מסוג מיקסר, המופעל באמצעות ידית, יש להזהר שבעת פתיחת הברז תמצא הידית בצד הימני ששייך למים הקרים בלבד כיון שבסטיה קלה יכול לגרום ליציאת מים חמים. [שו"ת מנחת יצחק ח"ד סמ"ד, שבט הלוי ח"א סצ"ד, ברית עולם מלאכת אופה אות יג, משנת השבת עקכ"ג].

שבת קודש

ספר ויהללום

לבשי בגדי תפארתך לבישת בגדי שבת

שבת בו תשוב

ממעשה שארע אצל הרב הקדוש רבי שלמה מבאבוב זי"ע למדנו, שלא זו בלבד שרב כחם של בגדי השבת לשמור את האדם מכל שטן ומשחית, אלא שמסגלים הם לטהר את נפשו ולהשיב את נשמתו שהתרחקה לחיק אביו שבשמים:

יהודי יקר, אוד מצל מאש, שעברו עליו ימי זעם המלחמה ומחמת מרירות נפשו שנה, לדאבון לב, את דרכיו כדרכי המתחדשים ולבושם, הזדמן לפתחו של הרבי.

דבר הרבי על לבו אודות שמירת התורה והמצוות במטרה להשיבו לדרך אבותיו, ובשראה שלא עולה הדבר בידו בקשו שילבש לכל הפחות בעקישטע בשבת קדש.

ויען האיש: "הן דרכי ונימוסי כדרך המתחדשים, ובשאלבש בעקישטע אראה משנה ומגוון בפני רואי ומכירי". אך הרבי הפציר בו באמרו: "הלא אתה נבדו של פלוני שהיה מפארי אנשי שלומנו, ולכן מכרח אתה ללבש בעקישטע לכבוד שבת".

האיש, שספג אמונת צדיקים מבית אבותיו, קבל את הוראת הרבי, ומני אז החל ללבש בעקישטע מדי שבת בשבתו. על אף שהיו נימוסיו כאחד המתחדשים ואת ראשו כסה בכפה קטנה כדרךם, והגם שהיה זאת ללעג בעיני מכיריו שמר את פקדת הרבי.

לבישת מלבוש הבעקישטע השפיעה עליו, ולאחר תקופה שנה האיש את דרכו והחליף גם את שאר שמלותיו לבגדים יהודיים, עד שנהפך לאיש אחר והחזיר עטרה לראשו בלבוש במנהגי אבותיו בדרך הטוב והישר. (מן אבות עמי צו)

מדרת שחת

מעשה נוסף המלמד על כחם של בגדי השבת לבדוד את האדם מחברתו הרעה ולהרחיקו מן העברה, אנו מוצאים בספר 'פאר ישראל', בו נקבצו תולדות חייו והליכותיו בקדש של הרב הקדוש רבי ישראל מגור זי"ע בעל 'בית ישראל'.

מעשה בבחור חסידי שהצטנן ברוחניות ופזל למחזזות אחרים שאינם עולים בקנה אחד עם החנוך שהחור והשמור אותו ינק מקטנות.

העולם החמרי על שלל צבעיו ומקסמיו המדמים קרן לו, וכמו הזמין אותו לשקע בתוכו. את מצפוני הרגיע כי גם בעולם העסקים יוכל לשמר תורה ומצוות, ליותר מזה לא שאף.

רק מחסום הבושה מחבריו וידידיו עמד בפניו, ובשל כך החליט להרחיק לחוץ לארץ, שם יוכל להשיל מעליו מנהגי חסידות שונים שנהג בהם בארץ ישראל, ולממש את תאוותיו.

מקור אחרון של חמימות דקדשה עדין להט בלבו הקפוא. היה זה

הקשר האישי אותו חש לרבו בעל 'בית ישראל' מגור. הוא החליט כי יעבר מזה, הוא לא יעזב את הארץ מבלי להפריד מהרבי ובלי לקבל ממנו ברכת פרדה. ואכן, נסע אל הרבי וזכה לקבל ברכת פרדה.

ברם, דבר לא נעלם מעיניו הצופיות של הרבי...

מיד לאחר נסיעתו של הנער הופיע בבית הוריו שליח מטעם הרבי שברר האם הבחור נטל עמו את... קפוטת השבת.

בדיקה קצרה העלתה כי אכן גם הפעם צפה הרבי נכונה: קפוטת השבת נותרה בארון מבוישת ככלי שאין בו חפץ.

מבאן ואילך התגלגלו הענינים במהירות.

בערב השבת הראשון לשהותו של הבחור בחוץ לארץ, התדפק יהודי אלמוני על דלת אכסניתו ובקש לראותו. משנגש אל הדלת הושיט השליח לעברו חבילה בלתי מזוהה.

"הרבי שלח זאת", הפטיר, ונעלם כלעמית שבא.

הבחור הנדהם פתח את החבילה והפתע לראות בה את קפוטת השבת שהותיר בביתו בכונה תחלה...

דמותו הקדושה של הרבי צפה במחו והרעידה את כל גופו. דמעות עלו בעיניו. הוא לבש את הקפוטת וחש בחמימות של קדשה שעוטפת את ישותו. כך המשיך לשמור על לבושו היהודי גם בהיותו בגולה, ובזכות כך נשמר מחברה רעה שהייתה עלולה להובילו לעברי פי פחת.

קפוטת השבת שמרה עליו לאורך כל הדרך שלא ירחיק מדי, ובזכותה אף התעשת לבסוף וחזר למוטב.

יחידה תמה ונקיה

ועל פי פרושו הנפלא של הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור זי"ע בספרו 'שפת אמת' (כי תשא תרמ"ח), המבאר את סוד טעם החלפת המלבושים לקראת השבת, נבין ביותר מדוע יש בכחם של בגדי השבת לחולל שנוי של קדשה בנפש האדם ולרוממו מאשפות:

כל נפש ונפש מבני ישראל נקיה וזכה היא במהותה, בהיות נשמת האדם חלק א-לוה ממעל אשר נפח בו נשמת חיים מרוח אפיו, ואף אם ארע שנתכלך האדם בחטאיו, אין זה רק בדרך מקרה, ובפנימיותו טהור הוא ונקי מכל רבב.

בכל ימות השבוע מתעסק האדם בהכלי העולם ורגליו מדשדשות בדברי הרשות, ובכך עלולה נפשו של האדם לקבל מראה עכור ומכתם מכתמי העוונות הפוגמים את הנפש.

אך בשמגיעה השבת ומקבל האדם נשמה יתרה, מתגלית פנימיותו הזכה, ונראה לעין כל שנפשו טהורה ונקיה. ולכן יש לפשט מהגוף את בגדי החל וללבש בגדי שבת צחים ומצחצחים, היות שגם הנפש פושטת מעליה את הלבוש החיצוני ומתגלית בלבושה הנקי והאמתי.

אם זהו סודם הנפלא של בגדי השבת, לגלות את פנימיותו הזכה של האדם, יובן מדוע רב כחם להשפיע על אישיותו ולהאיר את נשמתו, להרחיקו מן הרע ולקרבו אל הקדשה מן הקצה אל הקצה.

מולין יקדין ויהיושים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה תא

חז תא

חז תא דאורייתא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

מדרכי קניין החכמה - רצון ותשוקה

יכול ללמוד ממנו, הוא החכם האמיתי ובדרך זו יזכה אל החכמה השלימה.

הרצון לחכמה קודם אל החכמה

עוד דרשו חז"ל (ברכות נה.), אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנאמר (דניאל ב כא) 'יהיב חכמה לחכימין', ולכאורה קשה מי הוא שיש בו חכמה קודם שנתן לו ה' את החכמה, וביאר **רבי צבי הירש מזידיטשוב ע"ה**, כי גם קודם שזכה האדם אל החכמה הוא נקרא חכם לפי הרצון שיש בו להחכים, וזהו 'לחכימין' לאלו הרוצים להחכים, וכפי רצונם לחכמה כך נותן להם ה' חכמה. מכך מובן דרשת חז"ל (שיהש"ר רבה ד) על הפסוק (שיה"ש ד) 'יפה רעיתי את כתריה', כשאת רוצה, כד את בעיית, לית את צריכה בעיית מכלום, מילף מכלום. ופירש **במתנות כהונה**, שבשעה שאתה רוצה וחפץ לעבוד את ה' אין אתה צריך ללמוד משום אדם את דרכי העבודה, אלא מעצמך אתה יודע היאך לעבוד להקב"ה.

המשתוקק לחכמה לומד מכל אדם
זו הדרך לזכות בתורה, שיהיה האדם רוצה ומשתוקק לזכות אליה, וכפי מה שמתחזק באדם רצון אמת, כך זוכה הוא לכתרה של תורה. וכך כתוב (משלי ד ח) 'סלסלה ותרוממך', ופירש רש"י, 'סלסול' לשון 'חיפוש', שיהיה האדם חוזר ומחפש תמיד לדקדק ולעיין בתורה, ועל ידי כן תרומם אותו התורה ויזכה לכתרה. ויש לבקש החכמה כמי שמחזר להרבות כסף וזהב וכך יזכה אליה, כמו שכתוב (משלי ב ד-ה) 'אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה' ודעת אלקים תמצא'. וכן ביאר **רבינו יונה** (אבות פ"ד מ"א) שעיקר החכמה הוא כפי מה שאוהב האדם את החכמה ומחפש אחריה, כי מי שבקיא בכל החכמות אבל אינו אוהב אותן אינו בגדר חכם, ולהיפך המשתוקק ומחפש אחרי החכמה אף שעוד לא זכה להחכים הרי הוא כבר קרוי חכם, וזהו שאמרו חז"ל (שם) 'איזהו חכם הלומד מכל אדם', שאם מרוב תשוקתו אל החכמה הוא מבקש ללמוד מכל אדם מה שהוא

הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים לשבטיכם ואנשים בראשיכם (א יג). פירש רש"י: 'חכמים' כסופים. בגור אריה תמה על דברי רש"י מה ענין כסופים אצל חכמים, הרי המדובר כאן הוא במינוי דיינים ומה תסייע תכונת נפשם בהיותם ביישנים. אולם מצאנו מים חיים בביאורו של **הצמח ה' לצבי ע"ה** (עמ' קיד: ד"ה חכמים), שכוונת רש"י ליישב כיצד ידעו בני ישראל מי הם החכמים, הרי דרך החכמים להצניע עצמם וכתוב (משלי יא ב) ואת צנועים חכמה. אמנם יש לה סימן לחכמה, שהחכמים משתוקקים לכל דבר חכמה, וזו הדרך אל החכמה להיות מלא השתוקקות להוסיף ולהחכים, וכפי התשוקה לחכמה כך זוכים אליה. וזהו שפירש רש"י 'חכמים - כסופים' שהוא לשון כיסופין והשתוקקות, שאותם בני אדם שהם מלאים כיסופין לחכמה בידוע שהם תלמידי חכמים הראויים להתמנות דיינים על עם ה'.

מילתא דפליאה

טעם איסור לבישת מנעלים בתשעה באב

מתהלך בגן לרוח היום, שלא כתוב בפסוק 'מהלך' אלא 'מתהלך', דהיינו מקפץ ועולה, כי עיקר שכינה בתחתונים היתה, וכיון שחטא אדם הראשון נסתלקה השכינה לרקיע הראשון. ולכאורה כשנסתלקה השכינה אז נתקללה האדמה 'בעצבון תאכלנה כל ימי חיך'.

ברכת שעשה לי כל צרכי על המנעלים

בהקדמה זו מבאר הבני יששכר בטוב טעם את מאמר רבותינו ז"ל הנ"ל, שהחשיבו כל כך ענין לבישת המנעלים עד כדי שימכור אדם כל מה שיש לו בעבור קניית מנעלים לרגליו, מכיון שההפסק הוא בכדי להפסיק ולחצוץ בין האדם לקללה. ולכן מברכים על המנעלים כל יום ברכת 'שעשה לי כל צרכי', כי כל צרכיו של האדם לחפוף בברכה ולהפסיק הקללה. ועל דרך זה יבואר כפשוטו טוב טעם איסור נעילת סנדל ביום הכיפורים, כי ביום הקדוש ביותר אף נתקדשה הארץ בקדושת היום ויוצאת אז מן הקללה לברכה, ואין צורך להפסק. וכן בתשעה באב, יום המקווה לישועה שנוגד בו משיח בן דוד, גם כן נאסר בנעילת סנדל, להורות שעל ידי משיח בן דוד תצא האדמה מקללתה לברכה.

לבישת המנעלים להפסיק בין קדושת האדם לקללת האדמה
אמרו חז"ל (שבת קכט.) 'לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו', ובביאור דבריהם כתב **הבני יששכר ע"ה** (אגרא דפרקא אות דש) דברים יקרים, ובהקדם מביא מה שכתב **מהר"ם חאגיז ע"ה** בספרו **משנת חכמים** בשם חכמי הרמז, שענין לבישת המנעלים הוא כדי שלא יגע בשרו באדמה, כי בחטאו של אדם הראשון נתקללה כדכתיב (בראשית ג יז) 'ארורה האדמה בעבורך', על כן עושים הפסק בין הרגל לאדמה. וכתב דבעבור זה במקום אדמת קודש שיצאה האדמה מכלל ארור לכלל ברוך יש לילך יחף, וזהו שאמר השם יתברך למשה **של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא**, עכ"ד.

בחטא עץ הדעת נסתלקה השכינה ונתקללה האדמה

ונראה להוסיף סמך לדבריו, שאכן מבואר **במדרש** (ב"ר יט ז) כי לפני החטא של אדם הראשון היתה השכינה בתחתונים ועל ידי החטא נסתלקה, וכך דייקו מן הפסוק (בראשית ג ח) 'וישמעו את קול ה' אלקים

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

‘סור מרע’ קודם ל‘עשה טוב’

ישראל בתשובה יזכו לקבל את התורה בלב טהור, כי אפילו רשע גמור שהרהר בתשובה הרי הוא צדיק גמור.

כפי הטהרה מקודם זוכה להשראת השכינה

על ידי שחזור בתשובה קודם עסק התורה זוכה להכרית את החיצונים העושיקים את הקדושה כדברי האריז"ל האמורים לעיל. ובזה פירש בספר **ערוגת הבושם** (מצורע ד"ה זאת תהיה) את דברי הגמרא (מגילה לא:): כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר (יחזקאל כ כה) 'גם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם'. שקודם עסק התורה והמצוות יש לשוב בתשובה כדי שלא ילך שפע המצוות לחיצונים ח"ו. ועל זה תיקנו לומר קודם קיום המצוות 'ויהי נועם ה' אלקינו עלינו' (תהלים צ יז), שנזכה להשראת נועם ה' בעת המצוה, 'ומעשי ידינו כוננהו' שירצו לפניו מעשי ידינו, ולא יעשקו החיצונים את חלקנו. ובזה יתבאר דברי הגמרא כמין חומר, 'זמרה' לשון הכרתה כמו 'זמיר עריצים' (ישעיה כה ה), וה'שונה בלא זמרה', מבלי להכרית את החיצונים המעכבים, וכך 'קורא בלא נעימה', שאינו זוכה להשראת נועם ה' על נפשו ועל תורתו, הרי תורתו בכלל 'חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם', כי מצוותיו אינם טובות ותורתו אין בה חיות, אחר שלא הקדים תשובה לפני התורה והמצוות.

מחסד ה' להקדים הכנה לפני כל מצוה

לעולם בכל מצוה ולימוד תורה יש להקדים הכנה לפנייה, ולקדש עצמו להיות ראוי לעבודתו יתברך. ואין לתמוה מדוע יש צורך בהכנה מחדש לפני כל מצוה, ולא מספיק שיכין עצמו פעם אחת באופן שתהיה ההכנה קבועה בליבו תמיד, להיות מוכן בכל עת ובכל שעה לעבודת ה'. כי זה עצמו חסד ה' על בריותיו להצריכנו לשוב ולהתכונן לפני כל מצוה ואיננו יכולים להסתפק בהכנתנו משכבר, ובכך זוכים אנו בכל זמן להוסיף עוז ותעצומות בעבודתו בהכנה ראויה ונכונה.

לעשות נחת רוח לכלה העליונה בתורתו ועבודתו.

זהירות שלא להתאחר מלשוב בתשובה

על פי זה פירש הרב **מנחם מנדל מלינסק ע"ה** את הפסוק (תהלים קכז ב) 'שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת', 'קום' רמז למצוות עשה שנצרך לקום ולעשותם, ואילו 'שבת' רמז למצוות לא תעשה שמצותם שב ואל תעשה, וזהו הרמז 'שוא לכם משכימי קום' המשכימים תחילה בעבודת 'קום ועשה טוב', ו'מאחרי שבת' המאחרים את עבודת 'שב ואל תעשה רע', ואין עבודתם עולה יפה, כי יש לסור תחילה מן הרע קודם העסק בקיום מצוות עשה.

הקדמת התוכחה למשנה תורה

והנה, עיקר גדול הוא לכלל עסק התורה והמצוות, שאין העבודה חשובה אלא כפי טהרת הלב והכנתו קודם גשת האדם אל הקודש, כי אם לא ישוב האדם בתשובה תחילה מוטב לו אם לא עסק בתורה. כמו שפירש **בעל מאור ושמש ע"ה** (ד"ה א"י אלה הב') את הכתוב **והואיל משה באר את התורה הזאת**, וקשה הלא עדיין לא פתח לומר לפנייהם דברי תורה, וכל העניין כאן מדבר בתוכחות מוסר על עבירות שנכשלו בהם במדבר, ורק להלן בפרשת ואתחנן התחיל לחזור בפניהם על עשרת הדברות ושאר המצוות הנשנות להלן. אכן ביאור הדברים הוא שנמנע משה מלשנות לפנייהם את התורה, שמא לא הרהרו עדיין בתשובה ואין תורתם רצויה, ועל כן פתח תחילה להוכיחם על חטאיהם, וזאת מאחר **שהואיל משה באר את התורה** ונצרך להשיבם בתשובה תחילה.

עיקר ההכנה על ידי חזרה בתשובה

וזהו שפירש **האור החיים הקדוש** על הכתוב (שמות יט ה) 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי', 'ועתה' לשון תשובה, כי בבוא ה' לתת את תורתו לעם ישראל ביקש שתהיה התורה שמורה בטהרתה, ולא תימסר לישראל בהיותם מלוכלכים בחטאים שקדמו להם, על כן הקדים כאן לשון תשובה, ועל ידי שיהרהרו

בעבר ה' ירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר (א ה). מדברי התורה נראה כי עתה מתחיל משה רבינו ע"ה בביאור התורה, אך מעיון בפסוקים נראה כי לא כן הוא, ורק בפרשה הבאה פרשת ואתחנן התחיל לחזור ולבאר את התורה.

לביאור הדבר יש להקדים, דהנה מכלל ההכנה הראויה לעבודת ה', שיתבונן האדם במעשיו ויתן אל ליבו לתקן פגמי נפשו, ולא יעבוד את ה' בהיות נפשו מטונפת בחטאים, רק יקיים בעצמו 'סור מרע' תחילה ואחר יפנה להמשך הפסוק 'ועשה טוב', ועל זה אמר הכתוב (ירמיה ד ג) 'נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים', וביאורו, חרשו השדה קודם זריעתה כדי לנכש ממנה את הקוצים, וכך לא תתערב הפסולת עם התבואה.

ידועים הם דברי **האר"י הקדוש ע"ה** (ספר הליקוטים תהלים נ): 'ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי' (תהלים נ טז) וכו'. דע, כי כל המעשים טובים שהאדם עושה בעודו רשע, או התורה שלומד, אין צריך לומר שאינו נותן כח בקדושה, אלא אדרבה מוסיף כח בקליפה, ועליו נאמר 'ולרשע אמר אלקים וכו' מה לך לספר חוקי', כלומר שאתה מכניס דברי קדושה בתוך הקליפה, ובזה מוסיף על חטאתו פשע וגדול עונו מנשוא. וכשחוזר בתשובה, מוציא אותו הכח שנותן בתוך הקליפה ומכניסו בקדושה, ועל זה נאמר (איוב כ טו) 'חיל בלע ויקיאנו וגו', ולזה נקראת 'תשובה' שתשוב דברי הקדושה למקומה, ושכרו כפול ומכופל שמכניע הקליפות בהוציאו את הקדושה מתוכה ונותן כח אל הקדושה בהכניסו לתוכה, ובזה יובן מה שאמרו רבותינו ז"ל (יומא פו:) 'זדונות נעשין לו כזכיות'.

ולכן יקדים להרהר בתשובה קודם עסק התורה והמצוות, כמו שכתב בתולדות יעקב יוסף (חקת ד"ה בפסוק זאת): מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה (מגילה ג), הוא כי אדם רשע על ידי תורתו ועבודתו מוסיף כח לחיצונים, ולכן צריך לבטל תלמוד תורה ולעשות תשובה שהוא הוצאת המת אבי אבות הטומאה, ואחר כך הכנסת כלה

מיום שנחרב המקדש נמצאת השכינה אצל הצדיקים

צדיקים שנתקדש גופם כבית המקדש

והוא הדבר ששמענו על צדיקים שהיתה קדושתם כקדושת משכן והיכל כמו שהעיד החיד"א ע"ה על האור החיים הקדוש ע"ה, כי ענינו ראו ולא זר, את האור החיים בשעת תפילת נעילה, שהיה מתרומם טפח מעל הקרקע, שמרוב הקדושה התרומם מהגשמיות ופרח באויר. וכן מובא על הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק ע"ה שאמרו עליו הצדיקים כי גופו היה מזוהר אלף פעמים מנשמתו, ורק ניתן להבין כמה נשגבה היתה נשמתו, כי כל האמור הוא על גופו שהיה מקודש אלף פעמים מגוף בני אדם. כי הצדיקים ידעו שבית המקדש והשראת השכינה נמצאת אצל הצדיקים והיו מקדשים ומטהרים את גופם בלימוד התורה ביגיעה עצומה, ובריבוי מצוות ומעשים טובים לאין שיעור ומידה, כך גם היו מכתתים את הגשמיות שבהם על ידי צומות וסיגופים עד שביטלו את הגשמיות ונהפכו הם כולל גופם לחטיבה אחת של קודש קדשים.

דוד המלך ע"ה היה כל רצונו להפך את גופו לקדושה

ועל כך היה דוד המלך ע"ה משתבח 'ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו' (תהלים קג א), שגם הקרב והאיברים הפנימיים שבגופו נזדככו כמו הנפש, וכמו שנאמר (שם סג ב) 'צמאה לך נפשי כמה לך בשרי', כמו הנפש כך גם בשרי צמא וכמה לקדושתך.

וכן 'כל עצמותי תאמרנה' (שם לה י), 'לבי ובשרי ירננו אל אל חי' (שם פד ג), וכך אמר (שם כה א) 'אליך ה' נפשי אשא' ובהמשך הפרק אומר (פסוק טו) 'עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי', שתמיד מייחל לה' יתברך להגיע למצב 'כי הוא יוציא מרשת רגלי' שיוציא אותו מרשת הגשמיות והגוף ויהפך כולו למקשה אחת של קדושה.

אלו עומדים בפנים ועור האדם סוכך עליהם דוגמת רקיע ומסך, ואמנם האדם הצדיק אשר נפשו מזוככת יש בנפשו יכולת להאיר ולעבור דרך המסך ולצאת לחוץ ומגלה תנועותיה. וזהו 'בקרבת קדוש' (הושע יא ט) משכן הקדושה בקרב האדם [ראה בגמרא (תענית יא): לעולם ימוד אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו שנאמר 'בקרבת קדוש ולא אבוא בעיר'].

ועל כך הנביא ירמיה מקונן על חורבן בית המקדש באמרו 'שב בדד וידום כי נטל עליו', שמיום שחרב בית המקדש נסתלקה שכינה מן התחתונים אך נמצאת היא אצל הצדיקים, כמו שאמרו בגמרא (ברכות ח) מיום שחרב בית המקדש אין לו לקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, והצדיקים העוסקים בתורה בקדושה וטהרה הם ארבע אמות של הלכה ולכן נקראים 'מקדש מעט', ועל כן בסילוקן של צדיקים נאמר 'קשה סילוקן של צדיקים כשריפת בית אלהינו', כי הם מקדש מעט בכל הדורות גם כשאין בית המקדש קיים.

יחיד שעוסק בתורה זוכה לשכינה כנגדו כדרך שהיתה בבית המקדש

ועל זה אמרה משנתנו 'מנין שאפילו אחד שעוסק בתורה שהשכינה כנגדו' שהשכינה שהיתה בבית המקדש נמצאת כנגד היחיד שעוסק בתורה, והמשנה מביאה את הפסוק 'שב בדד וידום כי נטל עליו', כפירושו של החסיד יעב"ץ במשנתנו, 'כי נטל עליו', נחמה גדולה ליחיד ההוא, כי נטל עליו קיום העולם, כי צדיק יסוד עולם. ומבאר כי גם לאחר שנחרב בית המקדש כאשר יחיד יושב ועוסק בתורה שכינה עמו כמו שהיה בזמן שבית המקדש היה קיים.

מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה, שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר, שנאמר (איכה ג, כח), 'ישב בְּדֹד וַיִּדָּם כִּי נָטַל עָלָיו' (אבות פ"ג, מ"ב).

במדרש (איכ"ר א לו) שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקדוש ברוך הוא יותר מחורבן בית המקדש, שכן כפי גילוי הקדושה באדם כך זוכה להכין בקרבו מקום משכן להשראת השכינה, ולקיים בעצמו 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (להלן כה ח), שעל ידי קידוש רמ"ח איברים בקיום המצוות זוכים ל'ושכנתי בתוכם' בתוך בני ישראל ממש [שהמשכן אין השראת שכינה בו מצד עצמו, כי אם באדם, כמה דאת אמר 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', כי 'בתוכו' לא נאמר אלא 'בתוכם', שהוא כי היכל ה' הוא האדם וממנו יתפשט אל המשכן (אלשיך שמות לא)].

וקדושת המשכן שורה באדם הצדיק כמו שכתוב (תהלים עח ט) 'אוהל שכן באדם' [ויטוש משכן שילה אהל שכן באדם' (תהלים עח ט), רוצה לומר מעת שנטש והחריב משכן שילה שם אהל שכינתו באדם, רוצה לומר בתלמידי חכמים שזכו לנשמת אדם הראשון, וכמבואר בזוהר ברעיא מהימנא (זוהר נשא קכה). שתלמידי חכמים נקראים אדם בדווקא (נשמת אדם למהרא"ש מקרעמניץ, פ"ו)], וכיון שהצדיקים הם היכל לשכינה נאמר בהם (ירמיה ז ד) 'היכל ה' היכל ה' המה' [ענין מאמר ירמיה הנביא 'היכל ה' היכל ה' המה', לומר כי אין מושב ההיכל ה' הבית של בנין, כי אם האנשים אשר הן הם מושבו יתברך אשר ישכון בהם, וכמאמרנו על פסוק 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' ולא אמר 'בתוכו' (אלשיך מלכים א' יא-יב)].

ואף בשר האדם מאיר לצדיק בקדושה, כמו שכתוב (איוב יט כו) 'ומבשרי אחזה אלוה' [וכתב בליקוטי תורה להאריז"ל (איוב יט): אין לך גוף ונפש ורוח שלא נבראו על ידי כ"ב אותיות התורה, וכל א' מאלו הנ"ל יש להם כ"ב אותיות בעצמן, והנה כל

אֶלְדָּנוֹת

לְעֵלְמָנוּ עֵבֶת

פְּרָשַׁת דְּבָרִים

הס"ד, צ"ליון ד"ע

מעלת השתיקה

כתב בספר 'ראשית חכמה' (שער האהבה פ"ו): והחסיד רבי לפידות ע"ה העיד למורי ע"ה [הרה"ק הרמ"ק זיע"א] שראה בחלום את החסיד החכם רבי יהודה בר שישון ע"ה אחר פטירתו פה בגליל העליון, וראה שהיה מאיר פניו כאור החמה וכל שער ושער מזקנו היה מאיר כאלו היה אבוקה. ושאל לו, על מה זכה לזה. ואמר לו, בשביל מעלת השתיקה שהיה לו, שממיו לא שח שיחה בטלה.

דברים בטלים אינם נקראים בשם דבור

וזה אשר הגיד בקדשו הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליזענסק זיע"א (נועם אלימלך) פרשת כי תצא: דברים בטלים אינם נקראים בשם דבור כלל, כי אם דברים הנוגעים לדבר ה' ותורתו המה יקראו בשם דבור.

עקר ושרש לקדשת הגוף

על הפסוק הראשון בפרשת השבוע, פרשת דברים (דברים א א): 'אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה', פרש רבנו האביר יעקב זיע"א בספרו 'פתוחי חותם': והרמז הוא דמשה רבנו ע"ה בא להזהיר לישראל דברים שהם צריכים להתדבק בהם ולא לזוז מהם, מאחר שהם עם קדוש ונבחר בהם מכל שבעים אמה, צריכים להתקדש כדי להתדבק בהקב"ה. ואלה הם הדברים שרמז להם: תחלה אמר להם 'במדבר', לשון דבור, שצריכים לשמור פיהם מרע ומדברי הבאי ומדברים בטלים, שהוא עקר ושרש לקדשת הגוף, דאם אין פיו שמור כל מה שיעשה בטל ומבטל, וכמאמר דוד המלך ע"ה 'מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע וישפתיך מדבר מרמה', לפיכך הקדים להם תחלה אזהרת הדבור.

עברה גוררת עברה

רבנו אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש

ולא לקבל תשובתו, אף ורק אם יפציר הרבה שאין לה דבר העומד בפני התשובה. אף השטן הסיתו שוב לשתות משקאות חריפים ושתה לשכרה ולא היה לו זמן וראש לחשב ולהתבונן במעשיו. הוא נעשה שכור גדול והמשיך לעבר הלאה על כל עברות שבעולם.

ומפני שהחטא הראשון שגרם לו לכל החטאים היה שזלזל בנטילת ידים, לכן כשמת נתגלגל בצפרדע שנמצאת תמיד במים, וגם שלא יהיה במקום שנמצאים יהודים, שאם יעבר פעם יהודי ויכרה איזו ברכה או יחשב איזה מחשבה טובה בזה יתקן קצת. כששמע הבעש"ט מה שספר התלמיד חכם עשה פעולות לתקנו והעלה נשמתו ומיד מתה הצפרדע (כל סיפורי בעש"ט ח"א עמוד קמט).

להורות שיכולים להפסיק

על הפסוק (דברים א א): 'אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחרצת ודי זב', הגיד הרה"ק רבי יעקב מפשעוורסק זיע"א ששמע מחותנו הרה"ק רבי יצחק מפשעוורסק זיע"א בשמו של הרה"ק רבי ישכר דב מבצלזא זיע"א, כי הנה הפסוק חושב ומונה את כל החטאים אשר חטאו בני ישראל, ולכאורה קשה, שהדברים אינם מובאים לפי סדר המאורעות, כגון 'ודי זב' שהכונה על חטא העגל שהיה מהעברות הראשונות, והיא נזכרת כאן לבסוף. ותרץ בדרך צחות, שאם היה כתוב לפי הסדר היו כאלה שהיו טועים לחשב שבא הפסוק להורות שאם מתחילים בעברה מכרחים כבר להמשיך לחטא, כי עברה גוררת עברה, לכן נכתבו שלא כסדרן להורות שיכולים להפסיק.

(ספר ספיר ויהלום - להרב הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

זיע"א בזמן התבודדותו הלך פעם במשך כמה ימים כשהוא שקוע במחשבות ולא הרגיש אפלו שלא אכל ולא ישן זה זמן רב. לפתע נשא עיניו והנה ראה את עצמו רחוק ממקום מגוריו. השתומם מאד על מה שתעה למדבר רחוק מאד והאמין שזו היא השגחה מן השמים ובודאי שלחוהו לאיזה מטרה מסוימת.

מיד ראה צפרדע גדולה עד מאד ומחמת גדלה כמעט שלא הבחין איזה מין בריה היא, אף בקשי התבונן והפיר שהיא צפרדע. ושאל, מי את. ותען הצפרדע ותאמר, שהיא בעצם גלגול מנשמת תלמיד חכם אחד שנתגלגל בצפרדע, וזה כבר חמש מאות שנים שהיא מסתובבת במדברות, והגם שהאר"י הקדוש תקן כל הנשמות, אף מרב החטאים והפשעים שחטא הרחיקו אותי לנוד במקום שאין בני אדם נמצאים כדי שלא יתקנו אותה.

דרש הבעש"ט ממנו שיגלה לפניו את החטאים שלו. וספר, שפעם אחת זלזל בנטילת ידים, נטל ידיו אף לא דקדק שיהיה כדין וכהלכה, וקטרגו עליו לפני הבית דין של מעלה שתלמיד חכם כמותו יזלזל במצות נטילת ידים. בדקו בבית דין של מעלה וראו שאין בו אלא חטא זה, שזאת היא עברה ראשונה שעבר עליה ואין להאשים בפעם הראשונה, אולם היות שעברה גוררת עברה ואם יכשל ויעבר עוד פעם אז גם עברה הזאת יביאו בחשבון ויענש עליה, ואם יתחרט וישוב אל ה' ויתפלל שישלחו לו ויקבל עליו להזהר להבא אז ימחה גם החטא הראשון ויהיה נקי גם מזאת. שלחו את השטן לנסותו ולא עמד בנסיון ונכשל בעוד עברה. ונגרר אחרי הרבה עברות עד שעבר כמעט על כל התורה כלה.

הלכו ופסקו בבית דין של מעלה לדחותו

חידון אֶלְדָּנוֹת - נושא פרסים מי מזכר בפרשה זו בפעם הראשונה מאז פרשת וישלח?

פתרון החידה - פרשת תזריע מצורע:

ש. איזה דבר דומה מתואר בפרשה זו (מצורע) כ"ח"י?
ת. המים שמשמשים לטהרת המצורע חייבים להיות "מים חיים" הנובעים ממעיין טבעי (ויקרא יד ה).

שם הזוכה בסידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר":

פרשת תזריע מצורע:

ה' יעקב ישראל אליאס ת"ת צאנו חיפה.

פתרון החידה וכן שם הזוכה, יפורסמו אי"ה בגליונות הבאים

הפותרים נכונה יכנסו להגרלה אי"ה
על סידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר".
את הפתרונות יש לשלוח אלינו עד ליום שני

למספר פקס: 077-470-26-81

או למייל: magdenot@gmail.com

נא לכתוב שם, כתובת מדויקת וטלפון.
בראש הדף לציין "עבור חידון לנוער".

מקדושיה

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה
מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון מ"א

פרשת דברים | תשפ"ה

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבַר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר בְּעֶרְבָה מִזֶּה סוּף בֵּין פָּאָרָן וּבֵין תַּפֵּל וְלָבָן וַחֲצֵרַת וְדִי זָקֵב" (א, א).

'בְּעֶרְבָה' פירוש שצריך להיות התפילה והמצוות ביראה ובאהבה, וזהו 'בְּעֶרְבָה' - לערב בין יראה ובין האהבה. 'מִזֶּה סוּף' פירוש עיקר העבודה בשביל השכינה הקדושה שהיא סופא דדריגין. 'בֵּין פָּאָרָן וּבֵין תַּפֵּל' פירוש שצריך האדם שיהיה תמיד בין פארן שהוא פאר ובין תופל שהיא מלשון שפלות ותפל, ושיחשוב תמיד שעומד בין פאר ובין שפל, והבן זה (דגל מחנה אפרים).

"גִּלְתָּה יְהוָה מַעֲנֵי וּמֵרֵב עֲבָדָה וְגו'" (איכה א, ג).

'וּמֵרֵב עֲבָדָה' ר"ל כי עבודה שלב זו תפלה (תענית ב, א), והיה עבודה זו למשאל ולטרחא יתירה אצלם, וזהו 'מֵרֵב עֲבָדָה', כמ"ש (פתיחתא דאי"ר סי' י) 'קאים טרון כל יומא ולא לעי, אתי

ואני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

הפסוק הנאמר בפרשתנו (ג, כב): "לא תִּירָאוּם כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם" מעלה על נס את העובדה הפשוטה שאין ולא יהיה אף גורם המסוגל לגרום רעה או נזק לישראל מבלי שיגזור על כך הקב"ה, ואף לאחר הגזירה - גדול ועצום כח התפילה המסוגל להטותה לטובה ולהביא לישועת ה' בדרך נסית ומופלאה.

היה זה במלחמת יום הכיפורים, כאשר ארץ ישראל היתה נתונה בחרדה נוראה מפני הבאות לנוכח העובדה שכל אויביו כמו גמורא ואומר להשמיד, להרוג ולאבד חלילה כל זכר ושריד לעם סגולה.

ניכר היה בחוש כי העם היושב בציון מתמודד מול אוים של ממש. מול אויב נחוש וחדור מטרה המקדש את ההרג והטבח כדרך חיים, אויב בעל זרועות רבות אשר כולן כאחד חברו עליו ועשו יד אחת להילחם בו.

באותה העת, כשבבתי הכנסת התאספו ובאו שלומי אמוני בית ישראל לעצרות תפילה וזעקה לא-ל נורא עליה, אף אחינו התועים והרחוקים מדרך אבות נקטו בדרך פעולה משלהם. גיוס כללי הוחל, רבבות נגורו הישר אל החזית ולמרחב היגון רבו האבדות בנפש.

היה זה אי שם בעומק החזית. קומץ לוחמים ישראליים ישוב צפופים במעבה טנק, מוקפים מאות כלי משחית מסוגם. מדי פעם הם העזו לשלוף את הראש מהצריח, הביטו סביב והתחלחלו. היו שם מאות טנקים ישראליים נטושים, בוערים, גדושי חללים. בתווך שעטו טנקים של כוחות האויב, דוהרים ורומסים את כל אשר בדרכם וכמו לועגים לנופלים.

'אנחנו לבד!' חדרה באחת המחשבה לראשו של מפקד הטנק. מבט נוסף סביב אישר זאת בהחלט. שאר הטנקים הישראליים יצאו מכלל שימוש, והם נותרו בודדים במערכה, כשקני התותחים מכונים אליהם ומפגזים, כמעט פוגעים. פגז ועוד אחד, התותחים רועמים אחד אחרי השני, והלב מחסיר פעימה בכל פעם מחדש.

החיילים, יוצאי קיבוצים המנותקים מכל זיק של יהדות, אולי לא ידעו זאת עד לרגע זה, אולם הניצוץ היהודי קיים היה בתוכם ובעוז. דווקא בשעה קשה זו, כשבחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, הרחק מהשפעת החברה הלועגת וכשחיייהם תלויים להם מגד, נזכרו הללו כי יש בורא לעולם, כתובת עליונה לפנות אליה בעת צרה.

'מישהו יודע להתפלל?' נימה בהולה נשזרה בקולו של המפקד, ומשום מה אף אחד לא לעג להצעה הדתית כל כך, 'חייבים תפילות, עכשיו, אחרת אנחנו אבודים'.

החיילים נבוכו.

מישהו שלף מזוכרונם שברי מילים מתוך 'שמע ישראל', אחרים הביטו בו באומללות. לא, אף אחד מהם לא ידע כיצד להתפלל, לפנות לבורא העולם.

'רגע, אני יודע' נשמעה לפתע קריאה מירכתי הטנק. היה זה מיקי, קיבוצניק בנשמה אשר כבר הוריו הלכו לחצוב להם בורות נשברים והרחיקו בכל הכח את ילדיהם מכל דבר שיש לו ולו קשר קלוש ליהדות.

'זכורה לי תפילה אותה לימדה אותי סבתי, שורדת שואה חרדית אשר הקפידה לבקש מאיתנו לומר תפילה זו מופעם לפעם' וכאן הוא החל בגמגום, מסיר ענני אבק מעל זכרון הילדות הנשכח, 'ברוך... אתה ה'... שהכל נהיה בדברך'.

הנה לנו 'תפילה'.

ישוב להם החיילים סביבו, אימה בעיניהם אך גם הרבה נחמה.

הם כל כך חיפשו, כה רצו לדבר עם בורא העולם ולהתפלל לפניו, והנה להם תפילה מקורית, אותנטית, יהודית, הישר מבית היוצר החרדי. הם תלו בו עיניים דומעות, כמעט מעריצות, והחלו לשגן את הברכה. תפילה, אם תשאלו אותם.

אלא שאז קם עוזי, חייל נוסף בעל קשר עמום לגירסא דינקותא נשכחת, והפתיע בשבב ידיעה שהערימה קושי על הענין. 'זוהי ברכת שהכל' הרשים אותם בפיסת ידע יהודי של ממש, 'והיא אינה נאמרת אלא קודם שמכניסים לפה דברי מאכל מסוימים, לא סתם כך'.

'לא ולא' התנגד מיקי, 'זו תפילה שעובדת תמיד. סבתא שלי אמרה שתפילה זו עובדת בכל מצב'. הוא כמובן נתלה בהלכה לפיה 'שהכל פוטר הכל'...

פגז נוסף נורה לעברם, שורק במהירות ומטלטל את הטנק בהדף אדיר.

הוויכוח הוכרע. חייבים תפילה, ואם לא כן - אבדנו חלילה.

'שהכל תמיד עובד' פסק מיקי בשם סבתו, ויושבי הטנק קיבלו את הדברים כפשוטם.

'ברוך אתה ה'...' הזעקות נשמעו מתוך הטנק, בוקעות דרכו ועולות עד כסא הכבוד, 'שהכל נהיה בדברך'!

המפקד מצדו שדרג את הענין. 'תכוונו את התותח לעבר הטנקים של האויב' פקד עליהם בחטף, 'ובכל פעם בה נרצה לפגוע - נלווה לכך את התפילה הנפלאה הזו'.

'ברוך אתה ה'...' התותח מכוון והפגז מוכנס אליו, 'שהכל נהיה בדברך' והמטרה סופגת באופן ניסי פגיעה ישירה ועולה בלהבות.

ועוד פעם, 'שהכל נהיה בדברך' ועוד טנק מצרי נופל, 'שהכל נהיה בדברך'! וגודוד הטנקים שסביבם מתחיל לאבד נפח במהירות.

שעה קלה חלפה, ושדה הקטל שסביבם

המשך בעמוד ב'

הילולא דמרי עלמא

בעלי הילולא בעבודת התפילה

הרה"ק ר' אברהם מרדכי מפניטשוב זי"ע
י"ז מנחם אב תקפ"ד

וקבלתי ממורי וחמי הקדוש החסיד המפורסם מו"ה אברהם מרדכי מפניטשוב שקיבל מרבינו הקדוש אלימלך מליזענסק רבו מרוב עד אליהו ז"ל, שבכל יום שאין ומרים תחנון אין אומרים פסוקים [היינו שיר המעלות קודם תפילת ערבית] ולא קדיש, אלא מתחיל 'והוא רחום' (שלחן הטוהר להרה"ק מקאמארא).

זכה רבנו להסתופף בצל למעלה משלוש מאות צדיקים קדושי עליון, והיה מקור נאמן לכאלף סיפורי מעשיות אודות מרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זי"ע.

גדולי דורו עמדו על טיבו והכירו ברם מעלתו, וניסו פעמים רבות להפציר בו כי יאות ליטול את עול ההנהגה על שכמו שהרי בר הכי הוא. בהזדמנות מסוימת התבטא בפניו הרה"ק החוזה מלובלין כי 'אם היית מנהיג עדה בישראל - היו נוהרים לשחר פניך יותר חסידים מאשר אליי, אולם רבנו נענה כי משמים גזרו לבל ינהיג עדה'.

יחד עם זאת, ישראל קדושים חזקה עליהם שיתנהו על קנקנם של הקדושים אשר בארץ, וכך יצא שמו בשערים כקדוש ומורם מעם, סיפורי מופת וגילויי רוח הקדוש גלויים התגוללו תחת שלחנו כדבר

יחד עם זאת, ישראל קדושים חזקה עליהם שיתנהו על קנקנם של הקדושים אשר בארץ, וכך יצא שמו בשערים כקדוש ומורם מעם, סיפורי מופת וגילויי רוח הקדוש גלויים התגוללו תחת שלחנו כדבר

בעבודתו במקדש ביום זה'

נחשוב לרגע על עבודת התפילה.

נדמיין אדם שקם בבוקר, בעיניים טרוטות וכשקורי שינה נסוכים על פניו הוא ממלמל את מילות 'מודה אני', מה שחובה - חובה, נוטל ידיו בחפזה ומתחיל את הבוקר.

הבוקר המדובר כולל עיון מעמיק בעיתון היום, סקירת כל חדשה מסעירה יותר ופחות ומבלי להחמיץ אף כותרת. הטקס המדובר מלווה בלגימות מתונות של קפה ברזילאי גרוס היטב, מהול במידה מדויקת של סוכר וחלב.

עיכוב נוסף הוא רושם בדרך לבית הכנסת, כשתוך כדי מלמול לא נהיר של ברכות השחר הוא מספיק קניה קטנה ואף לכבד בראש המדברים אודות הפרשייה האחרונה המסעירה את השכונה, ואז, רק בסוף ממש ואחרי הכל, הוא ניגש לעבודת האלקים.

'מה טובו אלקיך יעקב' הוא מתמתח בכניסה לבית הכנסת, פוזל לפינת הקפה, 'משכנותיך ישראל' הוא משלים עם פיהוק רחב.

איך שהוא הוא מוצא את עצמו בתפילת הלחש, אחרי רצף המהומים חסרי פשר, והוא מקיים באדיקות את המלצת חז"ל: 'הרוצה שיעשיר - ידרים', במובן הפשטני והולעג ביותר של המילים. במקרה שלו, פתח בית הכנסת ממוקם בדומה, והוא אשר יוביל אותו החוצה, אל הרכב הממתין לאסוף אותו לעוד יום של עבודה, יום נוסף של רווח כספי.

מנחה, כמו שחרית, נראית בדיוק אותו דבר.

מסדרון נידח בחברה בה הוא עובד הוסב זה מכבר לחדר תפילה מאולתר, מגין מהווה המלצה ותו לא, והתפילה כולה נמנית על המטלות המכבידות והמעמיות ביותר מבחינת העובדים הנחפזים להמשיך במלאכתם.

תפילת ערבית כבר כמעט נלחשת, עפעפיו דבוקות וסדרת פיהוקים נשלפת מפיו בקצב מרשים, ואיך שהוא התהליך בא לסופו כשהוא מוצא את עצמו בחוץ, במבואת בית הכנסת, כשסיגריה בין שפתיו והוא רושם לעצמו 'וי' על מטלת תפילת ערבית שסביר להניח, לכאורה, כי ביצע זה עתה. כאן הוא דווקא מתעורר לחיים.

תפילותיו של אדם שכזה, כצפוי, אינה בדיוק מן הנרגשות והמשתכחות ביותר. לעומתו, סדר יומו של השכן מהדלת ממול באופן שונה בתכלית, נעלה בהרבה.

השכן, יהודי המבקש באמת ובתמים את קרבת אלקיו וחפץ לנצל עד כמה אפשר את הרגעים המיוחדים בהם ניתנת לו ההזדמנות לשפוך שיח לפני אביו שבשמים, מתחיל אחרת את יומו וממשיך אותו באופן שונה לחלוטין.

הלה קם משנתו, חש את החיות זורמת באיבריו ומרגיש כיצד לבו פועם, נותן לבו לכן שהפיקדון הושב לו בשלימות וכולו מלא רגש של הודיה ושבח לבורא כל העולמים - שנתן בו אמון ובהרבה להמשיך את מסכת חייו יום אחד נוסף.

מסת הרגש הזו גועשת בו, מתפרצת כמו מאליה בכל ברכה מברכות השחר. הוא נסחף כולו בלהט ההודיה, משתפך באמירת כל תיבה ותיבה.

לאחר מכן, כשהוא ניצב על פתח בית הכנסת ונוכח בניסיונו של בלעם הרשע לעקור את הטוב הרוחני הזה, את 'משכנותיך ישראל' על כל המשתמע מכך, הוא קורא בהתרגשות: 'מה טובו אלקיך יעקב', אהה, כמה טוב, 'משכנותיך ישראל'!

מיותר לציין כי תפילות מנחה וערבית של השכן, כהמשך ישיר לתפילת שחרית אותה שפך מלב נרגש, אף הן נובעות מאותו לב נרגש והן נראות בהתאם.

כמה תהום פעורה בין השניים, בין תפילותיהם, בין סדר היום שלהם - המושפע באופן ישיר מהדרך בה הם מטמיעים בחייהם את קרבת האלקים. ולא קרב זה אל זה.

שלא לדבר על כך שבעולמות העליונים, אי שם במקום בו יש לכל תפילה השפעה מכרעת ביותר, מה רב ההבדל בין תפילותיו של הראשון, לאלו של האחר.

אך מה אם היינו יודעים על דרך מופלאה, אפשרות שאינה מובנת מאליה כלל, בה יזכה הראשון - אשר בשאט נפש בז לשעה מרוממת זו של התפילה ובמקרה הטוב התייחס אליה כמצות אנשים מלומדה - לרומם את תפילותיו של כל השנה למפרע?

מה אם היתה בידיו דרך לחזור אחורה, לתקן את אשר עיוות בטיפשותו ולהעלות את התפילות לשרושן ולמקום הראוי להן, ממש כביכול נאמרו תפילות אלו בדרך הנעלית ביותר שניתן להעלות על הדעת?

'שמעתי בשם הרב הקדוש רבי אורי מסטרעליסק זיע"א' כתב הגה"ק המהרש"ם מבערז'אן (תכלת מרדכי ח"ב תהלים קטו ד"ה אהבתי), 'שאמר שהתפילה שבשבת חזון צריך לטהר בזה כוונה, כי היא מעלה את התפילה של כל השנה'!

נשווה בנפשנו!

שלוש מאות ששים וחמישה ימות השנה. תפילות שחרית, מנחה וערבית, מוספי ראש חודש ומועדים, נעילה, מלכויות, זכרונות ושופרות. כל אותן תפילות שנאמרו ללא כוונה, כנוף בלי נשמה, בבחינת 'עבר ושנה' יום אחר יום, ניתנות בהזדמנות נדירה זו לתיקון.

לא רק תיקון המעוות, כי אם העלאת התפילות למקום המרומם והגבוה ביותר!

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

המשכן מעמוד א'

הוכיח עד כמה אכן: הכל נהיה בדברו. כמה עוצמה יש בתיבות הקדושות: 'לא תִּירָאם'! מאות הטנקים ה' אֶלְקֵיכֶם הוא הַנִּלְחָם לָכֶם'. מאות הטנקים המצריים העולים בלהבות והצובעים את

קרבת אלוהים

לאורם של גדולי הדורות

'אנחנו משפחה טובה, איכותית ושמורה' שחה האשה לבעלה, 'יש סיבה שלא יקבלו את הבנות לבית הספר המבוקש'?

היה זה כאשר עברו בני הזוג דירה, ולא סתם מעבר באותה עיר אלא עקירה מוחלטת לעיר חדשה, זרה ובלתי מוכרת. המעבר כשלעצמו מלווה בקשיי התאקלמות ואתגרים הצצים לאורך הדרך מטבע מהדברים, אולם משוכה בפני עצמה אותה נדרש היה לעבור - היה רישום הילדות למוסד חינוכי.

שמה תאמרו, חוק חינוך חובה?

לא ולא. האמא לא חפצה בבית ספר יסודי מחוץ לסטנדרטי, גם אם חרדי, כזה שהכניסה אליו טבעית וללא קשיים. היא נתנה עיניה בבית ספר מהשורה הראשונה, בעל קו חינוכי ברור וצוות שנברר בקפידה, תוכנית לימודים עשירה וערכים המונחלים לילדות הרכות באופן הטוב ביותר.

אז זהו, שלא הכל מובן מאליו.

נכון שכבר בשיחת הטלפון הראשונה למזכירות בית הספר, כששמעה המזכירה את שם המשפחה וחיצורה אחד לאחד, תיכף ידעה לומר לה ש'הכל יהיה בסדר, אתם משפחה טובה ואין כל מקום לדאגה'.

אמת שהשכנות שקיבלו אותה בסבר פנים יפות ואפילו דאגו להביא כמה עוגות להפשרת הקרח הראשוני, ידעו לצטט בהתלהבות את בת הדודה שלה המתגוררת במקום מזה זמן רב ועושה עבורה עבודת יח"צ מעולה מעול הגורמים המתאימים.

אבל היה עוד משהו. 'שיבוץ' קוראים לזה.

היו אומר, אותו שלב מעצבן בו קובעים היכן תלמד כל בת, באיזו כיתה מתוך ארבעת הכיתות שבמחזור, מה שיקבע לשנים הקרובות מי תהייה חברותיהן, מי הן המורות שיופקדו על חינוכן ועוד כהנה וכהנה.

אז סלחו לה, לגברת, שגם אחרי קבלת

התשובה החיובית על עצם הקבלה, היא טרם נרגעה סופית. או בכלל.

בנוגע לקטנה, לאטוטה שזה עתה מתחילה כיתה א', לא היתה ממש בעיה. מדובר בתחילת שיבוץ, הכיתות טרם התגבשו באופן מסוים ואין כל סיבה לדאגה.

ככל שמדובר היה בבת הגדולה, לעומת זאת, כאן כר היה אתגר של ממש. הכיתות מגובשות מזה כמה שנים, השיבוץ דורש תשומת לב וירידה לפרטים הקטנים, ואין אף גורם רשמי מטעם בית הספר המעוניין להתחייב כי השיבוץ יתבצע בהתאם לרצון האם. נוסף לכך את העובדה שאופי הכיתות וסגנון המשפחות היו שונים בתכלית מכיתה לרעותה, והרי לנו סיבה לדאגה, ולתפילה.

כן! ידעה האם הדאוגה, תפילה!

יש פתרון שמימי, אמיתי, והוא בהישג יד.

קמה האשה ונסעה מירונה, שפכה שיח לפני אביה שבשמים בזכות התנא האלקי הקבור במקום והשליכה את ידה בבורא העולם, אשר לב מלך ושרים בידו ועל אחת כמה וכמה ליבן של משבצות למיניהן.

ההמשך היה מפתיע בתכלית, אך לא מהכיוון עליו חשבה הגברת.

התפילה נשאה פרי, כצפוי, כי הלא אין כמו תפילת אָם. בכך אין ספק. הבת אכן שובצה בכיתה המתאימה ביותר, הן מבחינת אופי הכיתה והן מבחינת סגנון המשפחות, עם המורה עליה שמעה רק דברים טובים.

אולם במפתיע, דווקא אצל הקטנה נתקל הענין בקשיים.

כל המשפטים אודות כך שלא אמורה להיות בעיה, ששיבוץ ראשוני אין בו כל אתגר, התנדפו לפתע ונמוגו כלעומת שבא. פתאום התברר שגם במקרה זה ישנן טענות, מענות, סיבות שונות ונימוקים מגוונים. לפתע נודע לה כי לא כל כך פשוט להשתלב בכיתה המבוקשת, חרף ההבטחות הנלהבות ששמעה עד כה.

'על הקטנה' בירר בעלה רק ליתר בטחון, 'התפללת'?

מבט מושפל ענה לו, חוסך כל מילה.

נפילת אפיים בתשעה באב

לדורות דווקא אז.

על כל פנים, העובדה שהפסוק מכנה את תשעה באב בשם 'מוֹעֵד', יש לה השלכה הלכתית לענין אמירת תחנון ונפילת אפיים, מהם נמנעים ברוב הקהילות ביום זה. כנפסק בשלחן ערוך. אמנם, על פי הנוסח התימני-בלדי נהגו כן לומר תחנון בתשעה באב.

מן הראוי להזכיר את דברי הרה"ק בעל 'אוהב ישראל' מאפסא, אשר הביא בספרו (לשבת חזון, וראה ביאורו שם) מדרש פליאה: "לא היה יום מועד לישראל כיום שנחבר בית המקדש", אלא שכבר בלאו רבים למצוא מדרש זה, שאינו לפנינו.

פרשה ופרשה

נידון בפרשה בעניני תפילה

לצד היות יום תשעה באב יום של אבלות ונהי' על החורבן, נפסק להלכה בשלחן ערוך (א"ח תקט, ד): "אין אומרים תחנון בתשעה באב, ואין נופלים על פניהם, משום דמקרי מועד".

דבר זה מבוסס על הפסוק (איכה א, טו): "סֵלָה כָּל אֲפִירֵי ה' בְּקִרְבִּי קָרָא עָלַי מוֹעֵד לְשָׁבֵר בְּחֻזְקִי", ממנו דרשו חז"ל (פסחים עז, א ועוד) כי יום תשעה באב נקבע מראש משמים כיום של פורענות, ועל כן היה חודש תמוז בשנת חטא המרגלים מלא שלא כרגיל, כדי להביא לכך שבכיתים תהיה בליל תשעה באב - מה שיקבע עבורם את הבכיה

המקום וגנאי הדבר בעיניו יתברך להזדקק לתפילה הנאמרת בשפה זו (רא"ש טור שם), או משום ששפה זו אינה שגורה בפי כל ועל כן קשה לכוון בה בתפילתו (מאירי שבת יב, ב).

בהתאם לדעה זו, יש שהוסיפו (משנה ברורה שם ס"ק ט ועוד) כי לציבור מותר להתפלל אף בלשון ארמי, והראיה שאומרים בתפילת הציבור 'ברוך שמי' וכן 'יקום פורקן'. אכן סייגו זאת וקבעו כי אין ליחיד לומר תפילות אלו, היות וליחיד אין להתפלל בלשון ארמי כלל.

פרטי גדרים והלכות

כתבו הפוסקים (ישועות יעקב קא, ג) כי אין היתר זה שייך אלא בעת הדחק, אולם אדם הבקי בלשון הקודש ויכול להתפלל בה, אין לו כל היתר להתפלל בלשון אחרת. כך גם אדם שאינו מבין לשון הקודש אך גם אינו מבין שפה לועזית, אל לו להתפלל אלא בלשון הקודש.

יתירה מכך התריעו הפוסקים (עיי' שו"ת דבר אברהם ח"א סי' לד ס"א) כי המתפלל בלע"ז בעודו בקי בלשון הקודש - גוערים בו בנזיפה כדון הפורש מדרכי ציבור.

בענין העדפת לשון הקודש, כתב רבי יהודה החסיד (ספר חסידים סי' תשפה) כי אדם הבקי יותר בלע"ז מאשר בלשון הקודש, עדיף שיתפלל בשפה בה הוא בקי, משום שהדבר מעורר את כוונתו בתפילה.

אמנם אחרים חלקו על כך (עיי' ביאר הלכה סי' קא שם) וכתבו שכיון שאנשי כנסת הגדולה הם שתיקנו את התפילה, הרי שיש בה עניינים נשגבים ותיקונים עליונים בכל תיבה ואות, אי לכך גדולה מעלת התפילה דווקא בלשון שתיקנו הם וכך תעלה התפילה לרצון אף שאינו מבין את לשון הקודש על בוריה, מה שאין כן בתפילה בלשון זרה - בה אין את כל המעלות הללו.

הובא בפוסקים (משנה ברורה שם בשם שו"ת חתם סופר) כי אף שהתירו לציבור להתפלל בלשון זרה, אולם חלילה להתיר להתפלל כן דרך קבע, שהרי לא התירו שתשתכח לשון הקודש מן התפילה לחלוטין. ויתירה מכך אסרו זאת לחלוטין לפני כמאה שנה (ראה משנ"ב שם ס"ק יג). עקב כך שהיו שפרצו בזה גדר לגמרי והנהיגו בישראל מנהגים שלא שערם אבותינו.

דעה מסוימת בקרב הפוסקים קובעת (שפה נאמנה לרא"י מרגליות עמ' 32) כי ההיתר שייך אך ורק באחת משבעים הלשונות, אולם בשפות שנחדשו במהלך הדורות, ואף אלו שנסודו על בסיס תערובת של שפות ישנות שהיו בכלל שבעים לשון, אין כל היתר להתפלל.

התפילה, כך קבעו חז"ל במשנה (סוטה לב, א), הינה מהדברים הנאמרים בכל לשון. בטעם הדבר ובהיבטים השונים שלו, כמו גם התנאים הנדרשים להיתר זה, נעסוק בע"ה במאמר הבא.

טעם הדבר

הסיבה לכך שהתפילה נאמרת בכל לשון, כך מובא בגמרא (שם לג, א), היא משום שעצם מהותה של התפילה היא בקשת רחמים מאת הקב"ה, אי לכך מתבקש שיוכל האדם להתפלל בכל לשון בה הוא חש שלבו נפתח בתחנונים.

ביחיד או בציבור

אכן, תיכף תמהה הגמרא - כיצד יתכן שהתפילה נאמרת בכל לשון, הלא שנינו שאין לאדם לבקש צרכיו בלשון ארמי, משום שאין המלאכים מבינים שפה זו ועל כן נבצר מהם להעלות את תפילות אותו אדם?

על כך משיבה הגמרא, כי ישנו הבדל בין יחיד - עליו נאמר שלא יבקש את צרכיו בלשון ארמי, לבין ציבור - שתפילתם תתקבל בכל לשון.

בהתאם לכך ישנם ראשונים שכתבו (מאירי ברכות יג, א ועוד), כי אף שאר הלשונות אינן שונות מלשון ארמי לענין זה, ואף לגביהן נכונה אמירה זו כי אין המלאכים מכירים בשפות אלו, על כן לדעת ראשונים אלה אין ליחיד להתפלל בלשון אחרת מלבד לשון הקודש.

אכן ראשונים אחרים (תור"י ברכות שם בשם רבני צרפת) המסייגים זאת, וכותבים כי אף שאכן נאמר ויתר זה רק לפני ציבור, אולם הוא הדבר כשיחיד מתפלל תפילות שנתקנו לציבור, אזי אף אם מתפלל אותן שלא עם הציבור ואף שלא בזמן שהציבור מתפללים - מותר לו כציבור להתפלל בכל לשון. ולא אסרו ליחיד, לדעה זו, אלא להתפלל על צרכיו [כגון על חולה וכיוצא] בלשון אחרת.

הוסיף על כך במשנה ברורה (סי' קא ס"ק טז), כי אף בתפילת יחיד על חולה וכדומה, אין הדבר אסור אלא בסתם, אבל כשהחולה מוטל לפניו והוא מתפלל בנוכחותו - מותר הדבר.

אמנם, הרא"ש (ברכות שם, הובא בטור או"ח קא בשמו) פוסק כי אף ליחיד מותר בכל אופן להתפלל בכל לשון.

לשיטה זו, מה שאמרו שאין מלאכי השרת נזקקים לתפילה הנאמרת בארמית, אין זה אלא בארמית דייקא, משום שהיא מאוסה בעיני

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

על פי לשון הכתוב (איכה ג, כג): "חַדְשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֲמוֹנַתְךָ" תיקנו לומר מדי בוקר, תיכף בהשכמת האדם משנתו, נוסח הודיה מיוחד: "מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁחֲזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה רַבָּה אֲמוֹנַתְךָ", המעלה על נס את העובדה שהשיב הקב"ה לאדם את 'פקדונו', הלא היא הנשמה הטהורה.

נחלקו הפוסקים בנוגע לזמן אמירת תפילה זו. יש שפסקו (סדר היום א) כי לאומרה תיכף לאחר היקיצה, אף שטרם נטל ידיו, משום שאין בה הזכרת שם ה'. מאידך, אחרים (סידור 'בית יעקב' ליעב"ץ, הנהגת הבוקר ס"ק א) נקטו בדעה שאין לאומרה בפה קודם נטילת ידיים, אלא אך ורק להרהר בה במחשבה.

תפילות נוספות מצאנו במקורות, אותן יש להסמיק לתפילה זו, מהן יש שלכל הדעות נאמרות אך ורק לאחר נטילת ידיים, משום שיש בהן הזכרת שם ה'.

בזהר הקדוש (זהר חדש פר' נח, לו, א) הובא

מילתא חדת"א

מניי תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

כלות הנפש

ספורים אלו הם מקצת דמקצת משבחים של קדושי עליון צדיקי הדורות אשר כל ימי חייהם מקיימים כל מצוה ומצוה בדבקות עצומה וקרבן אלקים עד כלות נפשם ממש בבחינת 'כי עליך הִרְגָנוּ כל הַיּוֹם' (תהלים מד כג), וכך גלה האור החיים הקדוש (ריש פרשת אחרי) טפח ממדרגותיהם הקדושים והנשגבים בפרושו על מיתת נדב ואביהוא, ורבות התניעו גדולי הדורות והמקבלים לבאר דבריו הטמירים והנעלמים בפרושו שם, ותכן דבריו שמתו נדב ואביהוא בזה שנתקברו לפני אור עליון בחבת הקדש, והוא סוד הנשיקה שבה מתים הצדיקים, ורמז הפתוח בפתח 'ומתו' הפלאת חבת הצדיקים, שהגם שהיו מרגישים במיתתם לא נמנעו מלהתקרב לדבקות נעימות ערבות וידידות חביבות חשיקות מתיקות, עד כלות נפשותם מהם.

דבקותו של יעקב אבינו

בדרך זו נתן להבין מדוע נפשנו יוסף הצדיק את אביו בדרתו מצרימה, כתב (בראשית מו כט) וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מִרְכָּבָתוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אֲבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוְּאָרְיוֹ וַיִּבֶךְ עַל צִוְּאָרְיוֹ עוֹד, וּפְרַשׁ רִשִׁי "עוֹד" מִלְשׁוֹן רַבּוֹ, שֶׁהָרֵבָה יוֹסֵף וְהוֹסִיף בִּבְכִי יוֹתֵר עַל הָרִגִּיל, אֲבָל יַעֲקֹב לֹא נָפַל עַל צַוְּאָרְיוֹ יוֹסֵף וְלֹא נִשְׁקוּ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ הַטַּעַם שֶׁהָיָה קוֹרָא אֶת שְׁמֵעַ. וְנִתְקַשְׁוּ הַמַּפְרָשִׁים דְּמָמָה נִפְשָׁה אִם לֹא הָיָה אִזּוֹ מִן קִרְיַת שְׁמַע מְדוּעַ קָרָא יַעֲקֹב אֲבִינוּ, וְאִם כֵּן הָיָה אִזּוֹ הַזְמַן לְקָרָא אֶת שְׁמֵעַ מְדוּעַ יוֹסֵף הַצַּדִּיק לֹא קָרָא, וְכֵמָה טַעֲמִים נִמְאָרוּ בְּזֶה. וְלִפִּי הַמְבָאֵר לְעִיל נִתַּן לִישָׁב לִזְמַן וְלִזְמַן כִּי יוֹסֵף לֹא קָרָא קִרְיַת שְׁמַע, שֶׁכֵּן אִם בְּצַדִּיקֵי הַדּוֹרוֹת נִמְאָרוּ הַפְּלָגוֹת דְּבָקוֹת שְׂאֵלָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יַעֲקֹב אֲבִינוּ ע"ה בְּחִירֵי הָאֲבוֹת בְּנוֹדֵי הָיָה בְּבַחֲנֵיהֶם זֶה, וְלָכֵן הִצְרָךְ יוֹסֵף לְהִשְׁתַּיֵּם עַל אֲבִיו שֶׁעָנָה שְׁאוֹל קָרָא אֶת שְׁמֵעַ שְׁלֹא תִצָּא נִפְשׁוֹ מִרֵּב דְּבָקוֹת, וְעַל כֵּן נָפַל עַל צַוְּאָרְיוֹ בְּדִי הַנְּזִיחוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה.

מסירות נפש

אך עדין צריך באור, מדוע דווקא עכשוו הִצְרָךְ יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְהִשְׁתַּחֲוֶה, וְאִם קִדְּם לָכֵן גַּם הָיָה לוֹ הַשְׁתַּחֲוֶה, אִם כֵּן אֵיפֹה הַמְּשַׁנִּים הַקּוֹדֶם. אֲמַנָּם נִרְאָה לִזְמַן שֶׁרַק עֲשִׂיָּה הָיָה צָרִיד שְׁמִירָה וְלֹא קִדְּם, עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב בְּעַל דְּבָרֵי אֲמוֹנָה ע"ה (פר' וישב) שֶׁהָאֵדָם אֲשֶׁר צִוְּתָה רַבּוֹת סִבְבָּוָהּ וּמִפְּיָאֵל אֵין לוֹ שׁוֹם נַחַת מִזֶּה הַעוֹלָם, אֵין רַבּוֹתָא בְּזֶה שְׁאוֹל חוֹשֵׁב תְּמִיד לְמַסֵּר נִפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, כִּי אֵין זֶה מְסִירוֹת נִפְשׁ הָאֲמִתִּית פְּמוּכָן. רַק עַקֵּר רַבּוֹתָא הוּא כְּשִׁישֵׁי לוֹ לְאָדָם כֵּל טוֹב הֵן עֲשֵׂר וְכַבֹּד וְהֵן נַחַת מִבְּנִי וְעַם כֵּל זֶה הוּא מוֹכֵן וּמוֹזֵן כֵּל רָגַע לְמַסֵּר נִפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת שְׁמוֹ וְתַבְרָהּ, זֹהִי מְסִירוֹת נִפְשׁ הָאֲמִתִּית.

לָכֵן כֵּל זֶה שְׁלֹא רָאָה יַעֲקֹב אֲבִינוּ אֶת יוֹסֵף חַי וְקַיִם הָיָה חוֹשֵׁשׁ שֶׁקְּבַלְתָּ מְסִירוֹת נִפְשׁוֹ אֵינָה בְּאֵמַת לְאֻמָּתָה, בְּהִיּוֹת שֶׁסִּבְל צִוְּתָה רַבּוֹת וְרַעוּת וְצָרָת יוֹסֵף הַעוֹלָה עַל כְּלָנָה, אִלֵּם כְּשֶׁרָאָה שְׁעוֹד יוֹסֵף חַי וְקַיִם לוֹ מִזֶּה שְׂמִיחָה גְדוֹלָה, אִזּוֹ דִּינָאָה אֲמַר 'אֲמוֹתָה הַפַּעַם' (מו, לו), כִּי עָתָה כִּכְרִי יָכֹל לְקַבֵּל עָלָיו מְסִירוֹת נִפְשׁ בְּאֵמַת לְאֻמָּתָה לְמוֹת בְּמִיתַת הַצַּדִּיקִים, כְּמוֹ שֶׁתִּרְגַּם וְיִתְנַן 'לִי מְסִירוֹתָא דְּמִיתִין בִּהַ צַּדִּיקִיא אֲנָא מִיִּתִּי', שְׁמִדְבָּקִים עֲצָמָם בְּאַהֲבָה עוֹד עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ. לִפִּי זֶה יָבֹא עַל כֵּן שֶׁרַק עֲשִׂיָּה הָיָה יוֹסֵף חוֹשֵׁשׁ לְפִטְרִית אֲבִיו וְלָכֵן הִשְׁתַּחֲוֶה עָלָיו.

קבלת על מלכות שמים

בְּכָלל דְּבָרֵינוּ הַקְדוּשִׁים שְׁמָאוֹ וּמִתְמִיד רָצָה יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם שְׁלֵמָה בְּמִסִּירוֹת נִפְשׁ, אִלֵּם אֵין אֲפָשֶׁר לְהַגִּיעַ לְמִדְרָגָה זוֹ רַק כְּשֶׁהִלָּב בּוֹדֵר כְּאֵשׁ כְּשֶׁהוּא מֵלֵא אֶהְבֵּת ה' עִזָּה שְׁשׁוֹם רַחוּת שְׁבַעוֹלָם לֹא יוֹכֵל לְכַבּוֹתָהּ. יְסוֹד דְּבָרֵינוּ מְשַׁתָּה עַל הַמְּבֹאֵר בְּסִפְר גִּזְרֵי אֶרֶץ לְמַהֲרָ"ל (מו כט) מְדוּעַ נִתְחַדֵּחַ הַזְמַן לְקִרְיַת שְׁמַע שֶׁהָיָה קוֹרָא, לִפִּי שְׂפָאֶשֶׁר בָּא יַעֲקֹב וְרָאָה אֶת יוֹסֵף בְּנוֹ מֶלֶךְ, נִתְמַלֵּא לְבֹו אֶהְבֵּת וְרִאֲתָה ה' בְּהַפְרָה מְלָאָה אֵין מְדוּתִיו הֵם טוֹבוֹת וְשְׁלֵמוֹת וּמִשְׁלֵם שְׁכָר טוֹב לִירְאָיו, וְהִיא מִדַּת הַחֲסִידִים אֲשֶׁר יִקְרָה לָהֶם טוֹב מִיָּד הֵם מִתְדַּבְּקִים אֶל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַטּוֹבוֹת וְהָאֵמַת שֶׁעָשָׂה עִמָּהֶם, וְהִנֵּה זֶהוּ קִרְיַת שְׁמַע בְּקַבְּלַת עַל וְיַחֲזִיד מַלְכוּת שָׁמַיִם וְאֶהְבֵּתוֹ, וְלָכֵן הָיָה רָאִי לַיעֲקֹב לְקָרָא קִרְיַת שְׁמַע כְּאֶשֶׁר בָּא אֵלָיו יוֹסֵף וְרָאָה אוֹתוֹ מֶלֶךְ אַחֵר בְּצִוְּרֵי הַגְּדוֹל שֶׁהָיָה לוֹ בְּעִבְרוֹ.

אהבת ה' מבטל שאר אהבות

דְּבוּרִים נִשְׁגָּבִים אֵלּוֹ שֶׁל הַמַּהֲרָ"ל עֲשׂוּיִים לְהַתְפַּרֵּשׁ בְּכַמָּה פְּנִיִּם, וְלִאֲחֶר שֶׁהִבְיָאָם הִשְׁפֵּת אֵמַת (פר' וישב תרל"ד ז'ה נודע) פִּרְשׁ הַעֲנִין כְּפִשְׁטוֹ, כִּי הָיָה יָרָא לְנַפְשׁוֹ שֶׁעַל יָדֵי זֶה הָאֶהְבָּה שֶׁנִּתְמַלֵּא לְבֹו לְיוֹסֵף בְּנוֹ יִשְׁכַּח מִמֶּנּוּ אֶהְבֵּת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ, לָכֵן לִפְנֵי שֶׁשְׁמַח וְהִתְעַנֵּג מִרְאֵית יוֹסֵף שֶׁכָּל כָּךְ צָפָה וְחָקַק לְרִאיוֹתוֹ, מִקְדָּם הִתְדַּבֵּק בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְעַל יָדֵי זֶה נִשְׁכַּח מִמֶּנּוּ הָאֶהְבָּה הַגִּשְׁמִית.

וְעַנְיָן זֶה מְסַפֵּר עַל הַחֲפֵץ חַיִּים ע"ה שֶׁאֲמַר בַּעַת הַסִּתְקָלוֹת בְּנוֹ חֲבִיבּוֹ כִּי בַּעַת 'וְכָל לֵבָיִם בְּיָתֵר' שְׁלֵמוֹת אֶת הַפְּסוּק (דברים ו) וְאֶהְבֵּת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ, וְלַעֲבֹד אֶת ה' יִתְבָּרַךְ בְּאֶהְבָּה יִתְרָה, כִּי גַם הָאֶהְבָּה שֶׁחָבַב אֶת בְּנוֹ כְּכִי יוֹכֵל גַּם כֵּן לְהַקְדִּישָׁה לְקִדְשֵׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ.

במצבי סכנה, כך מלמדים חז"ל במקומות רבים (ברכות נה. א), מתוחה מידת הדין ומן השמים בוחנים את האדם ואת מעשיו ביתר שאת מכלל שעה. עד כדי כך שהתבטאו חכמים כי העובר תחת קיר נטוי, למשל, הרי הוא גורם בכך שייזכרו עוונותיו לפני הקב"ה. בשל סיבה זו תיקנו תפילות שונות וייעודיות לזמנים ומצבים מסוימים, אשר במהותן ותוכנן יש התייחסות מפורשת לסכנות העולות לבוא על האדם באותם מצבים.

כך לדוגמה תפילת בית המרחץ, המובאת במלואה בגמרא (שם ס. א): "הַנֶּכֶס לְבֵית הַמֶּרְחָץ אומר: 'הִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי שְׁתַּצִּילֵנִי מִזֶּה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְאֵל יֵאָרֶע בִּי דָבָר קִלְקֵלָה וְעוֹן, וְאֵם יֵאָרֶע בִּי דָבָר קִלְקֵלָה וְעוֹן - תִּהְיֶה מִיתָתִי כְפָרָה לְכָל עֲוֹנוֹתַי" [ראה שם בגמרא שהאמורא אביי בחר להשמיט את קטע התפילה הבורח התחתון. והלאה, כדי שלא לפתוח פיו לשטן].

תפילת בית המרחץ התבססה על מבנה בתי המרחץ בימיהם, אשר בחלקו התחתון - מתחת לבור הרחיצה - היה ממוקם בור ניקוז אליו נשפכו המים, וסכנה גדולה היתה במקרים של התמוטטות הרצפה ופתיחת הבור התחתון.

אודות כך מספרת הגמרא סיפור מופלא. נכנס האמורא רבי אבהו לבית המרחץ, כשבאותה העת שהו במקום אנשים רבים נוספים. למרבה הבהלה, התרחש בדיוק אותו אסון עליו נסובה התפילה, כשרצפת בור הרחיצה התמוטטה באחת והרוחצים החלו להיסחף במורד הבור.

רבי אבהו עצמו נתלה בעמוד שנותר עומד על מקומו, הושיט את ידו לאדם או שניים, הללו שלחו יד לאדם נוסף וכן הלאה, וכך בדרך זו ניצלו חייהם של מאה בני אדם באופן ניסי ובלתי מובן!

ברגעים אלו, כשלנוכח עיניו של רבי אבהו התברר גודל הסכנה ומאידך נכח לראות עין בעין את נס ההצלה המופלא, פתח פיו והתבטא כי זה עתה מבין הוא את המטרה והתועלת שבתיקון תפילה מיוחדת לנכנס לבית המרחץ.

הנה אמרו חז"ל (יבמות סד. א): "מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים". הרי אומר, לעתים מטרת הכאב והצרה הן כדי לעורר את האדם לפנות לאלקיו, פעמים שיש בהם אך ורק משום קריאה לעמוד בתפילה.

היה מקום אפוא להניח כי כך היה במאורעות המוזעזעים בזמן החורבן. שמא כל זה לא היה כדי להעניש ולייסר את עם ישראל, אלא רק כדי שיתפללו לפניו יתברך?

על כך מקונן ירמיהו: "גַּם כִּי אֶזְעַק וְאֶשְׁוֹעַ שְׁתֵּם תִּפְלֹתִי", הלא נראה לעין כי תפילות בני אותו דור לא נענו רח"ל, אם כן פשוט וברור שאין זו מטרת הייסורים. על כך יש לקונן ולבכות, משום שהדבר מעיד על מטרת הייסורים כמטרה בפני עצמה - להכות ולהשפיל את ישראל.

מגילת איכה מגוללת, פסוק אחר פסוק, את התלאות והכאב בהם לקו ישראל בחורבן בית המקדש הראשון והשני. הרדיפות והצרות, הרצח והביזה, הטבח חסר המעצורים וההשפלה אותה חוו בני דור החורבן באותו זמן נורא.

הפרק השלישי במגילה פותח בעדותו המוזעזעת של ירמיהו הנביא (ג. א): "אֲנִי הִגַּדְתִּי וְאֵין עָנִי בְּשֹׁבֵט עֲבָרְתִּי". הפסוקים הבאים מהווים קינה ונהי, בכי קודר על שעבר על עמנו, ואז מגיע הפסוק הבא (פסוק ח): "גַּם כִּי אֶזְעַק וְאֶשְׁוֹעַ שְׁתֵּם תִּפְלֹתִי".

הגאון ר' אליהו בן חיים, רבה של קושטא ובעל 'הנאות אמרי שפר', מבאר את לשון הפסוק באופן נפלא וממחיש עד היכן היתה מידת הדין מתוחה באותה העת.

ביאו לפניו - בידיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור שזו והדר

כבר הכבירו חז"ל בשבח ההליכה לבית הכנסת ובית המדרש (ראה סוטה כב. א), ואכן ישנם קטעי תפילה שהובאו בסידורים קדומים ונשמרו במקלות ישראל, כל קהילה ועדה ומנהגיה, הנועדים לאמירה דווקא בשעה זו של ההליכה לבית הכנסת קודם התפילה, כמו גם בכניסה לבית הכנסת.

כך למשל כתב ביסוד ושרוש העבודה (שער האשמורת פ"ח): "בעת הליכתו לבית הכנסת, ילך בריזות, ויכוון הנוסח 'אני הולך לבית הכנסת לעבוד את בוראי יתברך שמו', ויכוין זאת כל עת ההליכה בשמחה עצומה".

כן הובא (קב הישר פס"ג בשם רבו) לומר קודם כניסתו לבית הכנסת את הפסוק (תהלים קיט, קח): "בְּדַבְּרוֹתַי רָצָה נָא ה' וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְּנִי", ולהסמיך לכך את התחינה הבאה: "הִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי וְאֵלֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ שְׁתֵּהא תִפְלֵת צְלוּלָה וְנִקְּחָה וְנִרְוָה מִכָּל עֲרֻבֵיךָ הַמְּכַשֶּׁלֶת פְּנֵת הַתִּפְלָה".

יד ושם

פסוקי שמות והטמן בהם

"אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הִלֵּךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חֲטָאִים לֹא עָמַד וּבְמוֹשֵׁב לִצִּים לֹא יָשָׁב" (תהלים א. א).

המלבי"ם מפרש את פתיחת הפסוק, ולמעשה הפתיחה לספר זמירותיו של דוד המלך עליו השלום, תוך שהוא מתמקד בביטוי 'אֲשֶׁרִי הָאִישׁ' ומבאר כי זו מהות האדם המתרחק כמטחווי קשת מכל חטא, רָשָׁע ולצון.

אותו אדם, כך מבאר המלבי"ם, מאושר הוא. אשריו ואשרי חלקו! זאת לעומת החטאים והרשעים, אשר אין להם ולאשר אמיתי כהוא זה.

הפלא ופלא

שאלות וחיזוק מבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגילון קודם פר' מטות מסעי

1. תשובה ב' - הקב"ה ברא את הנשמה יש מאין, ויצר אותה - שנתן בה צורה.
2. תשובה ג' - כמשל לבעלי החיים המתנצחים ביניהם ומנגחים זה את זה בקרניהם.
3. תשובה א' - בני ישראל העמוסים וטעונים על הקב"ה.

בברכות קריאת שמע נזכר כי המלאכים משבחים להשי"ת "בְּשִׁפְחָה בְּרוּרָה וּבְנִיעִימָה". התעד מהי משמעות 'בְּנִיעִימָה'?

- א) בצליל, רנן ושר.
- ב) בהטעמת הדברים.
- ג) בקול געים וערב.

במזמור ק"נ הנאמר בתפילה נאמר: "הִלְלוּ א-ל בְּקִדְשׁוֹ". איזה פירוש נכון בנוגע לתיבות אלו?

- א) הללו את הקב"ה שהרי קדוש הוא.
- ב) הללו את הא-ל באמירת 'קדוש קדוש'.
- ג) הללוהו במקום קדושתו, בעולם המלאכים.

שם הזוכה בגיליון פר' נשא: **ה' בן ציון שנטר, בני ברק**
שם הזוכה בגיליון פר' בהעלותך: **ה' מרדכי נהן, ביתר עילית**

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חז"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

רבנו האור החיים, בפירושו לפסוק (א, י): "ה' אֱלֹהֵיכֶם הֶרְבָּה אֲתִכֶּם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב", מביא את דברי הגמרא הקובעת כי "אין מנין לרשעים".

מקור הדברים במסכת סנהדרין (כו, א), שם מסופר אודות האמורא ריש לקיש שהתלווה לשני אמוראים נוספים תלמידי רבי יוחנן - רבי חייה בר זרנאי ורבי שמעון בן יהוצדק, כשהלכו לעבר שנה בעסאי.

בדרכם הסב ריש לקיש מספר פעמים את תשומת לבם להנהגות קלוקלות לכאורה בענייני הלכות שמיטה בהם נהגו אנשים שהיו בדרכם, והם השיבו לו בכל מקרה לגופו תוך לימוד זכות על אותם בני אדם. אכן, בראותם כי הוא מרבה להפנות את תשומת לבם לכך שוב ושוב, ראו בכך מטרד ומצאו דרך להיפרד ממנו [עיי"ש בגמ'].

ריש לקיש הקפיד על כך, ובבואו לפני רבי יוחנן התבטא כי בעיניו אין הם כשרים לעבר שנה, ועד כדי כך שלדעתו לא ניתן לסמוך עליהם אף בדרגה של רועי בקר. זאת, לשיטתו, משום שבעיניו הם נחשבו כרשעים, וקשר רשעים אינו מן המניין.

אם כי אין לנו שמץ השגה בשיג ושיח שהיה בין האמוראים הקדושים ובביקורת שמתח ריש לקיש על חברי האמוראים, אולם להלכה מצאנו כאן פרט חשוב.

בעניינים הדורשים מנין מסוים, כגון במקרה המדובר - כשההלכה דורשת שלכל הפחות שלשה אנשים ידונו בעיבור השנה (עיי' סנהדרין ב, א), אין נחשבים רשעים לענין זה.

שולחן שבת עם האור החיים

ר' עזריאל ניעור באחת, שפשף את מצחו וצבט את זורעו שוב ושוב.

רושם החלום חלם נותר מוחשי, חי, משל לא התעורר זה עתה משינה עמוקה והוא בכותנתו המפוספסת וכיפת הלילה המשתפלת ברישול במורד המצח בואכה חוטם. כאילו לא היה זה שלש ורבע לפנות בוקר, בממלכת הדממה השמורה לשעות הקטנות של הלילה.

ר' עזריאל החל את חייו אי אז לפני כמה עשורים. פעייה תינוקית וצווחה מבוהלת ככל בני גילו, וכאן בעצם זה הסתיים. מכאן והלאה התפצלה דרכו משאר בני האדם, משעול חייו היה שונה בתכלית ולמעשה ניתן לומר שכל תחום ומישור בחייו כמו לועג בעצם קיומו לשאר בני התמותה, פחותי הערך ופשוטי העם שטרם זכו להתעלות כמותו.

השעה ארבע וחצי לפנות בוקר פוגשת אותו תמיד באותה תנוחה, דרוך לקרב ומוכן ליום נוסף של תורה ותפילה, מעשים טובים וטיפול קומתו הרוחנית. סדר יום תובעני אשר יש בכוחו לרומם ולהעלות את האדם עד לפסגות רוחניות שכמעט ואין ביכולת בן אנוש להבין, כל שכן לכבוש.

בחריצות שאין דומה לה הוא מפזם לו ברגש 'מודה אני', נוטל את ידי לסירוגין כנדרש ומתחיל את עבודת השכמת האדם בבוקר על הצד הטוב והנעלה ביותר.

טבילה חפוזת במקוה באשמורת הבוקר, והוא ניצב כחייל על משמרתו בבית הכנסת ומתנועע ברגש תוך ששפתיו הוגות במתינות את ברכות השחר וברכות התורה. אלה האחרונות תופסות בכלל מקום של כבוד, כי בינינו - מי הוא שבחר בו הבורא יתברך מכל העמים ונתן לו את תורתו, אם לא ר' עזריאל שזכה כבר בהיותו נער על ימים להתעטר בכתרה של תורה ולתואר 'העילוי של עולם הישיבות'?

מכאן הוא צולל הישר לעומקה של סוגיא, משקיע את ראשו ורובו בהוויות אביי ורבא ומנתח את דברי ה'קצות' וה'נתיבות' תוך נפנוף אגודל מושלם ומצח למדני חרוש קמטים.

התפילה, הלא היא אותה עבודה שבלב שכבר הספיקה לכבוש לו קהל מעריצים וגדוד מלחכי פנכה מקרב צעירי הצאן וגם זקניו, נאמרת על ידו כמונה מעות ובמתקיות אין קץ. הוא ניצב בכותל המזרח, גו שפוף וכתפיו רוטטות, אנהה נפלטת מפעם לפעם מגורנו וממחישיה לסביבה מהי עבודת ה' של ממש. היינו מצפים שהוא יישב בסיום התפילה, יתענג על כוס קפה ויקנח בפרוסת עוגה, אך לא. לא ר' עזריאל. הוא מסתער, כביכול זה עתה קם רענן מתנומה מאוחרת, על דף הגמרא ממנו נפרד לפני שעה קלה. עד הצהריים הוא מספיק לגמוע אי אלו דפים, וכדי לקיים את מאמר הקדמונים כי אין הקב"ה מונה דפים אלא שעות - הוא עושה מאמץ ראוי להערכה כי סדר אי ימנה לא פחות מכמה שעות רצופות.

בתפילת המנחה וסדר ב' חוזר הסיפור על עצמו, ותפילת ערבית שלאחר מכן אינה חותמת חלילה את סדר היום הגדוש עד להתפקע. מכאן הוא מחיש צעדיו לבית מדרש בקצה העיר, שם הוא מוצא את שאהבה נפשו בכולל-ערב המאפשר לו לקחת את המכלול השלם של הכשרונות, העבודה העצמית והמחויבות האישית, ולהמשיך למנף אותם עד הקצה.

רק אי שם לקראת חצות לילה הוא שב הביתה, ולאחר שהוא יושב על הקרקע וממרר בבכי תמרורים על החורבן, הוא פורש לתנומת ליל ארעית שתיקטע גם מחר באשמורת הבוקר. כהיום כן אתמול ושלשום, וגם מחר ומחרתיים.

אך היום, במפתיע היה המצב שונה. יש ענקי רוח הזוכים לגילוי אליהו הנביא בחלומם, בני עלייה אחרים מארחים בשינתם את אבות האומה או התנאים והאמוראים הקדושים, אך לא כן עזריאל. הקדוש ברוך הוא, מלך מלכי המלכים, לא פחות מכך. הוא שהתגלה לו בחלום וגרם לו לקום נסער כל כך, נרגש עד דמעות ומבקש לדעת על מה ולמה זכה לכך.

בעונות חן ומתוך 'הצנע לכת' מיוחדת במינה מיהר ר' עזריאל לחברותא המיתולוגי, ר' גדליה, ושיתף אותו בפנים צופנות סוד במתרחש.

'נו נו' התגובה היתה אדישה, על גבול הלגלוג, ולוותר בתנועת יד מבטלת. 'הרי חשבת על הקב"ה במהלך היום לא פעם ולא פעמיים, ואין אדם חולם אלא מהרהוריו ביום'.

'לא ולא!' ר' עזריאל היה נחרץ, נחוש שלא לוותר על החלום - תרתי משמע, 'מתי בדיוק היה לי זמן לחשוב על הקב"ה, עם כזה סדר יום עמוס?...

המעשה מוכר, וכך גם מוסר ההשכל העולה ממנו. אך מעבר לפנ' המשעשע, דומה שיש כאן ממד נוסף עליו יש לתת את הדעת.

איפה אבא?

בתוכחתו של משה רבנו לבני ישראל נאמר (דברים א, לא - לב): "וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף ה' אֱלֹהֶיךָ כְּאֲשֶׁר יִשָּׂא אִישׁ אֶת בְּנוֹ כְּכֹל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד בְּאֵם עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה; וּבְדֶבֶר הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִם בְּה' אֱלֹהֵיכֶם".

האור החיים הקדוש עומד על לשון הפסוק: 'וּבְדֶבֶר הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִם בְּה' אֱלֹהֵיכֶם', ומבאר כלפי מה הדברים אמורים, ואלו דבריו:

"שָׁעַל נָסִי מִדֶּבֶר הוּא, אֲשֶׁר נִשְׁאַם ה' כְּאֲשֶׁר יִשָּׂא אִישׁ אֶת בְּנוֹ, שֶׁגַּם בְּדֶבֶר הַזֶּה אֵינֶם מֵאֲמִינִים, וְזֶה לָךְ הָאוֹת - אֲמַרְוּ (שמות יז, י): 'הִישׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין. וְכַמְשָׁל שֶׁהֵבִיא בְּזֹהֶר (ח"ה סה, א - ב) עַל אֵב שֶׁנִּשָּׂא בְּנוֹ עַל כַּתְפוֹ, פָּגְעוּ בְּאֵדָם אֶחָד וְהָיָה הֵבֶן שׁוֹאֵל עַל אָבִיו וְכו', כְּמוֹ כֵּן יִשְׂרָאֵל עִם ה' בְּרוּךְ הוּא".

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

היתה שמחתו עצומה על כך שזכה לארח את המלך הגדול בביתו!

כ' הדבר אצלנו גילה הרבי מכבשנו של עולם והפתיע בשנית את האברך הקדוש, 'השכינה הלא שרויה אצלנו. ואם כי היה מן הראוי להימנע מלגלות זאת, שהרי כבר נאמר (מכ"ה ו, ח): 'הַצֵּנֶע לָכֵת עִם אֱלֹקֶיךָ, אולם היות ואמרו חז"ל כי ליטרה **מסייעין** אותו, אם כן מוטל עלי לסייע בעדך'.

כך נוצר קשר איתן בין הרבי לאחד מגדולי תלמידיו, אשר לימים זרחה שמשו ויצא שמעו וטיבו, אלפים נהרו אליו ושתו בצמא מבארו הזכה.

הרה"ק בעל 'יטב לב' - נכדו של בעל המעשה הישמח משה, הוסיף ודרש בדרך זו את לשון הפסוק (איכה ב, יט): "קוּמִי רִנִּי בְלִילָה לְרֹאשׁ אֲשֶׁמֶרֶת שְׁפָכִי כַמִּים לִבְךָ נִכַח פְּנֵי ה'".

'רנ' היינו נהי וקניה, אולם לשון זו מורה גם על רינה ושמחה. וזאת למה? משום שאף אם יש לשפוך לב כמים עקב החורבן הנורא, מכל מקום הלא אנו 'נִכַח פְּנֵי ה'', ואין דבר יותר משמח מזה.

משה רבנו נפרד מעם ישראל, תוך שהוא נושא בפניהם דברים אחרונים הכוללים תוכחה מגולה ואהבה מסותרת, וכפי שמובא בפרשה באריכות.

בתוך דבריו מתייחס האור החיים הקדוש למילים הנאמרות תיכף בתחילת הפרשה: "בֵּין פֶּאֶרֶן וּבֵין תְּפֵלָה", ומפרש כי הם נאמרו כדי להקנות לישראל הליכות חיים ומידות הגונות, כללים בעבודת השי"ת והדרכה נכונה כיצד לזכות לקיים את רצון קוננו ולזכות לאהבה וליראה את שמו באמת.

ואלו דברי קדשו: "**מֵאֲמַר הַחֲסִידִים ז"ל: 'הַפְּרוֹשׁ צִהְלָתוֹ בְּפָנָיו וְדִאֲגָתוֹ בְּלִבּוֹ'. וְהוּא מֵה שְׂרָמָה בְּאֹמְרוֹ 'בֵּין פֶּאֶרֶן וּבֵין תְּפֵלָה', כִּנְגַד צִהְלָתוֹ בְּפָנָיו אֲמַר 'בֵּין פֶּאֶרֶן' - לְשׁוֹן 'פֶּאֶר', הַפֶּךְ עֲצָבוֹן שֶׁהוּא פָּנִים רְעוּת. וְכִנְגַד עֲצָבוֹן הֵלֵב אֲמַר 'וּבֵין תְּפֵלָה' - שְׁלֵא יִהְיֶה לְבוֹ עֶרֶב עֲלָיו, וְיִתְעַצֵּב אֶל לְבוֹ מִפְּחַד שְׁמָא עֶרֶב אֶת פִּי ה' בְּלֹא יִדְעָה בְּגִדּוּלוֹת אוֹ בְּקִטְנוּת, אוֹ שְׁמָא מַעֲט בְּעִבּוּדָה מִמָּה שְׁצָרִיךְ עֲשׂוֹת'".**

בדברים אלו מלמדנו רבנו האור החיים את ההנהגה הנכונה לכל יהודי, בכל מצב ובכל עת בחיים, אולם על אחת כמה וכמה שהדבר נוגע דווקא לתקופה זו של בין המצרים ולימי האבל על חורבן בית המקדש.

אין ספק שעל כל אדם להתאבל, לקונן ולהתמלא יגון ושבר על חורבן בית מקדשנו ותפארתנו, על גלות השכינה ועל שחסרנו מאז את עבודת הקרבנות ושיר הלויים, לחם הפנים והמנונה ועוד. לא זו בלבד, אלא כאמרתו החרפה של הרה"ק השרף מקאקש ששאל אודות דברי השלחן ערוך: 'ראוי לכל ירא שמים שיהיה מיצר ודואג על חורבן בית המקדש', ומה יעשה אדם שאינו ירא שמים? האם עליו לא מוטל להתאבל? ועל כך השיב השרף במשפט קצר ונוקב עד תהום: **על אדם כזה - להתאבל על החורבן הפרטי שלו!**

בהחלט יש לכל אחד לדאוג, להצטער ולבכות את המצב, הן ברמת הכלל והן ברמת הפרט. אולם יחד עם זאת עלינו לזכור כי אבינו שבשמים עמנו, השכינה מלווה אותנו על כל צעד ושעל, וזו בלבד סיבה לשמחה תמידית ולקיום ההנהגה: 'צהלתו בפניו'.

את שמי יהדות הונגריה בפרט ויהדות כולה בכלל, האירה דמותו של איש האלקים הרה"ק ר' משה מאהעל בעל 'ישמח משה' ז"ע, תלמידו המובהק של הרה"ק ה'חזוה' מלובלין וממשיך דרכו בקודש. עצם התקרבות הישמח משה לרבו מלובלין ובעקבות כך לדרך החסידות, כרוכה במעשה נפלא אשר לקחו בצדו, וכך היה מעשה.

קודם שבה הישמח משה לכדי החלטה להימנות על עדת החסידים ולהצטרף להולכים בדרך הבעל שם טוב ותלמידיו, כבר אז היה בן עלייה ובעל מדרגה משכמו ומעלה, ובכל מאודו תר אחר הדרך הנכונה והראויה עבורו בעבודת הבורא יתברך.

אודות דרך החסידים שמע, ואם כי מעלות וסגולות מסוימות שיוחסו לחסידים מצאו חן בעיניו עד מאד, אולם קושיא אחת נטועה היתה בלבו, תמיהה ששמר בלבו אודות הנהגת החסידים להתהלך בשמחה תמידית.

הלא נפסק בשלחן ערוך (או"ח א, ג) כי "ראוי לכל ירא שמים שיהיה מיצר ודואג על חורבן בית המקדש", חשב לעצמו, ואם כן כיצד מתירים אלו לעצמם להשרות על פניהם חיוך תמיד, לכאורה תוך התעלמות מוחלטת מאותה הלכה מפורשת?

בדרכו לברר את תמיהתו ולמצוא לה מענה, דרש באופן נפלא את דברי הגמרא (יומא לח, ב): "הבא ליטרה מסייעין אותו". לא נאמר כאן 'מסייע אותו', כשהכוונה לקב"ה בלבד, אלא 'מסייעין אותו' - בלשון רבים, כביכול אף הצדיקים שבדור יש בידם לסייע ולעזור לאותו הבא ליטרה ולבקש את קרבת אלוהיו.

בהתאם להבנה זו, הועיד את פניו את החזוה מלובלין, אותו רבי חסידי אודותיו שמע כה רבות, כשהוא מפיל תחניתו לפני אביו שבשמים כי ייתן בלב הצדיק את התבונה ובפיו את מענה הלשון כדי לסייע בעדו להבין את הנהגת החסידים ולקרבו לדרך האמת.

אך דרך האברך הקדוש על מפתן דלתו של החזוה, והנה הוא נכח לראות בחוש את עיניו הצופיות והטהורות של הרבי.

'אמור נא, אברך, מדוע פניך כחושות והצער ניכר בהן?' פנה אליו החזוה, 'אמת שנפסק כי על כל ירא ה' להיות מצר ודואג על החורבן, אולם כבר אמר **החכם** (חובות הלבבות שער הפרישות שער ט) כי הפרוש - צהלתו בפניו ודאגתו בלבו'.

'האמן לי' המשיך החזוה ושייתף את האברך הנדהם מרוח הקודש הברורה שניבטה לנגד עיניו, 'גם אנחנו אומרים תיקון חצות בדמעות שלישי, בבכי תמרורים ובקול נהי, אולם עם כל זאת אנו עושים זאת בשמחה!' וכאן נשא הרבי משל נפלא, כפי ששמע מפי רו הגדול הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג ז"ע.

משל למלך בשר ודם, אשר בצוק העתים נפל בשבי ונלקח על ידי שוביו בדרך חתחתים רצופה יסורים והשפלה. בדרכם, עצרו הללו להתאכסן יחד עם המלך השבוי אצל אחד מאוהבי המלך הנמנה על הקרובים אליו ביותר.

'היה האוהב מבכה את המצב הנורא, ממרר בבכי לנוכח מלכו האוהב המושפל עד עפר' המתק החזוה, 'אולם נקל לשער עד כמה - למרות הכל -

כוונת רבנו למשל המובא במלואו במדרש ומוזכר אף בזהר הקדוש (שם), אשר בא לבאר את סמיכות הפסוקים (שם פסוקים ז - ח): "הִישׁ ה' בְּקִרְבּוֹ אִם אֵין: וַיְבֹא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּיַרְדֵּן", וזו לשון המדרש (שמות רבה כו, ב):

"וכי מה ענין זה אצל זה. משל לתינוק שהיה רוכב על כתפו של אביו, וראה חבירו של אביו. אמר לו, ראית את אבא? אמר לו אביו, אתה רוכב על כתפי ואתה שואל עלי, הריני משליךך ויבא השונא וישלוט בך. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אני נשאתי אתכם על ענני כבוד, ואתם אומרים 'הִישׁ ה' בְּקִרְבּוֹ', לפיכך יבא השונא וישלוט בכם, הוי: 'וַיְבֹא עֲמֶלֶק'".

ממשיך האור החיים: "**וְהוּא מֵה שְׁנִתְכַּנֵּן בְּמֵאֲמַר 'וּבְדִבְרֵי הַזֶּה וגו' אֵינְכֶם מֵאֲמִינִם בְּה' אֱלֹקֵיכֶם שֶׁהוּא הַנוֹשֵׂא אֶתְכֶם וגו', וְאֹמֵר 'הַהוֹלֵךְ' וגו', מוֹסִיף לְהַפְלִיא פְּרִטִי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם יִתְחַבְּבוּ לְהַפִּיר וּלְהֵאֱמִין בְּה'".**

קרוב רחוק

האור החיים הקדוש מפרש את התוכחה הנאמרת בפרשה, כמכוון לאדם שאינו מכיר בכך שהשי"ת מלווה אותו על כל צעד ושעל, על פי המשל לאותו ילד בער וכסיל שאינו שם לב לכך שהוא נישא על כתפי אביו.

הדבר נכון ככל שמדובר באחד שאינו מכיר כלל בקיומו של ה' בקרבנו חלילה, אך לפעמים, באופן אבסורדי למדי, יכול אדם לעשות את כל המוטל עליו ולפעול ככל הנדרש כדי להתקרב לאביו ולעבדו באמת, ועדיין להחמיץ את הנקודה.

לעתים אנו נתקלים באדם המוגדר, בכל אופן רשמית, כקרוב משפחה, אולם זה לא ממש כך. הוא סוג של בן דוד רחוק, שני בשלישי ומעלה, כזה שהקרבה המשפחתית וקשר הדם שלו איתנו תלוי על בלימה אי שם לפני כמה דורות ונעוץ בקיומה של סב קדום.

איך מכונה אדם כזה? **קרוב-רחוק**. אם נתבונן בכך, ניתן ללמוד מכאן מוסר ותוכחת חיים.

הביטוי המוכר 'אחינו הרחוקים מתורה ומצוות' מתייחס לאלה שאינם מכירים בקיומו של הקב"ה בקרבם, בהשגחתו הפרטית על כל היבט בבריאה כולה ובמחויבות שזה דורש מכל יצור נברא. אולם מה איתנו?

אם דוד המלך התבטא בזמירותיו (תהלים עג, כח): "וַיִּגְדֵּי קִרְבַּת אֱלֹקִים לִי טוֹב", הרי שאין טוב מכן. קרבה אמיתית, מוחשית וניכרת לאבינו שבשמים, זוהי תמצית השאיפה ופסגת ההשגה הרוחנית.

אביו לו לאדם אם יסתפק, כאותו ר' עזריאל, בלהיות 'קרוב רחוק'. קרוב במעשיו אך רחוק בהכרתו, בהשגתו ובעיקר בתחושת הלב שלו.

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

היה זה באחת העיירות במרוקו. בתו של רב המקום, אדם קדוש ומורם מעם, המתינה עד בוש לשידוכה שהתממהה ובושש מלבוא, ואם כי הרב שם מבטחו על השי"ת שיעזרנו וידאג לזיווגה ההגון בבוא הזמן הנכון, נוות ביתו הרבנית דאגה ביותר ובפצירה בו לא אחת כי יפעל בנידון.

באחד הימים הכבידה אשת הרב בתחנוניה והפצירה בו שוב ושוב ללא שנתנה לו מנוח, לבל יניח ידיו מלפעול בעבור בתו.

ראה הרב כי לא נותרה כל ברירה, ואכן, לא המתין יותר מדי אלא כבר למחרת פעל בנידון להפתעת הרבנית והבת, אולם בו זמנית גם למגנית לבם לנוכח השידוך התמוה בו בחר.

היה זה בחור אשר נראה כאחד מפשוטי העם, חגור באזור גס וכל מראהו אומר פשטות, אשר הופיע בעיירה ביום המחרת. לתמיהת כולם, פנה אליו הרב והציע לו את בתו לאשה. הלה הסכים לכך על אתר, והכלה הבוכייה לא ידעה את נפשה מרוב צער.

ביום החופה, והנה הבת מבכה את עתידה לצד אותו חתן שנראה בור כפרי ותו לא, אולם הבחירה היתה נתונה ביד אביה והיא נגררה בעל כרחא אל החופה, וממנה לחדר הייחוד.

כעבור שעה קלה יצאה הכלה מן החדר ופנתה לבעלי-המנגנים, בבקשה כי ירפו מעט מנגינתם היות וחתנה פרש לתנומה והיא אינה חפצה כי קולות הזמר והנגינה יפריעו לו בשנתו.

לתהיית הנוכחים אודות התמורה שחלה ביחסה לחתן, העידה הכלה בקול מלא יראת כבוד כי בכניסתם לחדר הייחוד פנה אליה החתן ואמר כי הוא חפץ לנוח מעט, אך קודם לכך הקדים וקרא קריאת שמע.

'בעת שקרא חתני קריאת שמע' העידה, 'ראיתי עמוד של אש מעל ראשו!'

החתן המדובר, כפי שסיפר הרה"ק ה'בית אברהם' מסלונים, היה רבנו האור החיים הקדוש אשר באותם ימים טרם יצא שמו בעולם.

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

הבורא אינה דרה בכפיפה אחת יחד עם חיי גשם וחומר. זה פשוט לא עובד יחד. בדבריו על הפסוק הראשון בפרשה כותב רבנו האור החיים כך: **"שלא יהיה להוט אחר דברים הנדמים לאהב הו' עולם הזה, שכל ההולך אחר תאוות לבו בטל הוא מעבודת ה', וצריך האדם להסתפק בהכרחי, והוא מה שרמז באמרו 'ודי זהב' שיאמר לזהב די".**

מסופר על מרן הסטייפלער זצ"ל, אשר הקפיד מאד לבל יעלה איש מבין המתפללים לתורה בפרשת התוכחות והקללות, מלבד בעל הקורא עצמו כמקובל. אכן, באחת השנים חשש בעל הקורא מכך, ואחד המתפללים - אברך כולל פלוני, התנדב לכך.

כעבור זמן מה סיפר אחד לסטייפלער כי אותו מתפלל - לא רק שלא התקלל בכך, אלא שמזלו זינק וצמח, ולאחר שפנה לעולם העסקים עשה חיל רב והפך לאחד מתומכי התורה הגדולים בדור.

'אוי ואבוי!' הגיב הסטייפלער, **'הוא עזב את הכולל והפך לגביר, ואתה אומר שהקללות לא פעלו עליו?'**

אודות רבנו הקדוש - רבי יהודה הנשיא, מספרת הגמרא (עבודה זרה יא, א) כי לא פסק מעל שלחנו "לא חזרת ולא קישות ולא צנון לא בימות החמה ולא בימות הגשמים".

על פניו נראה כי מאמר חז"ל זה מייצג את השלימות האידיאלית: תורה וגדולה במקום אחד, עושר רוחני עצום לצד תנאי חיים חומריים המאפשרים לשקוד על התורה ועל העבודה במנוחת הדעת ושלווה הנפש.

אלא מה, פרט נוסף מספרת הגמרא אודות רבי יהודה הנשיא (כתובות קד, א): **"בשעת פטירתו של רבי, זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, אמר: רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותיי בתורה ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה".**

ננסה להבין. היה לרבי את כל הטוב הזה, את השלימות הזו, והוא בחר באופן מודע ומרצונו הטוב שלא ליהנות מזה? אין זאת אלא שכך מלמדנו רבנו הקדוש, דווקא בבחירה המיוחדת שלו שלא ליהנות מכל אותם משאבים חומריים שזימנו לו משמים - תורה ועבודת

אור הישועות מכתבי הלומדים

**גם אתם זכיתם לישיעה
בזכות רבנו האור החיים הקדוש?**

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

גדולים צדיקים

לכב' עלון ובחרת בחיים

מעשה מופלא שזכיתי לו וקיבלתי על עצמי לפרסם בזכות רבינו האור החיים. זה למעלה מ-15 שנה שאני שומר על תפילה קבועה במניין, גם במחיר נסיעות ארוכות ואף באמצע הלילה. נוסף על כך, אני משתדל ללמוד מדי יום בספר "אור החיים" הקדוש.

לפני זמן מה, נקלעתי לסיטואציה מורכבת שלא באשמתי. לצערי, הוחלט על העברתי למעצר מידי למשך 14 יום. רגע לפני ההחלטה, התקיים מניין לתפילת מנחה. אף שהלב היה טרוד - בחרתי להתפלל. דקות לאחר מכן - הובא גזר הדין.

במקום המעצר חיפשתי ספר "אור החיים" ומניין. למניין לא זכיתי, אך אחר חיפוש מצאתי ספר אור החיים הקדוש. התחלתי ללמוד ובכיתי לה' שירחם עלי בכח ובזכות הצדיק. ואן קרה הלא יאומן, כעבור כחצי שעה - הפתעה גמורה: קראו בשמי ובישרו לי - אתה משוחרר. זכותו של הצדיק הגנה עלי.

בברכה
ד.ח.

שביבי אור ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

פרשת דברים פותחת בתוכחה אותה נשא משה רבנו באוזני בני ישראל, וכך נאמר בתחילת הפרשה: **"אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן".** האור החיים הקדוש מלמדנו בביאורו, כי בפסוק זה טמונה הדרכה נכונה לדרך בה יש לקיים את מצות **'הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ'** (ויקרא יט, יז), בדרך הראויה ומבלי לגרום לכך שאדרבה - האדם אותו אנו מוכיחים ימאס בתוכחתו.

על האדם אותו אנו מוכיחים, יהיה זה בן או תלמיד, חבר או מכר, להיות כשיר לקבלת התוכחה ובמצב בו יש לו תקווה ונפשו פתוחה לשמוע.

ואלו דברי האור החיים: **"נִתְעַכֵּב מִלְּהוֹכִיחַם עַד שֶׁהֵיוּ בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן, שָׂרָאוּ שֶׁהִגִּיעוּ לַמַּחְזוּז חֲפָצָם, שָׂאוּ יִקְבְּלוּ מוֹסְרוֹ. וְלֹא מִקְדָּם, שֶׁהֵיוּ מְרַחֲקִי הַתְּקוּוֹה וְנִפְשָׁם קָצְרָה, וְלֹא יִטּוּ אֶזְנָם לְהִשְׁכִּיל בְּתוֹכָחָתוֹ"**

מתיבתא אור החיים

יאמר הכתוב בגבול מואב ועמון כי לרפאים יחשב, והמואבים והעמונים הם ששנו להם שמות אחרים 'אמים' ו'זמזומים', עכ"ל. נמצא שעמון ומואב היו להם אמנם ארצות משלהם, שהם נכללים יחד עם אדום בארצות קיני קנזי וקדמוני שהבטיח ה' לאברהם, אלא שהם סיפחו לעצמם גם חלק מארץ הרפאים, דהיינו אותו חלק שהיה בידי האמים והזמזומים (וראה במדבר כא ח שער היתה עיר במואב), וכיון שכבשו בני לוט נעשו כשאר מדינות קיני קנזי וקדמוני שאין מותרים לישראל אלא לעתיד לבוא. אמנם שאר הרפאים שלא נכבשו עמון ומואב, והם ארץ עוג או אלו הנזכרים ביהושע (ראה להלן ג ג), ניתנו לישראל מיד.

ואפשר שלזה נתכוון רבינו בפרשת לך לך (בראשית טו יח): כי עיקר הנתינה היא העתידה שיבואו יחד השלשה ועמם הנותר מהשבעה אומות, ותקפוץ פיה עולה בראות שבועת ה', וסימן לדבר נתינת הארבעה מלכים אשר נתן ה' לאברהם, שלשה כנגד קיני וקנזי וקדמוני, והרביעי תדעל מלך גוים רמז אל התאספות האומות הנשארים מהשבעה הראשונים. וכן כתב בפרשת בשלח (שמות טו טו): 'אז נבהלו' וגו', אומרו 'אז', לומר כי אינו בזמן שדיבר בו עד עתה, שהוא זמן של הנכנסים לארץ, אלא על זמן ביאת גואלנו, ולזה אמר 'אז נבהלו' אלופי אדום, וכן הוא אומר (במדבר כד יח) 'והיה אדום ירשה', גם אז יחול זמן לזכות במואב ועמון, ולזה אמר 'אילי מואב יאחזמו רעד' וכו', ואז גם כן נזכה בכל הנשאר מהכנעני, והוא אומרו 'נמוגו כל יושבי כנען'. עכ"ל. ונראה שכוונתו שמלבד מה שיזכו בארצות קיני קנזי וקדמוני, יזכו גם כן באותם החלקים מהז' אומות שנפלו בידי בני לוט ולא הורשינו לזכות בהם עד עת בוא הגואל.

שהם מבני לוט אינם בכלל השבעה אלא בכלל השלשה, ואיך אפשר לומר שארצם של הרפאים ניתנה ביד בני לוט, הלא ארץ הרפאים היא מאותם הז' שניתנו לישראל מיד ולא לעתיד לבוא, ובבני לוט הרי גם נאמר 'כי לא אתן לך מארצו'. ומכח קושיא זו הוכיח רבינו להלן (ג ג) שלדברי הספרי אין ארץ עוג נחשבת רפאים.

והביאור בדבר הוא כמו שכתב הרמב"ן ז"ל: כי בעבור שאמר הקב"ה למשה אל תצר את מואב כי אני נתתי לבני לוט את ער ירושה, יספר הכתוב כי הארץ ראויה לזרע אברהם לולי שנתנה לבני לוט. ואמר כי הארץ ההיא ישבו בה מעולם עם גדול ורם כענקים, ולכן יקראו אותם המואבים 'אמים' לגדול האימה אשר יטילו על רואיהם, והנה ה' עשה נס לבני לוט לכבוד אברהם ויכלו להם וירשו מפניהם, ואין ראוי לגזול מהם הארץ אשר נתן ה' להם במעשה נס. וכן אמר עוד בבני עמון שהיא מארץ רפאים (פסוק כ), כי גם היא היתה של רפאים בתחלה. 'והעמונים יקראו להם זמזומים', מלשון 'זממו אל תפק' (תהלים קמ ט) וכו'. והנה ארץ רפאים היתה גדולה מאד, ולקחו מהם מואב ולקחו מהם בני עמון, ונשארה ממנה לרפאים עצמם, כי עוג היושב בעשתרות מהם כמו שאמר (בראשית יד ה) 'ויכו את רפאים בעשתרות קרנים', וביהושע (יז טו) 'ובראת לך שם בארץ הפרזי והרפאים'. ולכן

כתב רבינו (דברים ב יא): **רפאים יחשבו וגו' צריך לדעת לאיזה ענין מודיענו הכתוב שהרפאים יחשבו וגו', ונראה כי לפי שבעמים אשר אמר ה' לאברהם לתת לנו (בראשית טו יח) הזכיר הרפאים שהוא אחד מעשרה, והודיע הכתוב כי ער שנתן ירושה לבני לוט היא הרפאים אשר אמר ה' לאברהם, והוא אומרו האמים לפנים ישבו בה וגו', ופי' לפנים הוא קודם שכתב ה' ברית עם אברהם, והכוונה בזה שתעמוד לזכותנו:**

הנה דעת רבינו בפשטות שהכתוב משמיענו שארץ זו בכלל הרפאים אשר אמר ה' לאברהם, וכן כתב לגבי ארץ בני עמון (להלן פסוק כ), והיינו שעמון ומואב נטלו מן האמים והזמזומים את ארצם, והם היו בכלל הרפאים, ולכן לעתיד לבוא תינתן ארץ זו לבני ישראל. וכע"ז כתב הרמב"ן שכל אלו הארצות היו מקדם של הרפאים, והן היו בכלל דברי ה' לאברהם, ואם כי ראויות הנה לבני ישראל, עתה עדיין לא רצה ה' שיטילו הארצות מהם. אמנם דעת רש"י דדוקא ארץ עוג שנאמר עליה 'ההוא יקרא ארץ רפאים', היא בכלל רפאים שאמר ה' לאברהם, משא"כ ארצות עמון ומואב. ורבינו הביא דעתו להלן (פסוק כ), וחלק על דבריו. גם הביא רבינו דברי הספרי שארץ סיחון ועוג לא היו בכלל השבועה, וכן הביא לעיל (א ח). ובהמשך ביאר דגם לדברי הספרי אפשר לומר שארץ סיחון ועוג היו בכלל השבועה, אלא שלא ניתנו לישב ולדור בהם כשאר ארץ ישראל, אלא רק לכיבוש ולשלל.

ולכאורה דברי רבינו צ"ב, דאיך יתכן לומר שארץ ער של בני לוט היא ארץ רפאים שהבטיח ה' לאברהם, הלא לדעת רבי יהודה (ב"ב נו.) קיני קנזי וקדמוני הם אדום עמון ומואב, וסתם רבינו כשיטתו בכמה מקומות (בראשית טו יח, במדבר כד יז, להלן ג ג), וא"כ עמון ומואב

מצא חיים

חידה שבועית בעיון דברי האור החיים

לפתרון החידות יש לעיון בהרחבה באור החיים המבואר ובמודריו מבית מתיבתא

האור החיים הקדוש מלמדנו דבר מה אודות הקשר שבין חטא המרגלים לפרשת האזינו. התדע מהו?

(א) פרשת האזינו נאמרה ע"י משה ויהושע בן נון, כשכר על שפרש מעצת המרגלים.

(ב) עונש המרגלים נגזר בצדק עליון, כנאמר שם: 'כִּי כָל דֹּרְכָיו מִשְׁפָּט'.

(ג) חטא המרגלים גרם שיחטאו ישראל בעתיד, כנאמר בפרשת האזינו.

תשובה מגליון קודם: תשובה א' - הכוונה לאותן ניצוצות קדושה שהוציאו עמם בצאתם ממצרים.

פתרונות יש לשלוח לא יאוחר מיום רביעי בשבוע בלבד לכתובת דוא"ל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או 'גדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'ובחרת בחיים' ושם הפרשה.

3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

שם הזוכה
בגליון פר' אמור:
ה' יעקב ישראל
אליאס, חיפה

מחוברים לחיים

לשמיעת שיטורים ודרשות

חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחלה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

אמירה לנכרי בשבת להפעיל מזגן

ומזה יצאו הפוסקים האחרונים לברר האם מותרת אמירה לנכרי להדליק או לכבות את המזגן (עירקאנדישענער) בשבת.

חולי או צער מחמת הקור

הראשונים דנו על אדם בריא ששוהה במקום בו הקור גדול, ויש חשש שמא מחמת הקור יביא עליו חולי, וכתבו להתיר איסור הבערה דאורייתא על ידי הגוי, כי כשם שהותרה אמירה לנכרי באיסור דאורייתא במי שכבר נפל למשכב מחמת חליו, כן הותרה אמירה לנכרי גם כדי למנוע את המחלה. אך נחלקו האם באופן שהחשש חולי רחוק, אבל יש צער גדול בשהיה בקור, ניתן להתיר מחמת הצער לחודו גם כן איסור הבערה דאורייתא על ידי גוי.

במרדכי (שבת סימן תנב) הביא תשובת רבינו יום טוב, כי מנעוריו היה 'משתומם על האוסרים להתחמם כנגד מדורת נכרי הנעשה בשביל ישראל, כי ראיתי אבא מורי ורבינו משולש ז"ל שהיו פרושים, שהיו מתחממים, וכן גדולי עולם'. וכתב דטעם ההיתר משום 'שהכל חולים אצל הקור, ואם אין ממש חולים מצטערין הן לכל הפחות'. והביא ראיות להתיר איסורי שבות משום צער, וכתב כי לולי שהיו תמהים עליו היה מתיר לא רק להנות ממעשה הגוי בשבת, אלא גם לצוות לכתחילה לגוי להדליק את המדורה 'ואין להחמיר במקום צער'.

בליל שבת האחרון ארעה הפסקת חשמל באזורנו, גם לאחר שהחשמל חזר לפעול, הפחת של המזגן בביתנו נשאר למטה. רצינו לשאול, האם מותר לומר בשבת לנכרי להרים את הפחת ולהפעיל את המזגן בבית?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

חולי או צער כטעם להתיר איסור אמירה

בשולחן ערוך (סימן שכ סעיף ז) נפסק שחולה שנפל מחמת חליו למשכב ואין בו סכנה, או שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו, אומרים לאינו יהודי לעשות לו רפואה, אבל בחולה קצת, הביא השולחן ערוך (סימן שז סעיף ה) מחלוקת האם מותר אמירה לנכרי, וזה לשונו: 'דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לאינו יהודי לעשותו בשבת, והוא שיהיה שם מקצת חולי, או יהיה צריך לדבר צורך הרבה, או מפני מצוה וכו'. ויש אוסרין. מקור השיטה הראשונה היא ברמב"ם (שבת פרק ו הלכה י) שהתיר איסור אמירה לנכרי לעשות איסור דרבנן גם במקום צער, וכמבואר גם בהמשך דברי השולחן ערוך.

בפוסקים נקטו לעיקר כמו שסתם השולחן ערוך בתחילה, להתיר שבות דאמירה לנכרי באיסור דרבנן במקום חולי, במקום צער, בצורך הרבה, או במקום מצווה.

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

פתיחת דוא"ל ותא הקולי לפני תפילת שחרית

האם מותר לבדוק הודעות דוא"ל או להאזין להודעות בתא קולי בדרך לתפילת שחרית?

ת. אף שאסור לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל (או"ח סי' פט ס"ז), כתבו הפוסקים כי פעולות קלות אפשר להקל לעשותן לפני התפילה, וכן פתיחת תיבת דוא"ל כדי לבדוק האם התקבלו הודעות עסקיות או שמיעת תא קולי וכדומה, והמחמיר תבוא עליו ברכה.

יציאה לדרך בערב שבת

יש לי רכב פרטי ואני מעדיף שלא להגיע להורים הרבה זמן לפני שבת, רציתי לברר עד מתי מותר לי לצאת לנסיעה בערב שבת?

ת. ראוי לצאת לדרך בזמן ניכר לפני שבת שעל פי המשוער יגיע לעיר לכל הפחות שעה לפני כניסת שבת³. בתחבורה ציבורית, ירא שמים יזהר לצאת קודם לכן, הואיל ולעתים בערב שבת מצויות תקלות בלתי צפויות כגון פקקים, עומסים וכדומה, אך גם ברכב רגיל יש לחוש לכל הנ"ל, ולכן ראוי לצאת באופן שיגיע למחוז חפצו לכל הפחות שעה לפני שבת.

תספורת - חלאקה בבין המצרים

בני נעשה בן שלש בימי בין המצרים, האם מותר לקיים את מנהג החלאקה לגלח את שערותיו ולעשות לו פאות בימים אלו?

ת. לבני ספרד מותר⁴. גם לגבי בני אשכנז הנוהגים כפסק הרמ"א (סי' תקנא ס"ד) שאין מסתפרים משבעה עשר בתמוז, מותר לערוך חלאקה משום שהוא צורך מצוה⁵, אך לכתחילה ראוי להקדים את התספורת לפני שלושת השבועות. ואם לא הקדים, מותר לעשותו אפילו בשבוע שחל בו תשעה באב, אבל לא יעשה ברוב עם⁶.

המשך בעמ' ב'

בית אך רק מראש חודש עד שבוע שחל בו. אך הגאון רבי יעקב עמדין (שו"ת שאילת יעקב ח"ב סי' ס"ג ובספרו מור וקציעה סי' תקנא) אסר אף מראש חודש אב ואילך, וכתב שהמיקל מותר לקרוא עברין, ובשדי חמד (אס"ז פאת השדה מע"ב בין המצרים ס"א אות ז) כתב בשם הגדוה ביהודה (מהדריק סי' כח) שאסור אף מ"ז תמוז ואילך. ולמעשה הכריעו הפוסקים (אורחות חיים ספינקא שם בשם נורות משמש, קיצור שולחן ערוך סי' קכ סט"ו), להקל לבעל ברית, למוהל ולסנדק להסתפר עד שבוע שחל בו תשעה באב כל השבוע שלפניו, ובשדי חמד (שם) כתב להחמיר כיון שהגאון יעב"ץ אסר וקורא למיקל עברין, לכן שב ואל תעשה עדיף ולהסתפר. ובפ"ה החיים (שם סק"י) כתב להקל רק אם נצרך לכך ששערותיו מגודלות.

6 כתב בקובץ מבית לוי (בין המצרים עמ' ו) בשם הגר"ש וואזנר. ובשם הגר"ש אלישיב מובא (אשרי האיש א"ח ח"ג פ"ח ס"ח) שמותר לספרו רק עד שבוע שחל בו תשעה באב, ולאחר מכן יש לדחות לאחר תשעה באב. אמנם בשם הגר"ח קנייבסקי מובא (תורת המועדים סק"י) שאין לעשות חלאקה בבין המצרים, כיון שאפשר לדחות לאחר תשעה באב. וראה עוד בשו"ת שבת הלוי (ח"י סימן פא) לעניין אשה.

להתארה, ע"פ רוב אין חשש שיגיע לידי חילול שבת, ואולם ע"כ כיון שהדבר שכח שעלול להיות עיכובים לא צפויים בכביש, לכתחילה ראוי לקיים את דברי הפוסקים שיוכל להגיע זמן ראוי לפני שבת למחוז חפצו.

4 בני ספרד נהגו שלא להסתפר רק בשבוע שחל בו תשעה באב, על פי מה שכתבו הרמב"ם (תעניות פ"ה ה"ז) והשלחן ערוך (סי' תקנא ס"ג). ובספר חזון עובדיה (ארבע תעניות) כתב שאלו מבני ספרד הלומדים או גרים בסביבת אשכנזים ורוצים להחמיר בזה, רשאים להחמיר.

5 בשער הציון (סק"י) הביא מתשובת חתם סופר (או"ח סי' קנח) שהתיר לבעל ברית להסתפר אף בשבוע שחל בו תשעה באב, אך כתב שלא התירו תספורת רק לצורך ברית מילה אבל לא לצורך פדיון הבן ושאר שמחות של מצוה: 'לא לישתמש לשום אחד לנהוג להתיר תספורת לשמחות הנ"ל' (סעודת סיום מסכת ופדיון הבן) ונהגו כן במילה דווקא! וטעם הדבר כתב על פי מה שכתב מהרי"ל (ריש הלכות מילה בשם רבינו פרץ) שבעל הברית הוא כמו מקטיר קטורת ומתעשר וכו'. ובשערי תשובה (שם סק"א) הביא בשם כמה אחרונים שג"כ התירו תספורת לבעל

3 בשולחן ערוך (או"ח סי' רמט ס"א) כתב שיעור לזמן שיוכל להגיע ולהכין צרכי שבת: אין הולכים בערב שבת יותר משלוש פרסאות, כדי שיגיע לביתו בעוד היום גדול ויוכל להכין צרכי סעודה לשבת, בין שהולך לבית אחרים בין שהולך לביתו. וה"מ כשהוא ביישוב, במקום שיוכל להכין צרכי שבת, אבל אם במקום שהוא שם א"א לו להכין צרכי שבת, או שאינו מקום יישוב בטוח, מותר לילך כשהוא כמה פרסאות. ואם שלח להודיעם שהוא הולך שם לשבת, מותר לילך כמה פרסאות בכל גונו. וכתב במשנה ברורה (שם סק"ג) שאף במקום שמתארח אצל אחרים ואין חשש שלא יהיו לו צרכי שבת, מ"מ צריך לזהר לכתחילה שלא ילך או יטע עד סמוך לערב מפני שכמה פעמים נכשלים ע"ז ובאים לידי חילול שבת וכו'. וכתב בערוך השולחן (שם ס"ג) בנסיעה במסילת הברזל צריך לחשוב החשבון היטב שהרי גם כאשר תעמוד ויבא על מקומו נצרך לו לנסוע בעגלה לבא לביתו. כמו כן צריך לזהר אם נוסעים עם מונית והנהג יהודי, שאם הנסיעה מאוחרת נמצא שגורם שהנהג יחזור לביתו לאחר השקיעה ומחלל שבת בגללו (ראה שו"ת משנת יוסף ח"ה סי' טו). ואמנם בומינה, אם אין מוטל עליו להכין צרכי שבת, וכגון כשנוסע להורים או

1 מלאכות קלות כגון הכנסת כביסה למכונת כביסה והפעלתה, הורדת פח אשפה בדרך לבית הכנסת, או עיון קל בעיתון - כתבו הפוסקים שאפשר להקל לעשותן לפני התפילה. (הגר"ש איערבאך, תפילה כהלכתה פ"ו הערה לו). וכן לעניין סידור המטה יש פוסקים שכתבו שמותר מאחר שפעולה זו נחשבת לדרך ארץ ואינה בגדר מלאכה (פאר הדור ח"ד עמ' ריג בשם החו"א, נקיות וכבוד בתפילה פ"ו הערה 21, שח תפלה עמוד תשל בשם הגר"ח קנייבסקי והגר"ח שטרנבוך). והגר"ש איערבאך הקל רק אם אין אדם אחר שיסדר עבורו.

2 ע"פ מה שכתב בשולחן ערוך (סימן פט סעיף ב) שמותר ללכת לבית חבר לראות איהו עסק קודם התפילה, וביאר במשנה ברורה (סק"ג) שראיית העסק המותרת זהו רק לראות ולא להתעסק ממש שזה אסור (כמו שכתב בשו"ת סי' ט), ולכן מעבר לראייה ידיו, יש להקפיד לומר תחילה את ברכות השחר וקריאת שמע, ורק לאחר מכן להשיב על ההודעה, ובערוך השולחן (שם סעיף ח) ביאר דברי השו"ע שהתיר 'לראות איהו עסק' שכונתו רק 'לדבר מצוה', על כן המחמיר תבוא עליו ברכה.

לקיחת כדור קלי צום בשבת שלפני תשעה באב

צביקה שנכנס זה עתה לעול תורה ומצוות התכונן בהתרגשות לקראת צום תשעה באב הראשון שבו יהא עליו לצום כדיו וכהלכה, אלא שמכיוון ולא היה מורגל כלל לצום, קנה צביקה מבעוד מועד כדורי קלי צום כדי לעבור את הצום בקלות יתירה כמו שהופיע על גבי האריזה, אולם כשהתקרב מועד הצום הבחין שבשנה זו יחול תשעה באב במוצאי שבת, ולפתע התעוררה בראשו השאלה האם מותר יהיה לקחת כדורי קלי צום בשבת ערב תשעה באב כדי להקל על הצום שיחול למחרת:

תשובה:

יש לדון בשאלה זו בשני פנים: א. מצד איסור הכנה משבת לחול. ב. מצד גזירת שחיקת סממנים, ונראה להקל בשתי שאלות אלה.

משום חשש הכנה נראה דלא אסור אלא המכין לעשות מעשה בחול, כגון להכין אוכל לחול, לשטוף כלים לחול וכדו' וכך גם מש"כ המשנ"ב (ס' ר"צ סק"ד) דאסור לומר שהוא ישן כדי להיות ער בלילה לעשות מלאכתו, אבל אין איסור הכנה כדי לא לאכול או ענין אחר שהוא בשב ואל תעשה. ועוד דאין איסור הכנה אלא במה שמוכח מתוך מעשיו או שאומר בפירוש שהוא עושה לצורך חול כמ"ש המשנ"ב שם שאין איסור אלא כשהוא אומר שהוא ישן כדי להיות ער למלאכתו, ובנידון דידן אין מוכח ממעשיו שעושה לצורך מחר דאין היכר בכדור שהוא לוקח מה ענינו ומזהותו.

ולגבי חשש שחיקת סממנים נראה להקל, דאף בויטמינים שלוקחים לחיזוק יש מקום להקל כנ"ל, ק"ו למה שלא לוקחים כלל לצורך בריאותי אלא להקל על ענינים מסוימים כגון כדורי שינה וכדורים להקלה בצום וכדו' נראה דיש להקל וכדמוכח ממכמה הלכות מפורשות בשו"ע ונבאר:

א. הנה מבואר (בסימן שכ"ח סעיף כ') דאסור ליתן רוק תפל ע"ג העין דמוכחא מילתא דלרפואה עביד ובמשנ"ב (שם ס"ק ס"ו) הביא מן האחרונים דאם אינו יכול לפתוח עינו מותר לשים רוק תפל דאין זה רפואה, הרי דאף דיש סגולה רפואת ברוך תפל והוא משתמש בו לפתור בעיה גופנית, שאינו יכול לפתוח עינו, מ"מ אין זה רפואה ומותר.

ב. בסעיף ל"ו "אין לועסין מצטייני ולא שפין בו השינים לרפואה, ואם משום ריח הפה מותר" הרי דלהסיר ריח הפה מותר אף ע"י מצטייני שהוא בעצם חומר רפואה.

ג. בסעיף ל"ח "מותר לאכול שרפים מתוקים ולגמוע ביצה חיה כדי להנעים הקול" הרי דלהנעים הקול אינו נחשב רפואה ולא גזרו בו משום שחיקת סממנים.

ד. בסעיף מ"א "מי שנשתכר שרפואתו לסוך כפות ידיו ורגליו בשמן מותר לסוכם בשבת" הרי לן דלהפיג שכרות אינו בכלל רפואה.

ומכל זה חזינו דהעמדת תכונות הגוף ופעולותיו על מכוונם הראוי אינו בכלל רפואה כל עוד ואין כאן מצב שמוגדר כחולי, ולכאורה הוא הדין לגבי כדורים כגון קלי צום, כדורי שינה, וכדו'. אמנם יש לעיין מהמבואר בסעיף ל"ט דאין עושין אפיקטיוזין בשבת דהיינו לגרום להקאה במי שאכל יותר מדאי, אך באמת מבואר שם בשו"ע דאין איסור אלא אם מצטער מרוב מאכל, ונראה דכיון דמצטער וכואב הוי ליה ככל מיהושא שאסור לרפואתו מה שאין כן בכל הני, ודו"ק בזה.

ומכל מקום לרווחא דמילתא אם ממס את הכדור הנ"ל בים או מערבו באוכלין אין בו חשש כלל. אך ישנם תרופות רבות שכל תועלתם כשהם מתפרקים בתהליך איטי במעי של אדם ואם ממיסים אותם במים אין בהם כל תועלת, ויש לברר כ"ז עם מומחים לדבר. (ועיין בכל זה בשו"ת מנחת אשר ח"ב סימן ל"ח אות ד).

העולה לדינא:

א. מותר לקחת כדורי קלי צום בשבת שחל בו ערב תשעה באב כדי להקל על הצום, מכיון ואין מוכח ממעשיו שעושה הדבר לצורך מחר, דאין היכר בכדור שהוא לוקח מה ענינו ומזהותו.

ב. מכל מקום לרווחא דמילתא, עדיף יהיה אם ימיס את הכדור במים או שיערבו באוכלין שאז אין בו חשש כלל.

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א המשך מעמ' א'

הכשר לסיגריה אלקטרונית

קניתי סיגריה אלקטרונית בקיוסק, וחבר אמר לי שצריך הכשר, האם זה נכון? והאם מותר לעשן סיגריה אלקטרונית בתשעה באב?

ת. סיגריות אלקטרוניות צריכות הכשר⁷. אין לעשן סיגריות אלקטרוניות בתשעה באב⁸.

ריבית בחוב של נזק

הזקתי ממון של חבר, והערכנו את הנזק בסכום של 1,500 שקל, אמרתי לו שאשלם לו כשיהיה לי והוא הסכים, האם מותר להוסיף קצת בשעת התשלום, או שיש איסור ריבית?

ת. בחוב של היזק, אין איסור ריבית. אולם אם הניזק הסכים לאחר את מועד התשלום הרי זה כזקף עליו את החוב במלווה ויש בזה משום איסור ריבית⁹.

שכר דירה ורוצה להשכירה לאחר

אחד ששכר יחידת דיור. ביום מן הימים אביו הוצרך לנסוע לחו"ל לצורך רפואי

לתקופה של שנה, והבן עבר לגור בדירה אביו, כעת הוא רוצה להשכיר את היחידה לאחר, גם כדי לחסוך את דמי השכירות שלא ישלם בתנן, וגם משום שמחירי השכירות התייקרו והוא רוצה להרוויח כ-1500 שקל. כאשר פנה למשכיר, אמר לו המשכיר שהוא מוותר לו על השכירות שעד כעת, וכי הוא רוצה להשכיר את הדירה לאחר כדי להרוויח את עליית המחירים, והוא אינו מעוניין שהשוכר ישכיר את הנכס שלו, עתה מבקש השוכר לברר האם הצדק עם המשכיר?

ת. אם הותנה מפורש בחוזה שלא ישכיר, ודאי שאינו יכול להשכיר לאחר בלא רשות מפורשת של בעל הדירה, אם לא הותנה ורוצה להכניס דייר אחר, אסור לו להשכיר למשפחה גדולה יותר¹⁰, כמו כן אם הדירה מרוהטת, אסור להשכירה לאחר ללא הסכמת המשכיר¹¹, אך בדירה שאינה מרוהטת ורוצה להכניס שוכר עם אותו מספר דיירים, מותר. ואם המשכיר אינו רוצה שישכיר לאחר ואף מוותר על דמי השכירות, עליו לשלם לו את היקר שיכול להרוויח על ידי השכרת הדירה לאחר¹².

איסור ריבית בתשלומי נזקים, אמנם אם הוא כבר נתחייב בתשלום הנזק ומבקש שימתין לו עוד בתוספת תשלום יש בה משום ריבית, ולכן מי שעשה תאונה וחייבוהו לשלם את הנזק, אסור לו לבקש להאריך בעישון של סיגריה אלקטרונית על דעת לפלוטם מיד יש להחמיר בתשעה באב כשיטת הרמ"א [שאסר טעימה אפילו בשאר תעניות].

9 בספר חסידים (ס' תקצ, תקצט) כתב שכל גזלן שלא השיב את הגזילה ביום שגזל, אם רוצה לצאת ידי שמים צריך להוסיף על הגזילה כפי מה שהיה הנגזל יכול להרויח מעת שחסרו עד שהשיב לו, וכן צריך להוסיף בעד הצער שנצטער מחמת הגזילה, וכתב שאף שלא הזכירו חכמים עומק התשובה הזאת, כך היא לחפצים שלא יקראו לדין לעולם הבא, ואף בעולם הזה לא יקבל עונש ונקמה וכו', וכל זה אין להורות אלא למי שמתחרט ומבקש להיות נקי מן הקדוש ברוך הוא. והנה הדבר פשוט שאין חשש איסור ריבית בגזל וכן בזמזיק כל של קיבל מעות מדעת בעל המעות.

וראה בשולחן ערוך (סימן קעו סעיף ט) לענין משתמש בפקדון שלא ברשות, שאין בו משום ריבית. וראה עוד בבית יוסף (פ"ב הערה לו ד"ה ועל דברי, שם סי' ו' והערה ט), ובנתיבות שלום (מבוא לדין ריבית אות ט), בענין ההלכה שאין איסור ריבית במעות של גזל או פיקדון אף על פי שהוציא אותם לצרכיו כל שעשה כן בלא רשות בעל המעות. אמנם אם הסכים בעל המעות לעכב את הפירעון מחמת שהחייב רוצה להשתמש במעות, הרי זה נעשה הלואה ויש בו איסור גמור. ובספר מלוה ה' (פ"ב סמ"ב) כתב שהוא הדין כל בחוב שנוצר בעל כרחו של חברו כגון שהזיק את חברו או שגרם לחברו להוציא ממון בעל כרחו שאין בו איסור ריבית. וכן כתב בריבית הלכה למעשה (פ"א סי' ט) שאין

וכן התיר (שם סק"א) במקום צער לרחוץ את הפה במים בכל תענית ציבור ואפילו ביותר מרביעית באופן שיזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו למטה שלא יבוא לגרונו, מכל מקום נראה ששאיפת אדים וזיעת ניקוטין בעישון של סיגריה אלקטרונית על דעת לפלוטם מיד יש להחמיר בתשעה באב כשיטת הרמ"א [שאסר טעימה אפילו בשאר תעניות].

7 בשאלת שכרות בעישון סיגריה, יש כמה חששות: א. 'ריחא', שלתחילה אסור לשאוף ריח איסור (שו"ע י"ד קא, סעיפים ה-ו). ב. 'זיעה', שהיא כממשו של איסור (י"ד סי' צב ס"ח). ג. 'איסור הנאה', ממאכלים האסורים בהנאה כמו פירות ערלה ויין נסך. ובפתיית תשובה (י"ד סי' קה סק"ג) הביא כמה דעות להתיר עישון טבק שיש בו יין נסך כאשר בטל בשישים, וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (אורח סי' רמב). בעישון סיגריות ורגילות, אין חשש 'זיעה' רק 'ריחא', שאף הוא אסור לתחילה, וכן יש חשש לתערובת יין שאסור להינות ממנו כמו שכתב במשנה ברורה (סי' תס סק"ג) להזהיר שלא לעשן טבק שמעורב בו יין נסך, ובמנחת יצחק (סי' סו) התיר לעשן סיגריות שיש בהן גליצרין. אולם בסיגריה אלקטרונית הדבר שונה, כיון שנוזל הסיגריות נכנס לפה בצורת אדים, וכ'זיעה' האסורה כממשו של איסור, ובנוזל הסיגריות עלול להיות מעורב חומרי גלם אסורים, כמו גליצרין מבעלי חיים לא כשרים וחומרי טעם וריח שונים, ולכן נוזל המילוי צריך להכשר.

8 לגבי עישון בתשעה באב קיימא לן להחמיר בזה, כמו שהביאו השערי תשובה (סי' תקנ"ט סק"ד) והמשנה ברורה (סי' תקנ"ט סק"ד). והמשנה ברורה התיר רק למי שדחוק לו שמורגל בו ביותר לעשן אחר חצות בצנעא בתוך ביתו. ולענין סיגריה אלקטרונית, שמכניס את האדים לפיו ואינו בולע, בשו"ע (סי' תקנ"ט ס"א ב) התיר בכל התעניות לטעום ולפלוט את המאכל מלבד ביום כיפור ותשעה באב, ולדעת הרמ"א אסור, וכן נוהגים. ואף שמצינו שהקל במשנה ברורה באופנים מסוימים, כמו שהביא (שם סק"ד) בשם הח"י אדם לסמוך על דברי המחבר שכשבמשלים ביום לצורך סעודת מצווה בלילה יש לסמוך ע"ד השו"ע להתיר בשאר תעניות לטעום התבשיל מעט מעט ולפלוט,

10 בשולחן ערוך (סי' שסו ס"א) כתב שאם אמר המשכיר לשוכר: 'למה תטרו ותשכיר ביתי לאחרים, אם לא תרצה לעמוד בו צא והניחו ואני פוסט אותך משכירותו, שומעין לו. וכתב הנתיבות (שם סק"א) בשם הפרישה, שהטעם שהשוכר צריך לשמוע למשכיר, הוא משום 'אל תמנע טוב מבעליו', מפני שאין לשוכר הפסד מכך, ולפי זה 'אם השוכר השיג רוצה ליתן לשוכר הראשון יותר מהסך ששכרו, המשכיר צריך ליתן לו כך, כיון דאין שומעין לו רק משום דאל תמנע טוב' ע"כ.

דעת האחרונים בנידון

בשמירת שבת כהלכתה (פרק ל סעיף א) כתב: 'מותר לומר בשבת לנכרי לעשות דבר אפילו אם בעשייתו יש משום איסור תורה, אם הדבר הוא לצורך רפואתו של חולה אפילו שאין בו סכנה וכו'.' אח"כ כתב: 'בארצות הקרות, כשמצטערים מחמת הקור או כאשר ישנם ילדים קטנים בבית או זקנים הרגישים לקור, מותר לומר לנכרי להפעיל את ההסקה. בימות שרב כבד מותר לומר לנכרי להפעיל את המאוורר או את המזגן כדי להקל על אדם הסובל מתנאי מזג האוויר הקשים. ואם מופעל המזגן ומזג האוויר השתנה בשבת, כך שהאוויר הקר עלול להזיק לאדם ואין דרך אחרת למנוע את הקור, מותר לומר לנכרי להפסיקו'. במקורות ציין השמירת שבת כהלכתה לגבי הפעלת המזגן בימות שרב, את תשובת המנחת יצחק (ח"ג סימן כג), וציין לענין בתשובת אגרות משה (ח"ג סימן מז ס"ק ב).

המעייין בתשובות הנ"ל ייווכח לראות, כי בעוד שהמנחת יצחק כותב כי יותר קל להתיר אצל חום מחמת שקשה יותר להינצל ממנו, הרי שהאגרות משה מקל יותר בענין קור מחמת החשש חולי שבו. דהנה המנחת יצחק מביא שם דברי השואל, שכתב לפי מה דמבואר בשולחן ערוך (סימן רעו סעיף ה) דמותר להאינו יהודי לעשות מדורה, אפילו בשביל הגדולים, אם הקור גדול, שהכל חולים אצל הקור, ולפי משי"ח התוס' (ב"ב קמ"ד: ד"ה חוץ) בשם הירושלמי, שאנטוניוס היה לו לילך בדרך, אמר ליה לרבנא, צלי עלי, אמר ליה רעוא דתשתזיב מן צנתא, אמר ליה דא צלותא בתמיה, יתיר חד כסו וצנתא אזלא, א"ל יהא רעוא דתשתזיב מן שרבא, אמר ליה הא ודאי צלותא דכתיב ואין נסתר מחמתו עכ"ל ע"ש. אם כן, כיון שהכל חולים אצל הקור, הרי שכל שכן הוא לענין חמימות, ומותר לומר לנכרי לפתוח המאוורר להסיר החום.

אך חזר לדחות, כי כתבו תוס' (כתובות ל.) כי צינה ופחים בידי אדם כי ביד האדם להכנס לביתו, ודווקא בדרך אינו יכול להינצל, וכתב במנחת יצחק שם, דאף אם נאמר דחום לא הוי כל שכן מקור, מ"מ גם לא גרע מקור, דאם בחום, אמרינן דיש עצה להזהר כנ"ל, מכ"ש בקור, דאמר בהדיא, יתיר חד כסו וצנתא אזלא, ואם כן הרי יוכל להלביש עצמו בבגדים חמים, וישב כן כל השבת, ומ"מ התירו לעשות מדורה, וא"כ כ"ש חום דאין עצה, רק לילך ולהטמין עצמו בחדר של אבנים או במרתף, דשייר בזה מה שכתב המגן אברהם (סימן שו ס"ק טז) לענין מדרה של מצוה, דמותר ללמוד חור אם יש בו פותח טפח והטומאה נכנסת לשם, אף על גב דיכול לצאת מן הבית, מ"מ כיון שמודד שיעורי תורה, לא הוי עובדא דחול עיין שם, והיינו כיון דרוצה דוקא בחדר זז, הוי מדידה של מצוה, והוא הדין הכא יש להתיר כיון שהוא מבקש לשבת בבית זה ולא במרתף, ועי"ש עוד.

ולכן המנחת יצחק כתב להתיר מטעם שהוא סובר שהדלקת מזגן אין בו אלא איסור דרבנן, וממילא אמירה לנכרי בזה הוי שבות דשבות, ובהו הרי התירו משום צער, וכתב שם: ובנידון דידן הולדת כח הזרם, בלא הבערה כלל, נראה דלא הוי רק איסור דרבנן, ואף משום חשש הולדת נצוצות ופסיק רישא, יש לדון, דאין כלל בענין הוצאות נצוצות כאלו משום הבערה גמורה, והביא שם את דברי החזון איש (שבת סימן ג אות ט), שכתב וז"ל: מיהו אם אין נעשה גחלת, אף שנצוצי אור נתזין מן החוט זה אחר זה בתמידות, אין זה מבכיר, אלא יש בו משום שבות, שאין מוציאין האור מן האבנים וכיוצא בזה. עכ"ל.

ההכרעה ההלכתית האם אמירה לנכרי מותרת למנוע את צער החום, תלויה האם השולחן ערוך התיר רק בחשש חולי או גם במקום צער.

הדלקת מזגן בחום או בקור

בעבר לא היו כל כך דרכי התגוננות כנגד החום, ולכן עיקר נידון הקדמונים הוא בהבערת מדורה להתמודד עם הקור, אולם עם התחדשות המזגנים התעוררה שאלה האם מותר להדליק מזגנים על ידי גוי באופן של חום או קור קיצוני. במזגן אין גוף חימום או חשש איסור דאורייתא אחר, אלא רק סגירת מעגל חשמלי, שלדעת הרבה הפוסקים (בית יצחק יו"ד ח"ב סימן לא, מנחת יצחק חלק ג סימן לח וחלק ח סימן כו, חלקת יעקב ח"ג סימן קפו, ועוד) איסורו מדרבנן משום חשש 'מוליד'.

אמנם לדעת החזון איש (או"ח סימן ג אות ט) יש בו חשש דאורייתא של בונה, אבל לדעת רוב הפוסקים יש בו חשש מוליד דרבנן, וכמו שכתב הגרש"ז אויערבאך בספרו מנחת שלמה (קמא סימן יא): "וידוע שדבריו הם חדש גדול עד מאד, וכל אלה שנשאו ונתנו בעניני חשש מלכודת כלל לחשוש בזה למלאכות של בונה וסותר", וגם אחרי חידוש החזון איש, רוב גדולי הדור קיבלו את דבריו רק בתורת ספק ולא בתורת וודאי. ולכן אף שחששו לכתחילה להחמיר גם כדעת החזון איש, באיסור אמירה לנכרי שאינו אלא איסור שבות דרבנן, הקלו להתיר אמירה לנכרי מחמת צער, וכפי שיתבאר לקמן.

אמירה לנכרי במחלוקת האם אסור מהתורה או מדרבנן

בבאר יצחק (או"ח סימן ג) כתב כי מאחר ונחלקו הראשונים האם איסור בונה ביום טוב דאורייתא או דרבנן, יש להתיר אמירה לנכרי לצורך מצוה, שהרי לדעת הסוברים שהאיסור מדרבנן, הרי קיימא לן דבשבות דשבות של אמירה לנכרי התירו לצורך מצוה, ואפילו לשיטות שאיסור בונה גם ביום טוב מדאורייתא, יש לצרף את שיטת העיסור (הו"ד ברמ"א סימן רעו סעיף ב) שאפילו באיסור דאורייתא מותרת אמירה לנכרי לצורך מצוה, והגם שאין הלכה כעיסור, היינו לכתחילה, אבל בצירוף השיטות שאיסור בונה ביום טוב מדרבנן יש להתיר לצורך מצוה. ומטעם זה התיר לתקן על ידי גוי סוכה שנפלה ביום טוב. וכוותיה פסק המשנה ברורה (סימן תרלו ס"ק א, ובשער הציון שם סק"ד).

יותר מזה מבואר ברמ"א (סימן שכה סעיף ב) שהתיר להוציא חמץ לרשות הרבים על ידי גוי, ומשום שיש לצרף את שיטת הראשונים שרשות הרבים הוא רק כאשר עוברים בה שישים ריבוא, ואם כן הוא איסור דרבנן, והתירו אמירה לנכרי במקום איסור דרבנן, אלא שהרי נחלקו הראשונים ודעת רבים שכל שיש ט"ז אמה הוא רשות הרבים, וכן עיקר ההכרעה בשולחן ערוך (סימן שמה סעיף ז), ואפילו הכי לגבי איסור אמירה לנכרי שהוא דרבנן הקלו לסמוך שהאיסור מדרבנן, ושלפיקיך יש להקל במקום מצוה, וכמבואר בשער הציון (סימן שכה ס"ק ג), וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק יא) 'או מפני דרכי שלום וכי האי גוונא' ונראה כוונתו לשאר דברים שהתירו איסור אמירה לנכרי שבות, כגון במקום חשש חולי או צער גדול בצורך הרבה או בהפסד מרובה (שו"ע סימן שז סעיף ה).

ולפי זה הגם שדעת החזון איש שסגירת מעגל חשמלי הוא איסור דאורייתא, מאחר ודעת רוב הפוסקים שנראה כי האיסור רק מדרבנן, ניתן להקל באיסור שבות של אמירה לנכרי כהצד שאיסור סגירת מעגל חשמלי רק מדרבנן משום מוליד.

מהר"ם מרוטנבורג (דפוס קרימונה סימן ה) השיב גם הוא בנידון זה, וכתב כי בבית מורו בצרפת היו מצווים לגוי לתקן האש, 'והכל חולים אצל האש ליישב בקרירות', אך כתב כי בארצו באשכנז נהגו בזה איסור משום חומרא ופרישות, ומפאת המנהג הוא היה מוחה בשפחתו שלא תדליק, וגם התקין מנעול שלא תוכל להדליק האש. רבינו ירוחם (תולדות נתיב יב חלק ג) שמושב היה בארץ ספרד החמה, הביא לדבריו, וכתב כי כל ההיתר דווקא בארצות הקרות, אבל בשאר הארצות אסור שאינם חולים אצל האש. הבית יוסף (סימן רעו) מוסיף על דבריו כי אפילו בארצות הקרות כל ההיתר הוא דווקא בימים הקרים ביותר, ולא באופן קבוע 'כיון שאינו חולים אצל הקור באותו היום'. וכתב כי גם הרמב"ם (שבת פרק ב הלכה יד) שהתיר לצוות לגוי זה דווקא ביולדת ומקוץ דם ונצטנן, ובימים הקרים בארצות הקרות הכל כמקוץ דם ונצטנן.

העולה, דעת רבינו יום טוב להתיר אמירה לנכרי גם משום צער לבד, ודעת מהר"ם רבינו ירוחם והבית יוסף להתיר דווקא במקום חשש חולי. גם מלשון השולחן ערוך (סימן רעו סעיף ה) משמע שיש להתיר דווקא בארצות הקרות בימים שהקור גדול ביותר, ומשום סכנת חולי, ולא משום צער בעלמא. ולכן סיים: 'ולא כאותם שנוהגים היתר אף על פי שאין הקור גדול ביום ההוא'.

במגן אברהם (שם ס"ק טו) כתב כי אפשר שהמנהג הוא על דעת רבינו יום טוב שהתיר גם במקום צער, אך העיקר לדינא כמו שהכריע השולחן ערוך שרק אמירה של שבות דרבנן הותרה למניעת צער, ולא אמירה של איסור דאורייתא. וכן נראה שפסק המשנה ברורה (שם ס"ק מד) שכתב שאין למחות בידם ומוטב יהיו שוגגים.

בלבוש (שם סעיף ה) הביא את המנהג להקל לחמם אפילו כשאין הקור גדול כל כך, וכתב כי לא ראה מעולם שרבנן קשישי ימחו בידן, ואפשר משום שהכל מורגלים לחמם, ושוב אפילו מעט קרירות מצער להו, ומחמת ההרגל אין גופם מורגל להתמודד עם הקור, לכן הם סומכים על רבינו יום טוב שהקל אפילו לצוות לגוי. ולמרות שכתב כי ההיתר משום רבינו יום טוב והיינו גם מחמת צער לחוד, טרח לכתוב כי יש גם חשש חולי ולכן ביקשו להקל כדעת רבינו יום טוב, אך אין זה חשש גמור, שאם כן היה מותר גם לדעת השולחן ערוך שהתיר במקום חשש חולי. (ובמחצית השקל שם הביא לדבריו).

בביאור הגר"א (שם) הביא כמקור לדין השולחן ערוך את דברי רבינו יום טוב שהתירו במקום צער, וכתב כי כל ראיותיו יש לדחות מלבד שתי ראיות, ונראה שסבר שכוונת השולחן ערוך לפסוק כרבינו יום טוב שמשום צער לחוד גם מותר אמירה לנכרי, ונצטרך לחלק בין צער קטן שמותר רק אמירה של איסור דרבנן, ובין צער גדול שמותר גם אמירה באיסור דאורייתא. וכן כתב העטרת צבי (שם ס"ק יב) שאפילו אינם חולים, מכל מקום מצטערים, ומשום צערא לא גזרו רבנן. וכן למד רבי חיים פלאגי בספרו לב חיים (ח"ב סימן סח) כי טעם השולחן ערוך משום צער לחוד ואפילו שלא במקום חולי, ולכן כתב להתיר גם בצער של חום כאשר אין לו דרך להתגונן מהחום וכגון שהוא בדרך.

חולי או צער מחמת החום

באחרונים הוכיחו כי מצד אחד הצער שיש מהחום קשה מן הקור, כי נגד הקור ניתן להתלבש טוב יותר, אבל נגד החום אין כל פתרון, מלבד להדליק מזגן וכיוצא בזה, ומצד אחר חשש חולי קיים בעיקר בקור כי הכל חולים אצלו, אבל מהחום יש חשש חולי רק למיעוט בני אדם. נמצא שעיקר

יש איסור דאורייתא ניתן להקהל באיסור שבות דאמירה דרבנן, וכמו שמבואר במנחת יצחק, וכל שכן שרבים הם האחרונים שהסכימו להלכה שאין בדבר איסור תורה, וממילא שרי לומר לנכרי להפעיל את המזגן במקום צר. [ושמא גם האגרות משה בתשובה שאסר, עיקר דבריו באו לדחות בשני ידיים מה שהציע השואל, כי מותר מעיקר הדין לפי שאינו נחשב לנהנה ממעשה הגוי, ועל כך השיב כי במלאכה חדשה לגמרי בוודאי נחשב לנהנה, ואין מתירים מצד מה שיכל לגור בדוחק גם קודם לכן. אבל באופן של שרב כבד שיש בו צער הראוי להתיר בו איסור אמירה לנכרי באיסור דרבנן, לא היה חושש לשיטת החזון איש שיש איסור דאורייתא בסגירת מעגל חשמלי.]

גם רבי משה שטרנבוך בספרו תשובות והנהגות (ח"א סימן רעז) התיר בחום שיש בו צער רב ביותר להדליק על ידי גוי, וכתב כי משמעות דברי הבית יוסף שעיקר טעם ההיתר משום הצער ולא מצד חשש חולי, ובצער אין חילוק בין קור לחום, אלא שדבריו צריכים ביאור כי בפירוש כתב המגן אברהם (הובאו דבריו לעיל) שאין לסמוך על טעם ההיתר של צער. גם בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סימן מב) שהתיר משום שאין לחלק בין קור לחום, אלא שלא התיר אלא בחום שיש בו צער רב ביותר.

הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סימן לב) נשאל על ידי תלמידו ישיבה בנגב שנכבה להם הגנרטור והחום הרב גרם לבני הישיבה שלא יכלו ללמוד, ולכאורה יש מקום להתיר מצד שבמקום מצווה דרבים של ביטול תורה דרבים ראוי לסמוך על שיטת העיתור וכמבואר במשנה ברורה, וכפי שהביא כל זה האגרות משה. אך הגר"ש אלישיב הורה להם להחמיר, דכיון שהדבר חוזר על עצמו, עשויים בני הישיבה והסביבה להתרגל להקל גם שלא כדין היתר אמירה לנכרי בשבת.

וכן נראה דעת הגר"ש וואזנר (שבת הלוי חלק ח סימן מז, חלק ט סימן קמג) שראוי להחמיר שלא להתיר אמירה לנכרי במכשירי חשמל אף שלכאורה הם רק איסור דרבנן, עיי"ש. ולכן נראה שאין להקל בהדלקת מכשירים חשמליים אלא רק במקום צורך גדול, ובפרט לא כשאר זה נעשה באופן קבוע. **הלכה:**

א. אמירה לנכרי להדליק מזגן חימום: בשבת קרה ביותר כשיש חשש חולי מעוצמת הקור, מותר לומר לגוי להפעיל את המזגן על חום, כי 'הכל חולים אצל הקור'. אבל בשבת שאינה קרה כל כך, מותר לחמם רק לצורך זקנים או קטנים שהם רגישים במיוחד לקור. וכל זה בבית פרטי שאין לומר לאדם לצאת מביתו, אבל בבית הכנסת אם ניתן לעבור לבית הכנסת הסמוך בקלות יש לעשות זאת, אך אם יש חשש לביטול המניין או לביטול תורה דרבים, מותר להקל לומר לגוי להדליק את המזגן על קירור או חימום.

ב. אמירה לנכרי להדליק מזגן קירור: בשבת חמה, מעיקר הדין במקום צער רב ניתן להקל לומר לגוי להדליק, כי שבות דשבות מותר במקום צער רב מותר, ובמזגן שאין גוף חימום בפשטות אין בו איסור דאורייתא אלא רק איסור דרבנן של סגירת מעגל חשמלי, והגם שדעת החזו"א שיש איסור בונה בסגירת מעגל חשמלי, גם שבות דשבות במקום ספק איסור דאורייתא מותר. אמנם הוראת הרבה גדולי ההוראה דשלא במקום חשש חולי נכון להחמיר, כי איסור אמירה לנכרי הוא דבר שהציבור מקל בו פעמים רבות שלא כדין.

מחבר למורה שעות באופן שנפתח לעבוד מעצמו קודם התפלה שחרית ונסגר מעצמו אחר התפלה, ונודמן שנתחלף האויר בשבת מכפי שהיה בערב שבת שנעשה יום קר ואי אפשר להרבה מתפללין לסבול הקור הנוסף ע"י האייר קאנדישאנער עד שהרבה עוזבים את בית הכנסת בשביל זה, וגם שיראים שהקור ונשיבת הרוח הנוסף יגרם חולי, אם מותר לומר לנכרי שיפסיק את זרם העלעקטרי ויפסק עבודת האייר קאנדישאנער כיון שהוא לצורך רבים.

הנה, אם הוא באופן שקשה לסבול להרבה אנשים אף אם הם מיעוט מהמתפללים עד שמוכרחין לילך מבית הכנסת אף שליכא חשש חולי, או שיש חשש חולי מזה אף שיכולים לסבול וישארו בבית הכנסת להתפלל, מותר לומר לנכרי שיפסיק זרם העלעקטרי כדי להפסיק הקור. ואף שלהדליק נר לצורך סעודת שבת מן הראוי להחמיר שלא לומר להנכרי שידליק כדאיתא בשולחן ערוך (סימן רעז סעיף ב) ואף לצורך גדול כדהובא בבארי ה"טב (שם סק"ה) בשם הש"ח, וכן הוא במשנה ברורה (שם סק"ד), מכל מקום לצורך מצוה דרבים אין להחמיר כדאיתא במשנה ברורה (שם סק"ה) בשם הפרי מגדים דמותר לא רק לתקן עירוב שהוא להסיר מכשול, אלא אף לבנות בית הכנסת כשיתבטל בנינו בלא זה. ואם כן כל שכן בזה שהוא בטול תפלה בצבור וקריאת התורה להרבה אנשים שיש להתיר. ובפרט שלא ברור פסיקת העלעקטרי באין דבר הדולק מזה אם יש בזה איסור דאורייתא, ואם אינו דאורייתא הא רוב הדעות הם להתיר לצורך מצוה, ופסק כן הרמ"א (סימן שו סעיף ה) וכתב שגם המחבר פסק כן (בסימן תקפז) ונמצא שיש כאן עוד טעם להתיר.

ומכל מקום אם בערב שבת אינו חם שיותר נוטה שגם בשבת לא יהיה חם, אין להעמיד האייר קאנדישאנער מצד שמא יהיה חם בשבת על סמך שאם יהיה קר יאמר לנכרי ויפסיק שאין להכניס לזה לכתחלה, אבל אם בערב שבת היה חם שלפי הנראה יהיה חם גם בשבת מותר להעמיד האייר קאנדישאנער, אף שאם יארע שיהיה קר יצטרך לומר לנכרי להפסיקו כיון שיותר היה קרוב שלא יצטרך להפסיק.

ואם נודמן זה בבית יחיד באופן שבכל הבית קר, מותר מטעם אחר אף כשליכא קטנים מטעם דהכל חולים אצל הקור שאיתא בשולחן ערוך (סימן רעז סעיף ה), אבל בבית הכנסת ליכא טעם זה, דהא אפשר להם לילך מבית הכנסת מה שלא שייך לומר זה לבעה"ב וביתו שילכו לבית אחר. עכ"ל.

נמצאנו למדים מדבריו, שבבית הכנסת מפני צורך רבים ראה מקום להתיר אפילו אם הוא מלאכה דאורייתא, ורק הוסיף וכתב שכיון שאפשר שהוא מלאכה דרבנן, אי"כ גם בלא הכי יש להתיר. ובענין בית יחיד, מצד שהכל חולים אצל צינה יש גם כן להתיר, ובזה יש צד היתר יותר מבית הכנסת לפי שאי אפשר לומר לו לצאת מביתו. אמנם בבית הכנסת יתכן לומר עוד צד אחר לקולא, כי בבית הכנסת בדרך כלל יש גם זקנים וחולים שאין בהם סכנה, ובציבור גדול לא ימלט מזה, ובחולה ממש הגם שאין בו סכנה הרי מותר לומר לנכרי כנ"ל.

ומכל זה מבואר כי הגם שהאגרות משה הסתפק האם יש בסגירת מעגל חשמלי איסור דאורייתא, והתיר דווקא בחשש חולי או בחשש ביטול מצווה תפילה דרבים, אבל לאדם פרטי בביתו למעשה לא התיר מפני החום, ואפילו הכי הכרעת השמירת שבת כהלכתה להקל, משום שבמקום מחלוקת אם

אך ציין גם למה שכתב בספר מאורות נתן דבוראי שנצוצות מהאבנים ומתכת הוא אש גמור, כדמצינו באדם הראשון שבמוצאי שבת הביא שתי אבנים והקישן זה בזה ויצא מהם אור, וברוך עליה בורא מאורי האש, ושמע מינה מזה דהוי אש גמור, אלא שגם הוא העלה שם, דבלאו הכי לא הוי באלו נצוצות איסור דאורייתא, דהוי פסיק רישא דלא נחא ליה, אבל איסורא דרבנן איכא, אף בדלא נחא ליה, כמבואר בשולחן ערוך (סימן שכ סעיף יח), ואם כן באמירה לעכו"ם הוי שבות דשבות, ובמקום צער גדול כחום היום מאד, יש להקל לפתוח המאור ע"י עכו"ם. עכ"ד.

נמצא, כי לא התיר הדבר אלא מצד שהוא מלאכה דרבנן, והו"ל שבות דשבות במקום צער. וכן כתב לדינא בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן קמה). [והגם שבמנחת יצחק במקום אחר (שם סימן לח) חשש גם לאיסור בונה מצד סגירת מעגל חשמלי, נראה כי מאחר ודעת פוסקים רבים שהוא רק דרבנן סמך על כך להתיר באיסור אמירה לנכרי שהוא רק מדרבנן, וכמו שנתבאר לעיל יסוד קולא זה לגבי הדלקת פלטה חשמלית על ידי גוי בשבת].

אכן, באגרות משה (יו"ד ח"ג סימן מז סק"ב) כתב לענין אם מותר לרמז לנכרי בדרך סיפור כי חם בביתו כדי שהנכרי יבין מעצמו להפעיל את המזגן. דאינו דומה למה שמצינו דמותר לומר לנכרי שהנר אינו מאיר יפה, כדי שהנכרי הרוצה בטובתו יסיר הפחם שבראש הנר, דאיתא במשנה ברורה (סימן שו ס"ק עז) דאין לאסור מטעם שנהנה ממלאכה שעשה הנכרי בשבילו, משום דאין זה הנאה כל כך, דגם מקודם היה יכול ע"פ הדחק לקרות לאורו, וא"כ היה מקום לומר גם בזה שהרי אפשר לו לישוב בשעת הדחק גם כשהוא חם.

אלא שכתב שפשוט וברור שאין לומר כן, כי באמת בכל הנאה ממעשה הנכרי אפשר לו גם בלא זה, ואף כשמבשל עבורו הא ודאי יכול להיות גם בלא אכילת דבר שבישל בעדו, וכן יכול האדם להיות איזה שעות בחדר קר ומ"מ היה אסור אי לאו דהכל חולים אצל צנה, והטעם דעכ"פ הא הנאה זו דאכילת דבר המבושל והנאת החמום הא לא היה לו אף בשעת הדחק אי לאו מלאכת הנכרי בשבת עבורו שזה אסור, וכמו כן הנאה זו דלא יסבול החום הרי לא יהיה לו אף בשעת הדחק הנאה זו שלכן אסור, ולא דמי לקריאה, שדבר זה דקריאה היה יכול גם בלא מלאכת הנכרי אף שהיה בדוחק ובקושי, שלכן נמצא שלא היה לו כלום ממעשה הנכרי בתועלת הקריאה שהיה להישראל. עכ"ד. ולפי זה נמצא דכיון שלא היה לו מלאכה זו גם בשעת הדחק, אי"כ יש לאסור לומר לנכרי. ויש לדייק מדבריו כי אם המזגן כבר עובד לים קרור, אלא שאינו עושה את מלאכתו כנדרש ליום חם זה, שמותר לרמז לנכרי בדרך סיפור, שהרי כבר יש לו מלאכה זו בשעת הדחק, והוא דומה לנר שאינו מאיר יפה.

אלא שהגם שהאגרות משה חילק בזה בין אמירה לנכרי להפעיל את המזגן לבין אמירה לנכרי שהנר אינו מאיר יפה, עכ"פ מלבד מה שמשמע מדבריו שההדלקה אסורה, הרי בתשובה לא הכניס עצמו בעצם השאלה הנ"ל אם הוא מלאכה דאורייתא או דרבנן.

אבל בתשובה אחרת (או"ח ח"ג סימן מב) דן בדבר להדיא, אם מותר לומר לנכרי להפסיק "האייר קאנדישאנער" כשנעשה יום קר בשבת לצורך רבים, וזה לשונו: 'בדבר מקרה האויר אייר קאנדישאנער שבבית הכנסת שמעמידין בערב שבת שיהיה

דיני תשעת הימים

תזכורת: השנה שחל תשעה באב ביום ראשון לא שייך בכלל 'שבוע שחל בו', וכל תשעת הימים דינם שווה ונחשב 'שבוע שאינו חל בו'

רבינו מהסטיילר).

יח. לצחצח הנעליים בתשעת הימים ליכא איסור מעיקר הדין, אבל המנהג להחמיר שלא לצחצח הנעליים אפילו בערב שבת (פסקי בשם, וכו' בשו"ת שלמות חיים סי' ריח), ויש מתירים רק להשחיר ולא להבריק, אם לא לצורך שבת שמותר אף להבריק (אג"מ או"ח ח"ג סי' פ).

לבישת בגדים המכובסים

יט. אסור ללבוש בימים האלו בגדים המכובסים, ואפילו הם אינם חדשים (שו"ע ס"ג) משום עגמת נפש, ואין להתענג בימים אלו, והאיסור הוא על כל סוגי הבגדים בין הבגדים העליונים ובין על הבגדים הסמוכים לבשרו כמבואר במ"ב (ס"ג), וכן אסור להציע את המטה במצעות מכובסות, ולהחליף מפות מכובסות על השולחן, ולהחליף מגבות מכובסות בבית, שגם אלו בכלל האיסור, אבל כל אלו שהתירו להם לכבס את הבגדים בתשעת הימים, מותר להם גם ללבוש בגדים המכובסים. כ. לצורך שבת או לצורך שמחת מצוה מותר ללבוש בגדים המכובסים, וכן מותר לצורך שבת להציע מפה מכובסת על השולחן, ולהחליף מגבות מכובסות בבית, חוץ מלהציע את המטה במצעות מכובסות שאסור אפילו לצורך שבת (מ"ב סק"ג).

כא. הידוע שיהא לו צורך להחליף הבגדים באמצע תשעת הימים, ילבשם קודם ראש חודש למשך זמן מה, באופן שכבר אינו נחשב לבגד מכובס, ואז יהא מותר לו להחליףם בעת הצורך, ואם שכח או לא הספיק להכין בגדים קודם ר"ח, מותר ללבשם ולהחליפם ביום השבת באופן שאינו ניכר שהיא מכין לחול. והיא שיחליפם בזמנים שהדרך להחליף אז בגדים כגון לפני השינה, בעת קימה וכדו' (כה"ח סק"א), וכן שלא יהא בגדי חול, וכן יזהר שלא יאמר שעושה כן לצורך חול.

כב. אפשר להקל עד 'שבוע שחל בו', או אפילו ב'שבוע שחל בו' במקום צורך גדול להשים את הבגד על הרצפה זמן מה, באופן שמניחם באיזה פינה מלוכלכת המלאה אבק כמו קרקע עולם, שאז הבגד משתנה חזותו וניקיונו, אבל אם מניחם על קרקע מרוצפת נקיה אין זה מועיל כלום, מפני שאפילו שידרוס עליהן לא ישתנה על ידי זה חזותם ומראיתם (שו"ת קנה בשם ח"ג סי' ל"ז).

כג. בבית המדרש ובכל מקום שרבים נמצאים שם מותר להחליף מגבות מכובסים מפני שדומה לבגדי קטנים שמתלכלכים תמיד, ומיהו לנגב עצמו אחרי המקוה במגבת מכובסת אין בזה היתר, מכיון שכל אחד יכול להביא מביתו מגבת שאינה מכובסת (נעטעי גבריאל).

תפירה ותיקון בגדים

כד. אסור לתפור או לתקן בגדים חדשים לעצמו (שו"ע ס"ז) וכן להוסיף חלק חדש אפילו על בגד ישן אסור (פסקי בשם), אבל לתקן בגדים ישנים שנקרעו או לתפור כפתור וכדו', מותר אפילו ב'שבוע שחל בו' (כה"ח ס"ק קז).

כה. בגדים לחתך וכלה שלא קיימו מצות פריה ורביה, מותר לתפור בשבילם בגדים חדשים (מ"ב סק"ז), וכן מותר להכניס ציצית לתוך הטלית בתשעת הימים (פסקי בשם).

כו. אומן ישראל התופר בגדים חדשים בשביל ישראל, מותר לעסוק במלאכתו אם נתנו לו קודם ראש חודש, אבל אם נתנו לו אחר ראש חודש אסור לעשותו בין בשכר ובין בחינם, ואם אין לו מה יאכל מותר לעשותו בשכר (שו"ע ס"ז ובמ"ב שם), אבל אומן התופר בגדים בשביל נכרי, אם ידוע ומפורסם שהמלאכה הוא לנכרי מותר לעשותו, אף אם נתנו לו אחר ראש חודש (שם).

כז. ובאופנים שהתירו לאומן לתקן ולתפור הוא דווקא עד 'שבוע שחל בו', אבל בשבוע שחל בו' יש להחמיר שלא לתפור כלל בין העושה בשביל יהודי ובין העושה בשביל נכרי (ביה"ל ד"ה ונהגו), וכן אף שמותר מעיקר הדין לתת לאומן נכרי בגד לתפור עבור ישראל (רמ"א), מכל מקום בשבוע שחל בו' יש להחמיר (שם).

רחיצת הגוף

כח. נוהגים שלא לרחוץ כל גופו אפילו במים צוננים מראש חודש ואילך, אבל לרחוץ ראשו פניו ידיו ורגליו במים צוננים מותר (כה"ח ס"ק קצט).

כט. רחיצה שהיא לצורך רפואה או לצורך מצוה, וכן כל רחיצה שהיא אינה לשם תענוג מותר אפילו במים חמים, מפני שלא אסרו רחיצה אלא רחיצה של תענוג.

ל. מותר לרחוץ לכבוד שבת ראשו פניו ידיו ורגליו אפילו בחמין למי שרגיל בכך כל ערב שבת אבל כל גופו אסור, וכן לא יתרחץ בזי"ף ושמפו וכדו' (מ"ב). לא. רחיצה לקטנים אסורה רק ב'שבוע שחל בו', ואף לקטני קטנים שרגילים לרחצם בכל יום אסורה ברחיצה, אם לא שרחצם להעביר הזוהמא והלכלוך, וכל שכן כשהרחיצה הוא לרפואה ממש מותר (שו"ת קנה בשם ח"א סי' לב), אבל עד 'שבוע שחל בו' מותר ברחיצה לקטנים, ואפילו בקטנים שהגיע לגיל חינוך כמבואר במ"ב (סק"ב).

לב. הנוהג לטבול בכל יום קודם התפילה מותר לטבול בתשעת הימים, משום שאין זה רחיצה אלא טבילת טהרה (אחרונים).

ממעטין בשמחה

א. 'משכנס ראש חודש אב', והיינו - משעת מולד החודש, 'ממעטין בשמחה' והיינו - שאין שמחין בו כלל, עד עשרה באב ועד בכלל, ומי שנוזהר בזה שלא לשמוח בעשרה ימים האלו יזכה לעשרת הדברים שעתיד הקדוש ברוך הוא לחדש לעתיד לבוא, כדאיתא במדרש (כה"ח).

ב. ולכן ראוי לאדם שיתנהג בימים האלו שלא לדבר רק דברים הכרחיים, כדי שלא יבוא לידי שחוק ושמחת הלב, ויפנה לבו אל האבילות של חורבן הבית בלבד (יסושה"ע).

לספר השפה ונטילת הציפורניים

ג. שפה העליונה שבזקן המעכב את האכילה מותר לגלחו (שו"ע ס"ג), ויש מחמירים שלא לגלחו ב'שבוע שחל בו' (קיצושי"ע).

ד. מותר ליטול הציפורניים, אך ב'שבוע שחל בו' איכא מחלוקת האחרונים, אם לא לצורך מצוה או לכבוד שבת מותר לכולי עלמא (כה"ח סק"ח), ויש מי שאומר שמותר לכבד שבת אלא למי שרגיל ליטול הציפורניים בכל ערב שבת (א"ר).

קניית בגדים חדשים, ונתינת מתנה

ה. לקנות בגדים חדשים בין בגדים חשובים ובין בגדים שאינם חשובים אסור, ואפילו אם דעתו ללבשן אלא לאחר תשעה באב, (שו"ע ס"ז ונו"כ), ונכלל בזה כל מה שנקרא בשם 'בגד' כמו אנפילאות (גרבים), כובע, נעליים, טלית קטן, מטפחת, מצעים, מגבות וכל כיצא בזה.

ו. לקנות לצורך מצוה כגון צרכי חתן וכלה מותרים, ודוקא אם לא יוכלו לקנותם אחר תשעה באב, או באופן שעתה נמצאו בזול (כה"ח), ולא אסור בחתן וכלה באופן שיכול לקנות אחר תשעה באב אלא ב'שבוע שחל בו' (ערוה"ש).

ז. אם נודמן לו לקנות תפילין חדשים מותר לקנות, משום שהוא 'מצוה' ואינו בכלל 'בגד', אבל טלית חדשה אסורה לקנות, משום שהוא 'בגד', לכן יש לאסור אף שלובשים אותן לצורך מצוה (שו"ת אג"מ), ומכל מקום אף בטלית אם אין לו טלית אחר וגם אין לו אפשרות לשאול טלית מאחר, יש להתיר בשעת התפילה ללבוש בגד חדש כדי לקיים מצות ציצית (כה"ח סק"ב).

ח. מותר לקנות נעלי בד וכדו' המיוחד לתשעה באב ולחדשן, כיון שנעליים כאלו הם זכר לאבילות, ודווקא אם אין לו נעליים אחרים לצורך תשעה באב, אבל כשיש לו אחרים המחמיר שלא לקנות בימים האלו תבוא עליו ברכה (כה"ח סק"ב-צ"ז).

ט. מותר ליתן מתנה לחבירו בתשעת הימים, מפני רק בתשעה באב עצמו מצינו שאסור בנתינת מתנה מה שלא מצינו בתשעת הימים, כמבואר במ"ב (סי' תקנד סק"א).

כיבוס בגדים

י. אסור לכבס בגדים מראש חודש אב עד אחר תשעה באב, ואפילו אם מכבסם אלא כדי ללבשם לאחר ת"ב (שו"ע), והטעם לאסור כיבוס אף שאינו לובשם, משום שבעת שמכבס בגדיו נראה כמסיח דעתו מאבילות (מ"ב סק"א), ועוד כדי שימעט בשמחה ולהראות האבילות לכולם שאינו מכבס בגדיו (מ"ב סק"ב).

יא. כיבוס על ידי נכרי הוא בכלל האיסור, ולכן אסור ליתן לכובסת נכרי בגדים מראש חודש ואילך, אבל קודם ראש חודש מותר לתת לכובסת נכרי אף שיודע שיכבסם באמצע תשעת הימים (רמ"א ס"א).

יב. מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבס עד 'שבוע שחל בו', וב'שבוע שחל בו' אסור לכבס (מ"ב סק"ט).

יג. לצורך מצוה מותר לכבס אפילו ב'שבוע שחל בו' (מ"ב סק"ל), אבל לצורך שבת מותר רק אם אין לו אלא חלוק אחד (מ"ב סק"ב).

בגדי קטנים

יד. בגדי קטנים אפילו שלא הגיעו לחינוך אסורים לגדולים לכבסם רק ב'שבוע שחל בו' משום עגמת נפש (כה"ח ס"ק קע"ג), ולא נכלל בכלל האיסור בגדי קטנים שהם לא יכולים לשמור על ניקיותם ומתלכלכים תמיד (רמ"א ס"ד), ואף באופן שנתלכלך רק מעט אם המציאות שאי אפשר ללבשם כן, מותר לכבסם (פסקי בשם). טו. ולכן בגדי קטני קטנים שהם בני שנים ושש שנים, מותר לכבס כל בגדיהם אפילו ב'שבוע שחל בו' שבדרך כלל מלוכלכים הם (כה"ח ס"ק קע"ט), מפני שלכא שמחה בכיבוס בגדים אלו (מ"ב סק"ד), אבל ב'שבוע שאין תשעה באב חל בתוכה' מותר לכבס כל בגדי קטנים אפילו בקטנים שהגיעו לחינוך (מ"ב סק"ב).

טז. באופן שהתירו לכבס יש ליהזר שלא לכבס הרבה בגדים ביחד, וכן יש לכבסם בצנעא (מ"ב סק"ג) מפני מראית העין, ואם אפשר לכבסם על ידי עכו"ם עדיף טפי (כה"ח ס"ק קפ).

הורדת כתמים וצחצוח נעליים

יז. להוריד ולנקות כתמים מבגד אפילו על ידי מים גרידא בלי חומר ניקוי, יש לומר שהיא גם כן נכלל בכלל איסור כיבוס, ולכן אין לנקות בגד מכתמים (ארחות

אליבא דהלכתא

הגאון רבי אברהם לזין שליט"א

אם מחויב ברכת המזון מדאורייתא בשביעה ע"י מאכלים אחרים

שמעון נטל ידיו לסעודה דשנה, שכללה מלבד פרוסת לחם קטנה, בשר ודגים מרק וכו', לאחר שגמר את סעודתו, שכח האם כבר בירך ברכת המזון, ונפשו בשאלתו, האם הוא חייב לחזור ולברך מספק?

תשובה: השולחן ערוך (ס"ק קפד ס"ד) כתב אכל ואינו יודע אם בירך ברכת המזון אם לאו צריך לברך מספק, מפני שהיא מן התורה, ובמשנה ברורה (סימן קפד ס"ק ג') הוסיף שהכוונה לחזור כל ברכת המזון אף ברכה רביעית שאינה אלא מדברבן כי היכי דלא לזלולי בה.

והמגן אברהם (ס"ק ה) הוסיף שדווקא כששבע חייב לחזור לברך וטעמו כי אם אכל פחות מכדי שביעה חייב לברך רק מדברבן וספק דרבנן לקולא והצל"ח (ברכות כ:) חלק על המגן אברהם ורוצה לומר שכל שתקנו רבנן כעין דאורייתא תקון, אך המשנה ברורה (ס"ק טו) פסק כהמגן אברהם וראייתו מספר החינוך (מצוה תל) שכתב להלכה שאם לא שבע והסתפק אם בירך אינו חוזר ומברך. אך עדיין יש לדון האם חייב מדאורייתא רק כששבע כדי שביעה מהפת עצמו או ששאר המאכלים מצטרפים לשיעור שביעה, והנה הפרי מגדים (אשל אברהם סימן קפד סק"ח) כתב, שבשביל להתחייב מהתורה צריך שיהיה שבע מפת לבד וכתב הביה"ל (שם סעיף ו' ד"ה בכזית) שאין כוונת הפמרי מגדים לאוכל דבר ללפת את הפת, שזה ודאי מצטרף שזה דרך אכילה.

ולכאורה כוונת הביאור הלכה למאכלים שנאכלים עם הפת ממש, אבל הבשר והדגים שנאכלים בפני עצמם לא מצטרפים, ואף שבשר ודגים נחשבים כמאכלים שנאכלים עם הפת וכמו שראויים בשולחן ערוך (סימן קצ"ט) שכתב "ללפת בהם את הפת, כגון: בשר, ודגים, וביצים, וירקות, וגבינה, ודייסא ומיני מלוחים.

אך נראה, שכיון שהמשנה ברורה הוכיח מהמגמר שמיים ואוכל בליפתן שזו דרך אכילה, ושם בוודאי הכוונה לדברים שמלפתים את הפת ממש, כי הרי דנים על שיעור אכילה ובוודאי שיעור אכילה לא נמדד עם אכילה של בשר בפני עצמו, וא"כ לדעת המשנה ברורה אם שבע רק מהבשר והדגים אינו חייב מהתורה ואינו חוזר מספק.

אך לכאורה מדברי בעל המאמר (מסכת ברכות כט.) שכתב "וכל מה שבה בתוך הסעודה הוא מכלל השביעה דכתיב בה ואכלת ושבעת וברכת", נראה שכל המאכלים מצטרפים לשיעור של שביעה, וכן פסק בהלכות קטנות (ח"ב סימן רכו'), ובשדי חמד (מערכת ברכות ס"ד אות יד) כתב שאם אכל כביצה ונהיה שבע בגלל שאר המאכלים והוא מסופק אם בירך ברכת המזון חייב לברך כיון שיש לצרף את דעת הפוסקים שחייב כביצה הוא מן התורה, (ובדרך כלל בכל ספק המקרה הוא שאל שיעור של כביצה כי האוכל פחות מכביצה לא יכול לברך על נטילת ידיים).

עוד נראה שבוודאי יש לצרף גם את דעת הצ"ח שהבאנו בתחילת דברינו שאף האוכל פחות מכדי שביעה אם מסופק אם בירך ברכת המזון חוזר ומברך.

העולה לדינא:

האוכל שיעור של כביצה מפת ולא שבע אך שבע משאר מאכלים ומסופק אם בירך ברכת המזון, נחלקו הפוסקים אם חייב לברך שוב מספק ולכתחילה יטול ידיו ללא ברכה ויברך המוציא ויאכל כזית פת ויברך ברכת המזון, אך המבדל ברכת המזון שוב גם ללא אכילה נוספת יש לו על מה לסמוך.

עניינא דיומא

הרה"ג רבי מרדכי דוד ברנדסדורפר

המשך מעמ' ה'

אכילת בשר ושתית יין

לג. נוהגים שאין אוכלים בשר ושותים יין מראש חודש, ואף ביום ראש חודש עצמו שהוא יום שמחה אסור, משום שהוא ראש חודש הפורענות, ועוד שביום הזה נסתלק אהרן הכהן (כה"ח ס"ק קכה).

לד. בשר עוף גם נכלל בכלל האיסור, וכן תבשיל שנתבשל בו בשר אסור באכילה, וכל שכן השומן והרוטב של הבשר עצמו (מ"ב), אבל לבשל תבשיל בקדירה של בשר מותר אפילו בקדירה בן יומא (כה"ח).

לה. אם נפל בשר לתבשיל ויש שישים כנגדו, מותר לאכול התבשיל, ואם אין בו שישים יכול לטעמו אם יש בו טעם בשר, ואם אין בו טעם בשר מותר (מ"ב ושע"ה ז'), וכן מיני מזונות שנותנים בהם יין, אם אין מורגש בהם טעם יין מותר לאכלם (בה"ט סק"ט).

לו. יש מתירים לטעום מעט מן התבשיל כשמבשל בשר לכבוד שבת או לצורך שאר סעודת מצוה, מפני שאין זה בכלל טעימה האסורה משום שמחה (קובץ מבית לוי), ויש אומרים שמותר דוקא אם יטעום ויפלוט מיד (שו"ת התעוררות תשובה).

סעודת מצוה

לז. בסעודת מצוה כגון ברית מילה, פדיון הבן, סיום מסכתא, מותרים לאכול בשר ולשתות יין, וכן מותר לשתות היין של 'כוס ברכת המזון' ולחלקם מכוס של ברכה לכל המסובים (מ"ב סקע"ב).

לח. ועד 'שבוע שחל בו' מותר להזמין כל הקרובים והרעים שהדרך להזמיןם לסעודת מצוה גם בזמנים אחרים, וכן אשתו ובניו בכלל זה, שמותרים הם בבשר ויין (מ"ב סקע"ה), אבל ב'שבוע שחל בו' אינו מותר רק למזין מצומצם בלבד, חוץ מבעלי השמחה והקרובים הפסולים לעדות (מ"ב סקע"ז).

שתיית יין הבדלה

לט. לשתות יין הבדלה בתשעת הימים, מחלו' המחבר והרמ"א בזה, להמחבר מותר לשתות, ולהרמ"א במקום דאיכא תינוק שהגיע לחינוך נותנים להתינוק לשתות, ואם לאו שותה המבדיל בעצמו, ולמעשה המנהג אצל הרבה גדולי ישראל שאפילו במקום דאיכא תינוק שותה המבדיל בעצמו כדברי המחבר.

ליבון הלכתא

הרה"ג רבי שלמה ברגשטיין

השחלת חוט במשחק יו-יו סיני בשבת

אם אתם גרים בשכונה שיש ילדים, וודאי נפגשתם כבר עם הטרנד החדש משחק היו-יו סיני' ובשמו המקורי 'דיאבולו'.

ולא לה שיעור לא נפגשו אתו הנה בכמה מילים: היו-יו סיני' הוא אביזר להטוטנות מודרני, שהתפתח מצעצוע סיני מסורתי. מערכת הדיאבולו מורכבת משני חלקים: 1. הדיאבולו עצמו: אביזר להטוטנות דמוי שעון חול, העשוי מגומי או פלסטיק, ומורכב משני חלקים דמויי קערות שמחוברים בתחתיתם. צירו של הדיאבולו יכול להיות יצוק כחלק אחד, שני חלקים מחוברים או ציר מסתובב שמסתובב לצד אחד. 2. מקלות השליטה: שני מקלות שיכולים להיות עשויים מפלסטיק, עץ, אלומיניום, שמחוברים בחוט.

מכיון שבמשך המשחק זורקים את המקלות ומסובבים, קורה שהחוט מתרופף ונופל החוצה. בכזה מקרה צריכים שוב להשחיל את החוט לתוך שני חורים קטנים הנמצאים על קצה המקלות. אם החוט התבלה, אז משחילים חוט חדש. רוב החברות מביאים זרבות של חוטים למקרים שהחוט נקרע וכדו'. לאחר שמשחילים החוט יש צורך לקשור אותם חזק כדי שלא יפלו.

מאז יצא היו-יו סיני, אין שבת שלא מגיע ילד עם מקלות נפרדות וחוט שמחובר רק לצד אחד ושאלתו בידו, האם מותר לו לחברו, אולי אם לא יקשור אלא יעשה עניבה יהיה מותר, ונביא כאן את הפסק הלכה למען נדע ברור מה לעשות.

בשולחן ערוך (סימן שמ סעיף ח) כתב מוכין שנפלו מן הכסת מותר להחזירם אבל אסור ליתנם בתחלה בכסת ובטעם הדבר נחלקו בזה הרמב"ם ורש"י. רש"י (שבת מח. ד"ה בחדתי) סובר שבפעם הראשון שמכניס המוכין עביד ליה מנא ושיש בזה חיובא דאורייתא, וכן פסק המהש"ב שם (ס"ק לג). הרמב"ם (פרק כב הלכה כג) סובר שהוא גזירה מדברבן שמה יתפור הכסת.

ולפי זה נמצאנו למידים שלהכניס חוט חדש לתוך היו-יו סיני אסור, אי משום מכה בפטיש אי משום גזירה שמש יקשור.

עוד בשולחן ערוך (סימן שיו סעיף ב') נשמטו לו רצועות מנעל וסנדל או שנשמט רוב הרגל מותר להחזיר הרצועות למקומן ובלבד שלא יקשור ועל זה כתב הרמ"א הגה: ודווקא שיוכל להחזירו בלא טורח אבל אם צריך טורח לזה אסור דחיישינן שמא יקשור ע"כ. ובטעם הדבר מבאר בביאור הלכה (ד"ה ודווקא) דהרמ"א סתם להלכה כדעת הגהות מרדכי (בפרק במה תומנין) וז"ל ההגהות מרדכי 'פסק רשב"ם דרצועות מקטורן וכו' ובלבד שיהא שם באותו ענין שלא נצטרך לחוש שמא יתקע כגון שהנבק גדול שיוכל להחזיר בלא טורח אלמא דס"ל בדמקום שהחזרה הוא בלא טורח תו לא חיישינן שיבא לקשור ולהדקו ומקור לסברא זו נראה שיצא להגהות מרדכי ממה דאמר שם בגמרא (מ"ז ע"ב) דאם היה רפוי מותר ללא גזרין ביה שמה יתקע ע"ש בר"ן וריטב"א.

ולפי זה כל חוט שאין לו שפיץ בסוף כמו שרוכים אלא שהוא חוט שנחתך עם סכין ויש טירחא להחזירו, אסור להשחילו בשבת משום גזירה שמה יקשור.

ואם רוצה להכניס חוט שיש לו שפיץ שכבר היה שם לפני שבת והוא גם נכנס בקלות בלי טירחא, עדיין אין לנו היתר להחזירו בשבת, וכדמבאר במשנה ברורה שם (סק"ג), דאפילו כשהנבק רחב ויכול לכנס בקלות עדיין אסור במקום שרגלים לקשור, מחמת חשש שמא יקשור. ועל פי זה כתב המשנה ברורה שרצועות של מנעלים ומכנסים שרגליו לקשור בראשן אפילו אם הנבק רחב אסור להחזירן.

העולה לדינא:

אין שום דרך להחזיר את חוטי היו-יו סיני בשבת בשביל בנו שרוצה שיתקנו, בין בחוט חדש, בין בישן, בין אם נכנס בטירחא, ובין אם נכנס בקלות.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

מכתלי בית ההוראה

לשאלות בהלכה:

9999-803-02 שלושה 8 rav@abiryaakov.com

לתגובות:

9917936@gmail.com